

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

112574

POPÜLER FEMİNİST BİR YAYIN DENEYİMİ:
KADINLARA MAHSUS GAZETE PAZARTESİ

Yüksek Lisans Tezi

Satı ATAKUL

117576

T.C. YEREL YEREL YEREL
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Ankara-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

**POPÜLER FEMİNİST BİR YAYIN DENEYİMİ:
KADINLARA MAHSUS GAZETE PAZARTESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Satı ATAKUL

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Nur Betül ÇELİK

Ankara-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

**POPÜLER FEMİNİST BİR YAYIN DENEYİMİ:
KADINLARA MAHSUS GAZETE PAZARTESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Nur Betül Çelik

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

..... Nur Betül Çelik

..... Doç. Dr. Serpil Samcı

..... Doç. Dr. ESEN İskender

.....

.....
.....
.....

.....

Tez Sınavı Tarihi... 10 NİSAN 2002

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
I. Bölüm	21
Popüler Feminist Bir Yayın Projesinin Oluşum Süreci	
1.Türkiye’de Feminist Yayıncılık Deneyimi ve Pazartesi’nin Yeri.....	21
2.Pazartesi’nin İçine Doğduğu Ortam:	
1990’lı Yıllarda Feminist Hareket.....	33
3. Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi Dergisinin Oluşumu.....	42
3.1. Düşünsel Hazırlık.....	42
3.2. Altyapıyı Kurma.....	57
II. Bölüm	67
Popülerlik Politiklik İkileminde Pazartesi Dergisi	
1.Birinci Dönem: Popüler Olan Politikler (1995 Nisan-1997).....	70
1.1. Derginin Yayın Politikası ve İçeriği.....	70
1.2. Örgütlenme Halkaları ve İlişkiler.....	89
1.2.1. Dergi Grubu.....	90
1.2.2. Feministler ile ilişkiler.....	92
1.2.3. Okurla ilişkiler.....	95
Ankara Pazartesi Grubu ve İrtibat Bürosu.....	100
1.2.4. Medya İle ilişkiler.....	103
2. İkinci Dönem: Popülerliğin Politik Olandan Ayrışmaya Başlaması (1997-2000 Şubat)	106

3. Üçüncü Dönem: Daha Politik Bir Dergi (2000 Şubat-.....)	116
3.1. Ayrılanlar/Kalanlar.....	116
3.2. Derginin Yeni Yayın Politikası ve İçeriği.....	121
SONUÇ	136
KAYNAKLAR	140

GİRİŞ

Bu tezin konusu, 1995 yılında İstanbul’da yayın hayatına başlayan, Kadınların Kurtuluş Hareketi içinden çıkan *Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi* dergisinin popüler bir feminist yayın deneyimi olarak incelenmesidir.

Pazartesi dergisinin tez konusu olarak seçilmesinin ardında, konusu Türkiye’de kadın dergiciliği olan, tamamlayamadığım tez çalışması ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nde yaptığım “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Medya Politikaları” başlıklı çalışma sürecinin beni taşıdığı sorular yatıyor. Medyada her düzeyde (ürünler, çalışma pratikleri ve normlar, iktidar-sermeye bağlantısı vs.) varolan cinsiyetçilik nasıl değiştirilebilir, bu yönde hangi stratejiler geliştirilmiş ya da geliştirilebilir?

“Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Medya Politikaları” adlı çalışmada, kadın ve medya konusunda genel müdürlüğün, kadın konusunda ve basın dünyası kapsamında çalışan sivil toplum örgütlerinin yaptıkları çalışmaların dökümü yapılmış, ulusal ve uluslararası alanda oluşturulan politika önerileri biraraya getirilmiş, bu alanda Türkiye’de ve Batıda yapılan çalışmaların temel argümanları özetlenmiş, köşe yazarı kadın gazetecilerin medyada yaşanan cinsiyetçilikle ilgili yazıları biraraya getirilmiş, yayımlanan kitaplardan bir açıklamalı bibliyografya oluşturulmuştu. Oldukça eklektik bir yapıya sahip olan bu çalışma ile Türkiye’de kadın ve medya konusunda yapılanlara dair bir fotoğraf vermek amaçlanmıştı.

Türkiye 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucunda oluşan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nu hiç çekincesiz imzalamış ve 1996 yılında hazırladığı Ulusal Eylem Planı’nda “Kadın ve Medya” konusunu öncelikli 12 kritik alan olarak belirleyerek taahhütlerde bulunmuştu. Genel Müdürlük bu çerçevede birkaç araştırmayı desteklemiş, ulusal medya kuruluşlarına “medyada cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması konusunda gereğini arz ederim” cümlesiyle biten bakan imzalı yazılar göndermişti. Genel Müdürlük’ de yapılan çalışmalar temel olarak siyaset, çalışma yaşamı, yasal düzenlemeler, eğitim ve sağlık konularında yürütüldüğünden medya konusu kritik alan olmasına rağmen gerekliliği ve önemi kavranabilmiş bir mücadele alanı olarak görülmüyordu.

RTÜK’ün yasal çerçevesi içinde bir farklılık olarak “cins” sözcüğü geçmesine rağmen izleme ve denetleme mekanizması içine bir kategori olarak cinsiyet ayrımcılığı dahil edilmemişti. RTÜK’ün toplumsal cinsiyet perspektifi yoktu. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü sarı basın kartı sahiplerinin yer aldığı veri bankasına cinsiyet değişkenini koyalı çok olmamıştı. Bu değişikliğin yapılmasında orada çalışan bir kadın çalışmaları öğrencisinin çok emek verdiğini biliyorum. Genel Müdürlük kayıtlarına göre sayısı 200’den fazla olan kadın kuruluşları arasında medyayı kendisine çalışma alanı olarak belirlemiş tek bir kuruluş yoktu. Medya konusunda çalışma yapan az sayıdaki kadın örgütleri ise genel olarak medya ile ilişkiler geliştirme, medyada yer alma amaçlı çalışmalar yürütüyordu. Basın Konseyi, Gazeteciler Sendikası, Gazeteciler Cemiyeti gibi kuruluşlarda bırakın bir yaklaşıma sahip olmayı, üye kadın sayısına bile ulaşmak mümkün değildi. Çünkü onlar cinsiyet ayrımcılığı yapmıyorlardı. Medyada yaşanan cinsiyet ayrımcılığına

ilişkin belli köşe yazarlarının iki yıl içindeki yazılarının taranması sonucu çıkan yazı sayısının azlığı, bu konunun gündeme getirilmesinin önünde engeller olduğunu söylüyordu. Nitekim, bu konuda duyarlı olduğu bilinen, ancak yapılan taramada yazısına rastlanmayan Yazgülü Aldoğan, kendisiyle yaptığım görüşmede, kamuoyunu bilgilendirmek için yazdıkları köşelerinde kendi durumlarından söz etmenin uygun karşılanmadığını söylüyordu.

Kabaca çerçevesini çizdiğim, 1999 yılında yapılan bu çalışmadan iki sonuç çıkıyordu; ulusal ve uluslar arası düzlemde geliştirilen politika önerileri bize genel olarak yapılması gerekenleri söylüyordu. Ancak bunların gerçekleştirilmesi için gereken mekanizmaların oluşturulması yönünde taraf olabilecek kesimler ya bu konuyu bir problem olarak görmüyorlar ya da neyi nasıl yapacaklarını bilmiyorlardı. Bu noktada yüzümü esas taraf olarak gördüğüm Türkiye'deki feminist harekete çevirdim. Feminist hareket medyayı politik bir mücadele alanı olarak nasıl görmüş, hangi mücadele araçlarını geliştirmişti? Bir perspektif oluşturabilmek için önce Batıda kadın hareketinin medyayı politik bir mücadele alanı olarak görme sürecine baktım.

Batıda hareketin erken dönemlerinde, medyanın temel mücadele alanı olarak işaretlendiği görülmüyordu. 1970'ler kadın hareketinin öncü metinlerinden "*Kadınlığın Gizemi'nde* Betty Friedan (1983), kadın dergilerindeki kadın imgeleri ve iletilerini incelediği çalışmasında iletilerin odak noktasının kadınlığın en değerli ve tek yükümlülüğü olan ev kadınlığı rolü aracılığıyla yerine getirilen dişilik yani "kadınlığın gizemi" olduğunu söyleyerek kadın magazinlerinin ataerkil değer

sistemini ve yaşam pratiklerini güçlendirme işlevini "deşifre" ediyordu. Aynı yaklaşım bir diğer öncü metin "İğdiş Edilmiş Kadın" da açıktır. (Greer, 1996) *Kadınlığın Gizemi* Amerika'da kısa sürede en çok satanlar listesine girmiş ve kadın hareketinin yeniden canlanmasına neden olmuştu.

Friedan'ın başkanı olduğu, 1969 yılında kurulan Ulusal Kadın Örgütü (NOW) medyayı hareketin belli başlı mücadele mevzilerinden birisi olarak ilan etmişti. 1970 yılında yaklaşık yüz kadın *The Ladies Home Journal* dergisinin yayın merkezini işgal etmiş ve başka şeylerin yanında bir kadın genel yayın yönetmeni, çalışanlar için bir çocuk kreşi ve tümüyle protestocular tarafından hazırlanacak olan "özgürleştirilmiş bir sayı"nın yayımlanmasını istemişlerdi. Bunun sonucunda en azından bir feminist ek dergiyle birlikte çıkmıştı. (Zoonen, 1997)

Hareketin yeniden canlandığı ilk yıllarda akademik çalışmalarla siyasal eylemliliğin birlikte sürdürülmesinin yaygın bir pratik olduğunu söyleyen Von Zoonen, medyaya feminist bakış açılarını diğer olası bakış açılarından ayıran şeyleri kuram, siyaset ve eylem arasındaki karşılıklı ilişki ile feminist akademisyenlerin kendilerini çalışmaları aracılığıyla daha geniş feminist hedeflere katkı yapmaya adanmış ve akademisyen feministle eylemci feminist arasındaki çizginin berrak olmaması, olarak açıklıyordu. Nitekim Tuchman'ın 1978 yılında yaptığı "*Hearth and Home*" adlı çalışmasının giriş yazısında şu soruları sorduğunu söyler: "Medya nasıl değiştirilebilir?...Kadınları, yaşamlarını aşk ve evle sınırlandıran medya iletilerinin zulmünden nasıl kurtarabiliriz?" Kitabın, sunulan araştırma malzemelerinin politika oluşturmadaki içerimlerini tartışan bir bölümle sona erdiğini belirtir.

Zoonen aynı çalışmasında ideal bir sınıflama yaparak feminizmi kabaca liberal, radikal ve sosyalist feminizm olarak üçe ayırarak feministlerin medyayı algılamalarındaki farklılıkları tartışır. Liberal, radikal ve sosyalist medya çözümlmelerini değişim stratejileri izler. Kadın konusuna ve medyaya bakışları farklı olan bu feminist söylemlerin çözüm önerileri temel olarak iki noktada odaklanır; anadamar medyada reform yapma ve ayrı feminist medya üretme.

Feminist medya 1960'ların sonunda pekçok Avrupa ülkesinde ve Amerika'da görünür olmaya başlamıştı. Feminist medya projelerinin oluşum süreci, tarihsel gelişimi, temel özellikleri üzerine 1970'lerden itibaren çeşitli araştırmalar yapılmıştı. Smith'in "Feminist Media and Cultural Politics" (1993) adlı çalışması, feminist medyanın - özellikle yazılı basın olmak üzere- oluşumunu ve ayırıcı özelliklerini derli toplu bir biçimde veriyor.

Smith, 1960'ların sonunda ortaya çıkan kadınla ilgili sosyal hareket için "kadın hareketi", "feminist hareket" veya daha radikal bir ton içeren "kadınların kurtuluş hareketi" kavramlarının hala formüle edilememiş olduğunu söyleyerek metnine başlıyor ki bu durum Türkiye için de geçerlidir. Bu kavramların neyi içeri alıp neyi dışarıda bıraktığına ilişkin tanımlayıcı bir çerçeve oluşturulmadı. Smith'in işaret ettiği sorun önemli çünkü farklı feminist duruşların içinden çıkan feminist medya projelerinin bu farklılıklar temelinde kavranması gerekiyor.

Nitekim 1960'ların sonu ve 70'lerin başında ortaya çıkan kadın hareketi politik söylem ve medya ile ilişki açısından farklı deneyimlere sahiptir. Freeman ve diğerleri

kadın hareketinin bu erken dönemini karakterize eden iki temel ayrıma işaret ederek, bu ayrımın “reform” ve “radikal” olma kavramlarıyla ya da “kadın hakları” ve “kadının kurtuluşu” kavramlarıyla tanımlanabileceğini söyler. (Smith, 1993 içinde) Bu ayrım örgütlenme, politik söylem ve tarz farklılığıyla kendini kurarken aynı zamanda medyayı politik mücadele alanı olarak kavramsallaştırmayı, medyada yer alma biçimini ve medyaya söz söyleme pratiklerini de farklılaştırır.

Bu tezin konusu olan Pazartesi dergisi “kadınların kurtuluş hareketi içinden çıkan” bir yayın olarak tanımlandığından sadece böyle bir ayrıma işaret etmekle yetinerek Batıda kadınların kurtuluşu hareketinin feminist medya projelerinin oluşum sürecine ve karakteristik özelliklerine yer vereceğim.

Kadının kurtuluşu hareketi 1960larda sol içindeki sosyal hareketler ve gruplarda deneyim kazanmış kadınlardan oluşuyordu ve küçük, parçalı örgütlenmeleri benimsemişlerdi. Geleneksel, kurumsal yapılara, bürokrasiye, seçkinciliğe, liderliğe karşıydılar. Bu kadınlar grass-roots örgütlerden ve yeraltı medya deneyimlerinden biriktirdikleri bilgiyi kadın hareketine ve hareketin medyasına aktardılar ve kendi medyalarını oluşturmaya başladılar. Bu dönemde çıkardıkları periyodikler “alternatif” ve “radikal” yayınlar olarak temsil edilirler.

Smith, feminist medyanın kadın hareketi ile birlikte gelişmesine feminist medya projelerinin oluşumunda iki önemli faktörden sözeder; bunlardan biri kitle iletişim araçlarının kadını temsil etme biçimlerine feministlerin duyduğu tepki, diğeri ise kadın hareketinin kendisinin medyada yerleşme biçimine duyulan tepkidir.

Kadın hareketlerinin ve feminizmin iletişim araçlarında yer alma biçimi çeşitli görünümler almaktadır. Bunların başında bu hareketlerin yıkıcı olduğuna ilişkin tanımlama gelmektedir. Bu araçlar tarafından aşırı ya da radikal olarak değerlendirilen feminist yaklaşım ve bu hareket içinde yer alan kişiler aynı zamanda iletişim araçlarının ilgi alanı içine de oturmuştur. Haberi ilginç ve okunur kılma çabası içerisinde iletişim araçları feminizmin doğasına ve ilkelerine yönelmek yerine “erkek düşmanlığı” olarak yaygınlaştırdığı popüler söylem aracılığıyla bu hareketin güvenilirliğini ortadan kaldırmaya yönelmiştir.

Bireyselleştirme ve küçümseme ise iletişim araçlarının kadın kurtuluş haberleri için kullandığı diğer bir kategoridir. Bu amaçla feminist kadınların dış görünüşleri ve özel yaşamları çeşitli kalıp yargılar içine oturtulmaktadır. 1970’lerde “Newsweek”de yayınlanan haberlerde yer alan kadınlar düşünce ve iddialarıyla değil ancak dış görünüşleri ile haber konusu yapılmıştır. Örneğin Ti Grace Atkinson “rüya gibi, yumuşak ve seksi”, Germaine Greer “kırılgan görünümlü”, Kate Millet “saçlarını asla yıkamayan” biçiminde tanımlanmıştır. Aynı zamanda kadınlar dış görünüşlerine bağlı olarak iki eksen içine oturtulmaktadır. Bir yandan “üstü başı dökülen, çekici olmayan, bakımsız, hırçın kadın” tanımlamalarıyla kadınların feminist olma nedenleri erkeklere cazip gelmeyen dış görünüşlerine dayandırılırken, diğer yandan “güzel, çekici” kadınların fazla kadınsı ya da bakımlı olmakla nasıl feminist oldukları sorgulanmıştır. (Rhode, 1995:699)

Liesbet Van Zoonen, Hollanda basınında 1968-1973 yılları arasında yani kadın hareketinin kamusal alanda görünür olmaya başladığı zamanda yayınlanan üç günlük gazete ve beş haftalık gazeteden kadın hareketi (feminizm) ve kadın hakları (emancipation) hakkında yayınlanan 877 yazı ve bir dizi görüşmeyi söylem analizi tekniği ile irdelediği çalışmasında, kadın hareketinin kamusal kimliğinin üç merkezi unsura dayalı olarak kurulduğunu söyler: Medya kadın hareketi için eşitlikçi (emancipation) kadın hareketini meşru görürken feminizmi sapkınlık, ayrılıkçılık olarak görür. “Sıradan kadın” ve kadın hareketi eylemcileri arasında derin bir boşluk yaratarak feministlerin söz ve taleplerinin sıradan kadınların sorunu olmadığını altını çizer. Feminizmi erkek düşmanlığı olarak tanımlar. Medyadaki bu kurgunun, sadece politikaların ve toplumsal cinsiyet söylemlerinin bir çarpışmasının değil, aynı zamanda kadın hareketi ve medyanın örgütsel kurallarının/yapısının çarpışması ile gazeteci ve eylemci kadınların kişisel tercihlerinin farklı olmasının bir ürünü olduğunu söyler.

Batılı pek çok ülkede yeşeren ve kendisine alan açan feminist medya çalışmaları, önceden sol muhalefet örgüt ve alternatif yaşam deneyimlerinin yanında, feminizmin temel örgütlenme biçimi olan bilinç yükseltme gruplarının içinden çıkan ilkeler ve bilgiye yaklaşım tarzı, feminist hareketin parçalı, kolektif yapısı ile egemen medyanın çarpıtılmış kadın temsilinin eleştirisi üzerine kuruldu.

Barbara Marshall (1995), kitle iletişim araçlarının kadınlar tarafından ve feminist bir anlayışla kullanılması olarak tanımlan feminist medyanın iki temel işlevi olduğunu belirtiyor: Bu araçların birincil ve içsel işlevi, feminist hareket içinde yer alan kadınlar arasında iletişimi ve bilgi akışını sağlamaktır. Kadın dayanışması ile birlikte

kimliğinin tartışıldığı, başta demokrasi ve yurttaşlık olmak üzere farklılık ve çoğulculuk temeline dayalı olarak güncel sorunların kadın bakış açısı içinde yeniden ele alınıp değerlendirildiği açık bir forum yaratmak bu araçların varlık nedenini oluşturuyor. Feminist medyaların dışsal işlevi ise, kadınları da aşacak biçimde geniş toplumsal kesimler arasında feminist iddiaların geçerliliğine yönelik bir kamuoyu oluşturulmasına imkan sağlamaktır. Bu süreç kadın hareketlerine ilişkin enformasyon yaymak, egemen iletişim araçlarına bu konularda başvuracakları bir kaynak oluşturmak ve varolan kurumları kadınlar lehine zorlayarak kadınları etkileyecek her türlü politika üzerinde bir baskı grubu oluşturmak gibi genel amaçları içerir. (Aktaran: Timisi 1996)

Bu işlevleri gerçekleştirmek üzere kullanılan araçlar farklılık göstermekle birlikte bunların örgütlenmesi ve yönetimi açısından temel ilkeler ortaktır. Bu ilkeler genel olarak muhalif, direnişçi olmak ve alternatif politika üretmektir. Bu anlamda egemen iletişim araçlarında çalışarak onların içinde bir alan oluşturmaktan ziyade bunların dışında yeni bir alan yaratılmasını özendirmek feminist medyaların amaçlarından birini oluşturuyor.

Martha Leslie Allen (1988), kadın iletişim ağlarının karakteristik sekiz bileşenini şöyle tanımlıyor: 1. Kadınların kendileri için konuşması, 2. kolektif yapılar, 3. paylaşımcı ve rekabet dışı olmaları, 4. kitle iletişimi araçlarında yapılan betimlemelere eleştirel olmaları, 5. kendi anlatılarında başkalarına karşı saldırgan olmayan bir yaklaşımı benimsemeleri, 6. “açık tartışmayı” vurgulamaları, 7.

anadamar medyada yer almayan bilgiyi ortaya çıkarmaları, 8. eylemci bir yönelim içinde olmaları. (Smith, 1989: 291)

Feminist yayıncılık deneyimlerinin ortak unsurlarını betimleyen Köker üstünde durulması gereken ilk noktanın feminist yayınların haber değeri anlayışında yaptıkları değişiklik olduğunu söylüyor. Habercilerin çalışma pratikleri içinde ve haber idaresi birimlerinde haber değeri atfedilmeyen kürtaj, aile içi şiddet, tecavüz, eşcinsel aşk, kadın sağlığı gibi gündelik yaşam eleştirisiyle beslenen, özel alanın içinde kabul edildiğinden dile getirilmeyen sorunların çoğu bu yayınların konusudur. Haber değeri anlayışına karşı oluşturulan sorgulama çalışma pratiklerini de kapsar. Katı, hiyerarşik, rekabetçi çalışma düzeninin eleştirisi ile feminizme içkin olan kolektivist ve dayanışmacı çalışma ilişkilerinin kurulmasına yönelik çaba belirgindir. Feminist yayınlar, okuyucuların kendi adına konuşmasına izin veren okuyucu katılımına vurgu yapar. Okur/yazar ayrılığını ortadan kaldırmaya yönelik çaba göze çarpar. Yayınların biçimsel özellikleri de bu tercihleri görünür kılmaktadır: Ucuz ve/veya yeniden dönüştürülmüş kağıttan, daktilo ve el yazısının baskı haline getirilmesi ile oluşturulmuş, küçük harfe özen gösteren yaratıcı yeni dergi formatları denenmiştir. Dergi formatı, gazete ve broşürler için de yaygınlaştırılmıştır. (1997:29-31)

Erken dönem kadın hareketinin ticari medyaya yönelik önemli itirazlarından biri de, reklamlarda kadının cinsiyetçi bir şekilde sunumuna yöneliktir. Nitekim popüler açılımlı feminist dergilerden *Ms.* dergisi, ilk sayısının ardından ticari reklama karşı olduğunu bildiren 8000 mektup almıştır. Çeşitli feminist editör gruplarının cinsiyetçi

reklamlara karşı geliştirdikleri reklam politikası, feminist yayınların ayırıcı bir özelliği olmuştur. David Armstrong alternatif medya çalışmasında (1981), 1960'ların alternatif medyasında da cinsiyetçi tutum ve uygulamaların yaygın olmasının feministlerin kendi alternatif medyalarını oluşturmalarında önemli bir etken olduğunu öne sürer. (Aktaran Smith, 1993)

Öncelikle feminist düşüncenin yaygınlaştırılması amacıyla küçük, yoğun ve aktif kadın grupları arasında haber mektupları, el ilanları, afiş ve posterler, teyp ve video kasetleri gibi küçük çaplı iletişim araçlarının kullanılmasıyla başlayan bu yeni iletişim modeli, dergi, gazete, radyo, video, sinema ve televizyon gibi araçların yanı sıra, son dönemde bilgisayar destekli iletişim araçlarının da yaygın olarak kullanılmasıyla geniş toplumsal kesimlerin kadın konularına duyarlılıklarının artırılması amacını daha geniş ölçekte gerçekleştirmeyi hedefliyor. (Timisi,1996)

1980'lerin ortasında Amerika dışındaki ülkelerde çıkan en başarılı feminist alternatif yayınlar ve tirajları şöyledir: Emma- Batı Almanya (300 000), Spare Rib-Birleşik Krallık (30 000), Manushi-Hindistan (10 000), ISIS Womens World –İtalya (5000), Broadsheet-Yeni Zelanda (4000) (Steeves: 1993;56)

Bu bilgilerden hareketle Türkiye'deki feminist hareketin medyayı bir mücadele alanı olarak nasıl gördüğünü anlamak için baktığımda karşıma bu alanda yapılmış birkaç çalışma çıktı. Saktanber'in medyada kadının ele alınış biçimlerini irdelediği "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest Müsait kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne" adlı çalışması (1993) "...Türkiye'de kadınlar kendi kimliklerini oluşturabilmek ve ona

sahip çıkabilmek için ciddi bir mücadele vermek durumundalar ve medya da bu anlamda Türkiye’deki kadınlar için yeni açılmış bir mücadele alanı oluşturmakta.” sözleriyle bitiyordu. Bu sözler 90’ların başında ancak, medyanın yeni açılmış bir mücadele alanı olduğuna dikkat çekiyordu. Timisi “Medyada Cinsiyetçilik” adlı çalışmasında Türkiye’de feminist medya deneyimlerine kısaca ve betimleyici düzeyde yer veriyordu. Nihayet Eser Köker’in “Türkiye’de Feminist Alternatif Medya Üzerine” başlıklı çalışması feminist hareketin medyayı bir mücadele alanı olarak görme ve deneyim oluşturma sürecine giden yolu açığa çıkarıyordu. 1980 sonrası çıkan feminist alternatif dergilerin bazıları ve iki feminist yazarın dergi ve gazetelerde yayınlanan yazılarından oluşan kitaplarını tarayarak kadın hareketinin tecimsel medyaya karşı eleştirilerini ve alternatif medya kavrayışını irdeliyordu. (Köker 1997:35) Köker’in bu metni kafamdaki sorularla ve akışla örtüştü, yolumu açtı.

Kadın hareketi ve medya arasındaki ilişkinin açığa çıkarılması için daha çok araştırmaya gerek olduğu ortadadır. Kadın hareketinin parçalı yapısı gözönünde bulundurularak farklı duruşların medyayı nasıl kavradığı, nasıl ilişkilendiği, ne gibi direnme stratejileri geliştirmeye çalıştıkları ile medyanın süreç içerisinde 1980’lerden 1990’lara kadın hareketine nasıl yer verdiği, hareket içindeki farklı duruşların sözünü ve eylemlerini nasıl temsil ettiği çerçevesinde karşılıklı çalışmalar yapılması gerektiğinin farkındaydım. Bu çerçevenin bir ayağı olan ve egemen medyaya karşı feminist hareketin bir direnme pratiği olarak gelişen feminist medya deneyimi üzerinden gitmeye karar verdim. Bir feminist medya deneyimi olarak Pazartesi

dergisinin incelenmesinin, bu yönde oluşturulacak bilgiye bir katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Anne Dudley Mather, erken dönem feminist periyodikler üzerine, 1973 yılında yaptığı çalışmasında feminist periyodiklerin araştırılması için üç neden olduğunu belirtmiştir; bu alandaki araştırmaların yokluğu, kadın hareketi üzerine yapılacak araştırmalar için bir kaynak olarak kadınların medyasının önemi, “kadınlar” tarafından ve “feministler” tarafından üretilen medya arasındaki ayrımın dikkatli ve ayrıntılı bir biçimde araştırmaya ihtiyaç duyulması. (Akt. Smith; 1993:289)

Mather’ın oldukça erken bir tarihte tespit ettiği bu nedenler hala geçerliliğini koruyor. Türkiye’de 80 sonrası ortaya çıkan feminist hareketin içinden çıkan ve kadınların deneyimlerinin üzerine kurulu bilginin oluşması ve dolaşıma sokulmasına aracılık eden feminist dergiler üzerine yapılmış ancak bir iki tane çalışma bulunuyor. Feminist medya ya da kadın hareketinin kendi medyasını oluşturma perspektifi ile yapılmış hiçbir çalışma mevcut değildir. Feminist medyanın esasen egemen medyanın cinsiyetçi yapısına, kadınların çarpık temsiliyetine karşı feminist hareketin eleştirel tepkisiyle ortaya çıktığı düşünüldüğünde, Türkiye’deki feminist hareketin medyayı politik bir mücadele alanı olarak nasıl gördüğü, medyanın değiştirilmesi için nasıl stratejiler geliştirdiği, medya ile nasıl ilişkilendiği soruları temelinde yapılmış çalışmalar da bulunmamaktadır. Türkiye’de akademik yapılanma içinde feminist medya çalışmaları yapan -birkaç kişinin haricinde- grup, dergi gibi oluşumlar bulunmuyor.

1980'lerin ikinci yarısından sonra çıkarılmış pek çok feminist alternatif yayın varken neden Pazartesi dergisini seçtiğimi belirtmeliyim. İlk başta görünen neden, diğer feminist yayınların genellikle kısa ömürlü ve süreksiz olmalarına karşın Pazartesi'nin yayına başladığı 1995 yılından bu yana 2001 yılı itibariyle 6 yıldır, her ay düzenli aralıklarla çıkarak yayını sürdürmesiydi. Ayrıca Pazartesi ulusal dağıtım ağına giren, bayilere çıkan ilk ve hala tek feminist yayındı.

Pazartesi dergisi deneyimini, feminist alternatif medyaya dair kavrayışımı okumaya başladığımda bir süre sonra bu çerçevenin sınırları ile karşılaştım. Pazartesi dergisi bir feminist medya projesiydi. Hazırlık aşamasında bir yayının neden gerekli olduğu tartışılırken kendi sözlerini çarpıtılmadan ancak kendi yayın organlarında söyleyecek olmaları dile getirilmiş, medyada kadın temsiline eleştirel bir metin oluşturulmuş, habercilik anlayışlarını egemen medyanın haber yapma norm ve pratiklerine karşı kurmuşlar, esas rakipleri olarak gördükleri piyasadaki kadın dergiciliği anlayışına karşı alternatif bir yaklaşım yaratmaya çalışmışlardı. Ancak Pazartesi, bütün bunlarla birlikte esasen başka bir şeyin aracı olarak tasarlanmıştı. Diğer feminist yayınlar genellikle dergiyi çıkaran grubun aidiyeti içinden sözünü kurar, bir tür "kapalı devre" yayıncılık yaparken Pazartesi feminizmi yaygınlaştırmak için feministlerin ilk kez kendileri dışındaki kadınlara popüler bir söylemle seslenmelerinin politik bir aracı olarak tanımlanmış ve yapılandırılmıştı. *Pazartesi*'nin esas farkı ve önemli özelliği, popüler feminist bir dergi olarak inşa edilmiş ve bu iddia ile yola çıkmış olması olarak görüldü.

Feminist medya çerçevesinin sınırlarına geldiğimde eksikliğini duyduğum yani bana gereken Türkiye’deki feminist harekete ilişkin çok cepheli ve analitik araştırmalardı. 20 yıllık bir tarihe sahip olmasına rağmen feminist hareket üzerine hala bilgi biriktirilmemiş, çalışmalar yapılmamış hatta pek çok konunun kamusal alanda tartışmaya bile açılmamış olması karşısında yaşadığım çaresizlikten söz etmeliyim. Bu durum ileride değineceğim sınırlılıklar içinde bu çalışmanın en başat sınırlılığını oluşturuyor. Çünkü bu bilgilerin yokluğu feminist örgütlenme içinde Pazartesi deneyimini anlamak için gereken perspektifi oluşturma konusunda önemli bir zorluk yarattı, bu zeminizlik duygusu tüm çalışma boyunca sürekli bir tedirginlik ve kaygıyı beraberinde taşıdı.

Pazartesi dergisi 1995 yılında İstanbul’da Kadınların Kurtuluş Hareketi içinden bir grup kadının popüler politik bir yayın çıkarma öncülünden hareketle çıkarılmaya başlandı. Dergiyi çıkarmak üzere biraraya gelen feministler, ilk feminist yayıncılık deneyimi olan *Somut*’ta, ilk bağımsız feminist dergiler olan *Feminist* ve *Kaktüs* kolektiflerinde yer almış, Türkiye’de feminizmin popüler bir söylemle yaygınlaşmasında önemli yerleri olan *Kadınca* ve *Kim* dergilerinde çalışmış kadınlardı. Dolayısıyla Pazartesi büyük oranda buralardan getirilen deneyimlerin bilgisi üzerine oturuyordu. Bu deneyimler ile *Pazartesi* arasındaki bağın görünür hale getirilmesi için ilk bölümde Türkiye’deki feminist yayıncılık dönemini tarihsel bir süreç içinde kaba hatlarıyla ele almayı gerekli gördüm. *Pazartesi*’nin diğer yayın deneyimlerinden farklı olarak tasarlanması ve yapılandırılmasında, feminist örgütlenme içindeki yerinin anlaşılmasında derginin içine doğduğu feminist hareketin özelliklerinin belirleyici olduğu görülüyordu. Derginin örgütlenme biçimi 1990’larda

feminist hareketin yaygınlık gösteren örgütlenme pratiği ile uyum içerisindeydi ve *Pazartesi* 1990'lara damgasını vuran kurumsallaşma ve proje feminizmi olgularının bir örneği olarak durmaktaydı. Tezin birinci bölümü bu çerçevede oluşturuldu.

Pazartesi deneyimini anlamak için yaptığım okuma sonunda ortaya oldukça zengin, sistematize edilmesi zor, parçalı pek çok bilgi çıktı. Derginin 6 yıllık yayın hayatına baktığımda tek bir *Pazartesi* dergisi ile karşı karşıya olmadığımı gördüm. Dergi süreç içinde iki yapılandırılmış, birisi yarı yapılandırılmış olmak üzere üç dönem yaşamıştı. Birinci dönemi diğerlerine göre belirleyici, bir tür ölçüt olarak ele aldığımızda dergide iki değişim sürecinin yaşandığı ortaya çıktı. Bu değişimlerle şekillenen derginin dönemler halinde incelenmesi için izlenecek yol derginin popülerlik kurgusu ve iddiasından geçiyordu. Çünkü *Pazartesi*, feministlerin daha çok sayıda kadına ulaşmak, feminizmi yaygınlaştırmak amacıyla yapılandırdıkları feminist popüler bir dergi olarak yayın hayatına başlamış ancak popülerlik iddiası zamanla politik olmanın önünde bir engel olarak algılanmaya, politik olanla popüler olan arasında bir ayrım yapılmaya başlandığı görülmüştür. Dergide yapılan değişikliklerle “popüler politik bir dergi” olmaktan “popüler ama daha politik bir dergi” olmaya doğru iki aşamalı bir kayma yaşanmıştır. Bu durum derginin popülerliği kavrayışında sorunlar olduğunu gösteriyordu. Bu sorunu anlayabilmek için derginin popüler olanı nasıl tanımladığı, kurucu öğelerinin neler olduğu, bu kurucu öğelerin hangi mekanizmalarla hayata geçirildiğinin ortaya konulmasını gerektirdi. Bu çerçevede dergi üç dönemde incelendi.

Çalışma için kullandığım veri kaynakları hakkında bilgi vermeliyim. Öncelikle *Pazartesi*'yi önceleyen *Somut*, *Feminist* ve *Kaktüs* dergilerini bulabilmek için uğraştım. Feminist hareketin ulaşabildiğim diğer yayınlarını ve hareket üzerine yazılan makale ve kitapları taradım. *Pazartesi* dergisinin içine doğduğu ortamın dinamiklerini anlamak için 90'lı yıllarda feminist hareket üzerine yapılmış değerlendirmelere ihtiyaç duyuyordum. Ancak bu döneme dair çok az bilgiye ulaşabildim. *Pazartesi* dergisi İstanbul'da çıkarıldığı için İstanbul özelinde bilgiyi oluşturmak gerekiyordu, dönemin feminist dergileri ve yapılan görüşmelerde bu konuya dair bilgiyi kabaca topladım. Türkiye'deki feminist hareketin oluşumu ve seyrinde İstanbul'un ayırıcı özellikleri olduğunu belirtmek gerekiyor. *Pazartesi* dergisi üzerine yapılmış tek bir yazı ya da araştırma yapılmamıştı. Feminist medya çalışmaları yapan araştırmacılarla *Pazartesi* ile ilgili olarak yüzyüze, telefonla ya da elektronik posta aracılığıyla yaptığım görüşmelerden bir sonuç alamadım. Ankara'da bulunan kadın2000 Bilgi Belge Merkezi'nde de böyle bir çalışma yoktu.

Ankara'da 1988 yılında Nokta dergisinin İncirlik üssünü anlattığı kapağındaki cinsiyetçi kurguya karşı protesto eylemini gerçekleştiren ve ayrıca ilk feminist fanzinlerden birini çıkaran Perşembe Grubu'ndan Aksu Bora ve Aynur Demirdirek ile görüştim. Bu eylemleri, medyayı algılayışları, fanzinleri ve *Pazartesi*'ye dair düşüncelerini içeren görüşmelerdi.

Ankara *Pazartesi* Grubu ve İrtibat Bürosu'nu kuran kadınlardan Hümayun Ebrişim ile grubun oluşumu ve süreç içinde *Pazartesi* ile gelişen ilişkilerini ve ayrılışlarını konu alan bir görüşme yaptım.

Derginin yayın merkezinin olduğu İstanbul'a gidererek derginin hazırlık aşamasına dair belgeleri ve basın dosyasını inceledim. Dergiden bir grup kadının ayrıldığı döneme ait tartışma tutanakları verilmedi. Hazırlık aşamasındaki tartışmaları kapsayan tutanaklar sistematize edilmemiş (tarih, konu vs.) bir dizi belgeden oluşuyordu. Ayrıca tüm tartışma sürecinin ve katılımcıların görüşleri mevcut değildi. Eksik kaldığı düşünölen bilgiler yapılabölen görüşmelerle tamamlanmaya çalışıldı.

Pazartesi dergisinin fikir aşamasından itibaren yayının şekillenmesinde ve yayın sürecinde kilit role sahip olduğunu düşündüğüm dört kişi ile görüşme yapmak istedim. Bunlar Ayşe Düžkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura ve Gülnur Savran'dır. Koçali ve Düžkan ile yarı yapılandırılmış bir soru formu ile görüşme yaptım. İstanbul dışında olan Tura'ya ancak elektronik posta aracılığıyla sorularımı sordum. Savran bütün ısrarıma rağmen "kişisel nedenlerle" görüşme talebimi reddetti. Dergi ile birlikte gazeteciliğe başlayan ve derginin yetiştirdiğı iki muhabir olarak hala dergiyi çıkaran iki kadınla, Nevin Cerav ve Beyhan Demir ile görüşmeler yaptım. Dergiyle bağı bulunan ancak dergi sürecinin tamamen içinde olmayan kadınlardan Stella Ovadia ve Meltem Ahıska ile görüşmek istedim ancak ulaşamadım. Dergiden ayrılan bir grup kadınla yakından ilişki içinde olan Nurdan Gürbilek ile daha genel bir çerçevede *Pazartesi* 'yi ele alan bir sohbet görüşmesi yaptım.

Yayının beşinci yılında dergiden bir grup kadının "travmatik" bir biçimde ayrılmasından sonra, kişisel, politik pek çok konunun birbirine karıştığı anlaşılan bu sürecin kavramsal düzeye sıçratılarak üzerine konuşulabilir hale getirilememesi, ayrılan grubun ketumluğa varan suskun tavrı, çalışmanın kısıtlayıcı unsurlarından

birisi oldu. Şüphesiz ayrılışın üzerinden henüz bir yıl geçmeden, yaşananlar tahlil edilip araya mesafe konmadan dergi üzerine çalışma yapacak olanın, bir sessizlik ya da reddiye duvarı ile karşılaşması sadece bir talihsizlik olarak değerlendirilebilirdi. Ancak Türkiye’deki feminist hareket içinde pek çok grup, dergi, örgütlenme içinde sıklıkla yaşanan her ayrılışın “travmatik” oluşu ve üzerine söz söylenemeyecek bir durumda kilitlenip “kişiselliğin” müdahaleyi imkansız kılan karanlık dehlizlerine yollanmasının alışkanlık haline gelmesi, bu durumun talihsizlikten öte anlamlar taşıdığını gösteriyor. Zira feminist örgütlenmenin her düzeyinde giderek artan bu yaşantılar, gölgelerin içinden konuşan canlı bir dil haline dönüşmekte ve giderek kabaran kendi tarihini yaratmaktadır. Bu durumun feminist hareket içinde çalışma yapacak kişilerin karşılaşacağı önemli bir sorun alanı olduğunu düşünüyorum.

Tüm bunlar gözönüne alındığında en önemli veri kaynağı derginin kendisi olarak görüldü. 1995-2001 yılları arasında çıkan 80 sayı incelendi. Derginin sayıları birkaç açıdan okundu: Tez için gereken pek çok konudaki bilgi, sayılardan iz sürülerek biraraya getirildi. Boşluklar doldurulmaya çalışıldı. Popülerlik politiklik ikilemi ekseninde dönemlere ayrılan Pazartesi’nin bu dönemlerdeki yayın politikası ve duruşunu ortaya koymak için dergi sayıları ele alınan konulardaki farklılaşmayı görmek ve bu doğrultuda dergide hangi araçların geliştirildiğini anlamak için okundu. Bu konuda tezin sıkıntıları olduğunu düşünüyorum zira önemli bir konu tezin kapsamı dışında bırakılmak durumunda kaldı. Bu farklı dönemlerde farklılaşan konuların nasıl bir dille yazıldığı, bir feminist söylemin nasıl oluşturulmaya çalışıldığı ele alınamadı.

Dergi incelemesi sırasında ortaya çıkan bir duruma da başka araştırmacıların dikkatini çekmek isterim. Pazartesi pek çok açıdan değerlendirilebilecek oldukça zengin bir malzemeye sahiptir. Feminist habercilik anlayışı, kadın mizahı, Türkiye'nin genel politik gündemine ilişkin kadın sözünün oluşturulması, dönemin feminist gündem tartışmaları, kadın dergilerinin yayıncılık anlayışına karşı alternatif biçimler oluşturma çabası ve bu doğrultuda geliştirdiği görüntü politikası, Ayıp Köşe, popüler kültür ürünleri eleştirisi, sağlık-beslenme-diyet yazıları, orta sayfa gibi bölümlerin incelenmesi ilk elde söylenebilecek konulardır.

Pazartesi dergisi hala yayın hayatına devam ediyor, dolayısıyla henüz tarih olmamış bir yayını değerlendirmek ve analiz etmek için biraz eli çabuk davranıldığı düşünülebilir. Ancak bu noktada feminist alternatif medya deneyimleri üzerine çalışan Martha Leslie Allen'ın, pek çok feminist yayının, kısa ömürlü olduğu için acilen kayıt altına alınması gerektiğini ifade eden sözlerini hatırlamak gerekiyor. (Akt. Simith; 1993) Nitekim bu çalışma devam ederken, başlangıçtan itibaren yayını sürdürdürebilmesi için uluslararası bir vakıftan sağlanan proje desteği 2001 yılı Eylül ayında son bulmuş ve dergi başka bir yabancı vakıftan finansman kaynağı yaratarak 2001 Ekim-Kasım sayılarını birleştirerek çıkabilmiştir. Birkaç sayı daha çıkabilecek kadar kaynağı olan derginin bundan sonrası yeni fırsatların yaratılmasına bağlı gözükmetedir.

LBÖLÖM

POPÖLER FEMİNİST BİR YAYIN PROJESİNİN OLUŞUM SÖRECİ

Bu bölümde Türkiye’de feminist hareketin kendi medyasını oluşturma deneyimi tarihsel gelişimi içinde ele alınıyor. İlk feminist yayıncılık deneyimi *Somut*’tan *Pazartesi*’ye kadar olan feminist dergiler ve özelliklerine yer verilerek *Pazartesi*’nin arka plan bilgisi kuruluyor. Ardından *Pazartesi*’nin feminist örgütlenme içindeki yeri ve işlevinin tanımlamasında, örgütlenme yapısının oluşturulmasında belirleyici olan 1990’lı yıllarda feminist hareketin geldiği nokta ve gelişmeler değerlendiriliyor. Ayrıca *Pazartesi*’nin amaçlarını gerçekleştirmesi ile feminist hareketin durumu arasındaki bağların kurulması açısından hareketin 90’lardaki sorun alanlarına işaret ediliyor. Ardından ise dergi projesinin oluşumu, tanımlanma ve yapılandırılması sürecine yer veriliyor.

1.Türkiye’de Feminist Yayıncılık Deneyimi ve *Pazartesi*’nin Yeri

Türkiye’de feminist medya, yazılı basın alanında özellikle dergiler aracılığıyla vücut buldu, radyo, televizyon gibi diğer iletişim araçları üzerinden henüz varlık gösteremedi.¹

Türkiye’de her dönemde dergiler, kadınların kendi sözlerini dile getirme ve kendilerini ifade etmede kullandıkları en yaygın ve geleneksel araç oldu. (İlyasoğlu, İnel 1985; Mardin 1996) Feminist araştırmaların çeşitli alanlarda giderek artış göstermesiyle Osmanlı döneminde pek çok kadın dergisinin olduğu ortaya çıktı.

¹Ancak Timisi, Türkiye’de 1993-1994 yılları arasında radyonun feminist bir yaklaşımla kullanılmaya başlandığını ifade ediyor. Bu yıllarda “Ankara’da çeşitli kesimlerden grupların bir araya gelerek oluşturduğu “Arkadaş Radyo” da haftanın belirli günleri yayın saati kiralayan bir grup kadın bu alandaki öncü programları hazırlamıştı.” (1997: s 62) Bunlardan “Oturma Odası” isimli programı Eser Köker ve Aksu Bora bir yıla yakın bir süre boyunca gerçekleştirdi.

(Demirdirek 1992; Çakır 1993) *Kadın Eserleri Kütüphanesi Bilgi Belge Merkezi Vakfı* tarafından yapılan kadın dergileri bibliyografyası çalışmalarıyla ilk kadın dergisinin çıkarıldığı 1869 yılından 1927 yılına kadar eski harfli türkçe ile otuz sekiz (Toska vd.; 1993); 1928 ve 1996 yılları arasında ise 196 kadın dergisi çıkarıldığı (Mardin, 1998) tespit edildi.

1980’lerde de feministlerin hareketin kamusal kimliğinin kurulması için ikili bir stratejiyi yeğledikleri görülüyor. İzledikleri ilk yol, solda yenilenen gazetelerde kadın sayfaları hazırlamak, fikir dergilerinde özel sayılar aracılığıyla yer almak; ikinci yol ise bağımsız kadın dergileri çıkarmak. (Köker, 1997)

Başka bir düzlemde medyanın, özellikle 1978 yılında yayın hayatına başlayan Duygu Asena yönetimindeki *Kadınca* dergisinin ve Asena’nın *Kadınca*’dan ayrıldıktan sonra çıkardığı *Kim* dergisinin feminist sözün popüler bir söylemle yaygınlaşmasına yaptıkları katkı da bu bağlamda ihmal edilmemesi gereken bir öneme sahiptir. Nitekim gerek feminist hareket içindeki kadınlar gerek bu alanda yapılan çalışmalar feminist hareketin sözünün yayılmasında aracılık eden *Kadınca* ve *Kim* dergilerinin bu hakkını teslim ederler. (Düzkan ve Ahıska, 1994; Saktanber,1993; Kırca, 2000; Öztürkmen, 2000)

Düzkan, *Kadınca* ve *Kim* dergilerini kastederek “Biz bir şekilde onları besleyen bir damar olduk. Yani bizim söylediğimiz bazı şeyleri şimdi orada görüyorum. Daha popülerize edilmiş bir şekilde ama kötü bir şey değil o kadar popülerize edilmesi bazı şeylerin. Mesela şişmanlıkla ilgili şeyler. Bunlardan şimdi *Kim*’de söz ediliyor. Zaten

bunlar *Kim* gibi bir yerde söz edildiği zaman anlamlı şeyler. Yani biz üç bin basıyorduk... (*Feminist* dergisi) Belki o zaman anlamlıydı, insanlar şişmanlığın politikası yapılacak bir şey olduğunu bile düşünmüyordu. Ama asıl kırk bin satan bir dergide söylendiği zaman politikaya dönüşmüş bir şeydir o.

Şirin Tekeli (1989), 80'lerin kadın hareketinin tarihini, gizli hazırlık, uyanış, meşruluk arayışı ve bir harekete dönüşme gibi dönemlere ayırdığı yazısında, meşruluk arayışı dönemine damgasını vuran iki gelişmeden söz ediyor: 1983 başında YAZKO'nun (Yazar ve Çevirmenler Kooperatifi) çıkardığı haftalık dergi *Somut*'ta feminist kadınlara bir sayfa (4. Sayfa) önerilmesi ve bu deneyimin uzantısında *Kadın Çevresi'nin* kurulması. Feminist medyanın/dergilerin hareketin meşruiyet kazanma ve kamusal kimliğin kurulmasının araçları olarak değerlendirmek mümkündür.

Şirin Tekeli, feministler arasında süreli bir yayın çıkarma isteğinin çok erken tarihte hissedildiğini ve çeşitli projeler üzerine kafa yorulduğunu, İstanbul gruplarının çabası ve Ankara'lı feministlerin katkılarıyla ilk denemenin *Somut*'taki tek sayfa olduğunu söylüyor. Şule Aytaç Torun ve Zeynep Avcı editörlükten sorumluydular. (1993) Feministlerin ilk olarak feminizm üzerine konuşmaya başladığı ve kamusal alana çıkacak ilk sözlerini oluşturma sürecini ise şöyle anlatıyor:

Somut sayfası, yeni keşfettiğimiz feminist ilkelere göre çıkarılıyordu. Bunların başlıcaları, genel olarak insanların insanlar, özel olarak da erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları egemenliğin kaynağında yattığını düşündüğümüz hiyerarşi ve işbölümü ilkelerinin, liderliğin olmaması, tanınmış olsun olmasın sayfaya diyeceği olan her kadının istediği biçimde yazması, günlük yaşama kadın bakış açısından eleştirel gözle bakılması, sayfada sadece kadınların yazması gibi ilkelerdi. (1989: 37)²

² *Somut* deneyimine ilişkin ayrıntılı bilgi için, Yaprak Zihnioğlu'nun "Feminizmin İlk Günleri, Öznel Bir Tarihçe Denemesi (1981-1982), *Pazartesi*, Ekim 1996, Mart 1997, Nisan 1997

Tekeli, ilkelerin biraz el yordamıyla geliştirildiğini ama yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları, hem yazı üretmek için geniş bir çevreye açılmama, dolayısıyla tıkanmaları hem de yayınevinin sayfadan hoşnut olmaması sonucu bir yıldan az bir süre haftada bir sayı çıkarabildiklerini söylüyor. (1993)

Feminist hareketin ilk yayın deneyimi olan *Somut* dergisinin yayın hayatı altı ay kadar sürdü. Derginin en çok ilgi ve tepki çeken kadın sayfası, “feminizmi sosyalist güçleri bölen, burjuva ve gerici bir ideoloji olarak gören ortodoks sol anlayışa sahip bir yönetimin işbaşına gelmesiyle sona erdiğinde” kadınlar bu deneyimden, her şeyden önce politikasını kendilerinin belirlediği, bağımsız bir yayın organları olmadan düşüncelerini oluşturma ve ilerletmede fazla ileri gidemeyeceklerini kavramışlardı. (Tekeli,1989: 38)

1983 yılı sonunda, içlerinde *Somut* deneyiminden kadınların da olduğu bir grup, “Ev içinde ve ev dışında, ücretli ve ücretsiz çalışan kadınların emeğine dayalı ve bu emeği değerlendirme” amacıyla bir Yayıncılık, Hizmet, Danışmanlık şirketi olan *Kadın Çevresi*’ni (KÇ) kurdular. KÇ içerisinde yayın yapma, yayınları tartışma ve bu kanalla daha geniş bir çevreye ulaşma amacını güden kitap kulübü oluştu ve 1984’ten itibaren KÇ, aralarında feminizmin klasikleri de bulunan çeviri kitaplar yayınlamaya başladı. Kulübe üye olan genç kadınların katılımıyla gelişen ve “radikalleşen” sürecin içinden hareketin ilk bağımsız kadın dergisi olan *Feminist* çıktı.

Feminist dergisi yayın hazırlıkları içerisindeyken “bağımsız kadın hareketinden yana tüm kadınlar, kadın grupları ve feministlerin çıkaracağı ortak bir derginin olabilirliği” yönünde bir tartışma süreci yaşandı. (*Kaktüs* sayı 1:5) 1985 yılında bu konu *BİLSAK*’ta yapılan ve sonradan “Eskiler Toplantısı” adı verilen bir toplantıda tartışıldı. Tekeli’nin “tek sayfalık bir feminist gazete” önerisi grup tarafından kabul edilmedi. Ardından *Feminist* dergisi ve daha sonra *Kaktüs* dergisi yayınlandı. (1993 Zihnioğlu *Pazartesi* Arşivi)

Şirin Tekeli, bu süreci şöyle anlatıyor:

Somut’tan birkaç yıl sonra ve farklı tellerden çalan feministlerin yeniden, hep birlikte bir süreli yayın çıkarmaları gündeme geldiğinde *BİLSAK*’ta bir toplantı düzenledik. Ama burada (hareket içinde) farklı çizgiler yeni yeni netleşmekte olup, henüz kimse kendi dilini tam bulamadığı, onun için de çoğulculuğu becerecek olgunlukta olmadığımız için böyle bir yayının ortaklaşa çıkarılamayacağı ortaya çıktı. *Feminist* çevresi, feminist bir yayının ortak bir dil, bir üslup hatta yaşam biçimine dayalı olmasını savunuyordu. Haklıydılar. Çıktığı birkaç sayıda *Feminist* bu anlayışı gayet iyi ortaya koydu. Sosyalist feministler de *Kaktüs*’te kendi anlayışlarına uygun bir dergicilik yaptılar. (1993, *Pazartesi* Arşivi).

Feminist hareketin ilk bağımsız dergileri *Feminist* ve *Sosyalist Feminist Kaktüs*’dür.

8 Mart 1987 tarihinde yayın hayatına başlayan *Feminist* dergisi, Mart 1990 tarihine kadar düzensiz aralıklarla 7 sayı çıktı ve 3000 adet basıldı. *Sosyalist Feminist Kaktüs* dergisi 1 Mayıs 1988 tarihinde çıkmaya başladı, 1990 yılı sonuna kadar iki ayda bir, düzenli aralıklarla 12 sayı çıktı ve 2500 adet basıldı. *Feminist* ve *Kaktüs* dergilerinin ilk bağımsız dergiler olmasının yanı sıra diğer önemli özellikleri de, feminist dergicilik içinde ideolojik seçimlere dayalı olarak yaşanan ilk düşünsel ayrışmanın mecrası olmalarıdır.

Feminist’i çıkaran kadınlar ilk sayılarında amaçlarını şöyle tanımlıyorlardı: “...Evet feministiz, kendi kurtuluşumuzun yalnızca kendimizin elinde olduğunu, bize

kimseden, hele bizi ezenlerden fayda olmadığını biliyoruz. Bir süredir kendi ezilmişliğimiz üzerine düşünüyorduk. Bu dergi bize kendi özelimizden söz etme cesareti verdi. Bilirsiniz biz feministler özel olanın politik olduğunu düşünüyoruz.” (*Feminist* sayı 1) Dergiyi çıkaranlardan Ayşe Düzkan, *Feminist* dergisinin önemini genel olarak “toplumsal muhalefete bir soluk getirmiş olmak, hiyerarşiyi hatta otoriteyi sorgulamış olmak, genellikle küfür olarak kullanılan feminist kelimesine gayri ciddi, naif, neşeli, eğlenceli bir tanım getirmiş olmak” şeklinde ifade ediyor. (Düzkan, 1989). Düzkan ayrıca *Feminist*’in sosyalist feminizmden, sosyalizmden söz etmeden de feminizmden söz etmenin imkanı olduğunu gösterdiğini belirtiyor. (Düzkan ve Ahıska 1994 : 158)

Kaktüs dergisi, *Somut* ve *Kadın Çevresi* oluşumlarında bulunmuş ve 1987 yılında yapılan “Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası” içinde yer almış kadınlar tarafından çıkarıldı. Kendi ifadeleri ile, “kampanya ile kadın mücadelesinin ortak paydalarda birliğine dair önemli bir deney yaşanmış, ancak bu süreç içinde feminizmi, bağımsız kadın mücadelesini farklı algılayışlar netleşmeye başlamıştı. Sosyalist feminist kadınlar da bu süreçte Kadınların Kurtuluş Hareketini ve Feminizmi nasıl yaşamak istediklerini daha belirgin olarak görmüş, çeşitli feminizmler ve bağımsız kadın mücadelesinin neresinde olduklarını, nasıl bir bağımsız kadın politikası hedeflediklerini tartışmanın ve geliştirmenin aracı olarak *Kaktüs*’ü çıkarmaya karar vermişlerdi. (*Kaktüs* sayı 1)

Feminist dergisi biçim ve içerik itibarıyla geleneksel dergi formatı ve klişelerini kıran bir tarza sahipti. Dergide kadınların düşünceleri, görüşleri, tanıklıklarına

ağırlıklı olarak yer veriliyordu. *Kaktüs* ise dönemin ciddi, geleneksel dergi formatına uygundur. Daha teorik bir dergi olan *Kaktüs*'te dipnotlu, kaynakçalı tahlil yazılarına ağırlık veriliyordu. (Yöney; 1995)

Her iki dergi de feminizm içi kavramların, politika anlayışlarının, örgütlenme biçimlerinin, erkek egemen değerlerin, cinsel rollerin, davranışların ve kimliklerin, kadınların sadece kadın olmaktan kaynaklanan her türlü ezilme ve sömürü ilişkilerinin tartışıldığı bir platform olmuştu. Ayrıca her iki dergi de, feminizmin bir hareket haline geldiği, kamusal alanda görünür olmaya başladığı, kampanyalar, sokak eylemleri ile yoğunlaşan bir mücadele ortamında varlığını sürdürmüştü.

Feminist ve *Kaktüs* dergileri üzerine yapılmış tek bir çalışma bulunuyor. “Turkish Feminist Movement in The '80: A Study on Two Feminist Journals: *Kaktüs* and *Feminist*” adlı çalışmasında Yöney (1995), *Kaktüs* ve *Feminist* dergilerini biçim, içerik, söylem ve okuyucu ile ilişkisi üzerinden karşılaştırmalı olarak inceliyor. Ancak feminist medya perspektifi ile yapılmayan bu çalışmada dergilerin oluşum süreci, dergiyi çıkaran kadınların kim oldukları, mali sorunun nasıl çözüldüğü, dergilerin nasıl dağıtıldığı, her iki dergide de yaşanan değişikliklerin ve *Feminist* dergisinde yaşanan ayrılmanın ardındaki tartışmalar, çalışma pratikleri ve ilkeleri, dergilerin nasıl ve neden sona erdikleri soruları dışarıda bırakılıyor. Oysa bu sorulara cevap aranması feminist yayıncılık deneyimleri üzerine bilginin inşa edilmesinde çok önemli bir çaba olarak gözükmüyor.

1980'lerin sonunda feminizme farklı yaklaşımlarını tartışmak ve olgunlaştırmak için iki farklı yayın çıkarma yoluna giden feministlerin bir kısmı, 1990'ların ortasına gelindiğinde farklılıklarını bir tür askıya alarak kendi dışlarındaki kadınlara söz söyleyebilmek için oluşturdukları *Pazartesi*'de, tek bir yayın etrafında biraraya geleceklerdir. Dolayısıyla bu iki dergi ve bunları önceleyen *Somut* deneyimlerinin bilgisi, *Pazartesi* dergisinin beslendiği önemli kaynaklardır. Derginin yayına hazırlık aşamasında yapılan tartışmaların tutanaklarından birinde “Ön Hazırlık” başlığı altında şu satırlar yer alıyor: “Feminist hareketin önceki yayınları hakkında eleştiri toplanmalı. Hangi yayının nesi olumlu, nesi olumsuz? Karşılaştıkları zorlukların dökümü, değerlendirmesi.” (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar 16.06.1993, BİLAR) Bu sorulara cevaben ortaya çıkan bilgilere tutanaklarda rastlanmıyor. Dergi grubu kendi geçmişlerini, bu deneyimlerin de içinde bulunduğu bir tarihsel sürecin üzerine kuruyorlar. Tartışmaya katılan kadınların kafasındaki derginin hayalinin “Feminist’in biçimi, canlılığı, Kaktüs’ün sürekliliği; Kim’in feministleştirilmiş magazinliği” (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar 1993) formülasyonunda ifadesini bulduğunu söylemek mümkündür.

1980’li yılların sonundan itibaren feminist bilgi dolaşımının aracısı olarak çok sayıda dergi yayınlandı. Kayıtlara geçmiş olanlar; *Kadınların Kurtuluşu* (1988), *Kadın Bülteni* (1990), “Bekaret Kontrolüne Hayır- Bedenimiz Bizimdir Kampanyası”nın yayın organı olarak tek nüsha çıkan *Yeter* (1990), *Kadınların Kurtuluşu* (1991), *Ankara Bülteni* (1992), *Emekçi Kadınlar Bülteni* (1992), *Dolaşan Mavi Çorap* (1993), *Jibo Rizgariye Jinan* (1993), *Kadın Postası* (1993), *Minerva* (1993), *Eksik*

Etek (1994), *Martı* (1994), *Cımbız* (1994), *Pazartesi* (1995), *Rosa* (1996), *Jujin* (1997), *Uçan Haber* (1998). (Davaz Mardin 1998: 83-120)

Yukarıdaki sıralamada yer almayan bir yayından daha söz etmek gerekiyor. Ankara’da bir grup kadının oluşturduğu ve genelde kapalı bir grup olarak varlık gösteren Perşembe Grubu, 1988 ve 1991 yılları arasında düzensiz aralıklarla on üç sayıdan oluşan bir fanzin çıkardı. Fotokopiyle çoğaltılan ve alternatif yollarla dağıtılan fanzinin tek bir adı yoktur. Üzerinde “Bazı perşembeler çıkması beklenir, şimdilik gruba ‘mahsus’ dergidir. Fiyatı her sayıya göre değişir.” ifadesi bulunan A4 boyutundaki fanzinin en üst kısmında ise “Burada dergimizin adı olacak. Hepimiz istediğimiz, önerdiğimiz adı kendi kalemimizle yazalım mı?” deniliyor ve bunun için açılan alanda farklı yazılarla “Bihter, Yeter, Jüpiter, Kibele, Cadı Kazanı, Ayna, Azize Haydar, Cımbız” isimleri yerliyordu. (Demirdirek 2001)

Eser Köker’in, Türkiye’deki feminist alternatif dergiler üzerine genel bir değerlendirmeyi içeren ve bu anlamda yapılmış tek çalışmasından hareketle feminist dergilerin özelliklerine ilişkin genel bir çerçeve çizmek mümkün. Köker, alternatif kadın dergilerinin yayın yerinin daha çok İstanbul olarak gözüktüğünü; 1928-1996 yılları arasında kadınlara yönelik yayınlanan tüm kadın dergilerinin %90’nın İstanbul’da, %5’nin Ankara’da, %3’ünün İzmir’de ancak %1.5’inin diğer şehirlerde çıktığı gözönünde tutulursa (Mardin, 1996:27), alternatif feminist dergiciliğin de yerel düzeyde kendini çoğullaştıramadığı, ulusal-yerel bölünmesinin bir düzey olarak ortaya çıkamadığını söylüyor.

Feminist alternatif dergilerde ilk düşünsel ayrışma sosyalist feminist ve feminist ayrışması şeklinde ideolojik seçimlere dayalı olarak 80'lerin sonunda yaşanırken, 1990'ların başından itibaren Kürt kadınların çıkardığı dergilerle etnik bir ayrışma da ortaya çıkıyor. Yine bu yıllarda lezbiyenlerin de katılımıyla yayına hazırlanan *KAOS-GL*'nin çıkmasıyla cinsel seçimlerin de bir ayrışma noktası olarak belirdiği görülüyor.

Kadınların alternatif dergilerinin yayın hayatındaki süreksizlikleri belirgindir. Dergiler yayın hayatında profesyonel ilgiler aracılığıyla değil, grup aidiyetinin sözünün kurulması için varolduklarından, gerek mali dayatmalar gerekse çalışma yükü fazlalığı nedeniyle kısa sürelerle ve sınırlı sayıda çıkıyor. Bu dergilerin kendilerini tanımlama aralığı, grup görüşlerinin açığa çıkmasına imkan tanımak ve tartışmalarını kadın grupları arasında dolaşıma sunmaktır. Dergiler uzun süreli ortak çalışma sonucunda çıkarılıyorlar.

Dergilerde medya sektörünün hiyerarşik ilişkilerine karşı kurulan tavır, yayın kadrolarında kadınların kolektif kimliğini örme çabaları ve sorumlu yazı işleri müdürünün “iktidarsızlığının” ifadesi ile kendini gösteriyor. Ayrıca medyanın kolektif bir hareketi kişiselleştirme çabası, kadınların çoğunlukla ön isimleriyle yazı yazmalarıyla kırılmaya uğratılır. Medyada çalışma alanlarındaki uzmanlaşmaya karşı çıkış ise herhangi bir uzmanlaşma eğiliminin önünü kesmek için dergide konular, köşeler ve sayfalar arasında bir paylaşım gidilmemesi ile kendini gösterir.

Dergilerde kadınların gündelik hayatı içinden her konu; çalışma hayatında karşılaşılan sorunlar, ev içi şiddet, kadın bedeni üzerine kurulan tahakküm, kadınların yazılmamış tarihi içinde kadın örgütlenmesi (ulusal, uluslar arası örnekler), edebiyat ve popüler kültür alanında kadın temsili, modern-gerici kadın ayrıştırılmasına duyulan tepki, Müslüman kadın topluluklarının politik çizgisinin değerlendirilmesi, Türkiye’deki genel siyasal ortam üzerine değerlendirmeler yer almıştır. Köker, iki temel sorun ve konu odağının belirgin biçimde dergilerde öne çıktığını söylemektedir: Ev içi şiddet veya cinsel şiddet ve kadınların politik örgütlenmesi. Dergiler ya özel sayılar aracılığıyla ya da yayın hayatları boyunca her sayıda mevcut kadın örgütlerinin politik eylemliliklerini ve örgütlenmeye katkılarını işlemiştir. *Feminist* ve *Kaktüs* dergileri, 1980’lerin sonunda kampanyaların hazırlanmasına, stratejilerinin tartışılmasına ve kampanya etkinliklerinin duyurulmasına, 1990’larda *Mavi Çorap*, *Eksik Etek*, *Rosa* ve *Pazartesi* kadın gruplarının birlikteliğini artırmak için toplantı ve mitinglerin örgütlenmesine aracılık etmişlerdir.

Dergiler ticari reklam almamayı ilke haline getirmişlerdir. Diğer ülkelerdeki örneklerde de görüldüğü gibi dergilerin biçimsel özellikleri farklılıkları göstermeye yönelik olup, ucuz ancak nitelikli kağıtlara basılan, renkli, kenar süslü ve çizgili defter biçimine yakın, özgün mizanpajlı yayınlar çıkartılmaya özen gösterilmiştir.

Türkiye’de feminist alternatif dergilerin *Pazartesi* dışında kalanları ulusal dağıtım ağları içinde yer almamışlardır. Dağıtımları abonelik veya kişisel ilişkilerle tayin

edilen satış noktaları –çoğunlukla kitabeveleri- ve kişiler aracılığıyla sağlanmıştır.
(Köker, 1997: 36-39)

Pazartesi dışındaki dergiler çoğunlukla feministler arası bir bilgi dolaşımına aracılık etmek üzere ve dergi grubunun sözünün kurulması için varolurken *Pazartesi* feministlerin ilk kez kendileri dışındaki kadınlara popüler bir söylemle seslenmelerinin bir aracı olarak tasarlandı. Daha çok sayıda kadına sürekli olarak ulaşmayı mümkün kılacak şekilde yapılandırıldı.. İçinde gönüllü emeğin de bulunduğu bir profesyonellik anlayışı ile dergi ekibi ve örgütlenme yapısı oluşturuldu. *Pazartesi* kurumsal yapıya ve kimliğe sahiptir. Diğer dergilerin kısa ömürlü olmasının nedenlerinden olan mali sorun, uluslar arası bir kuruluştan alınan proje desteği ile çözümlenerek derginin düzenli aralıklarla çıkması, yayın hayatını sürdürmesi mümkün oldu.

Derginin altı yıllık yayın hayatı boyunca bir mekanı ve ücret verdiği bir ekibi oldu. Diğer dergilerin genellikle çıktıkları süre içinde bir mekanı olmadığı gibi dergiyi çıkaran kadınlar gereken sermayeyi ya kendileri vermişler ya da kişisel ilişkileri aracılığıyla sağlamışlardır.

Mardin (1996) kadın dergiciliği üzerine yaptığı çalışmasında feminist dergilerin genellikle okuyucu kitlesini tanımlamadan, belirsiz bir biçimde bıraktıklarına işaret etmektedir. *Pazartesi* ise belirlediği hedef kitlesine yönelik olarak tanımlandı.

Bütün bu özellikleri ile *Pazartesi*, feminist yayıncılığın özelliklerini içinde barındıran ama bundan ibaret olmayan, hem o/ hem bu ya da ne o/ ne bu denilebilecek bir ara yerde duruyor. *Pazartesi* dergisini farklılaştıran dinamiklerin önemli bir kısmı derginin içine doğduğu feminist hareketin geldiği noktayla ilintili gözüküyor.

2. *Pazartesi*'nin İçine Doğduğu Ortam:

1990'lı Yıllarda Feminist Hareket ve *Pazartesi*

Pazartesi dergisi 1995 yılında İstanbul'da yayın hayatına başladı. Ancak popüler feminist bir süreli yayın çıkarma fikri veya projesi, 1993 yılında tartışılmaya başlandı ve derginin hazırlığı iki yıl sürdü. Feminist hareketin ilk popüler politika deneyimi olan *Pazartesi* dergisi, feminist hareketin 80'lerin ikinci yarısında kampanyalarla, dergilerle, protesto gösterileriyle yaşanan hızlı ve hareketli döneminden sonra bir durgunluk yaşadığı ve giderek başka bir düzleme oturmaya başladığı, hareketin gelişimi açısından önemli bir kavşak olabilecek ara bir dönemde yayın hayatına başladı.

Ara dönem denilmesinin nedeni, 90'lara gelindiğinde hareket açısından görünen manzaranın olası iki duruma da cevap verecek nitelikte olmasıdır. Harekette bir durgunluk, gerileme ya da bir tıkanma mı yoksa harekete yönünü verecek, belirleyici bir feminist irade oluşturulma süreci mi yaşanıyor? Nitekim 90'ların başında yapılan değerlendirmelerde, bir yandan hareketin geldiği noktanın bir durgunluk, tıkanma içerisinde olduğuna ilişkin bir bakış açısını, diğer yanda ise bu noktanın hareketin kendisini bir yeniden değerlendirmeye tabi tutması, soruları, mücadele biçimlerini gözden geçirmesi, kadınların kendi sözlerine sahip çıkması ve kendi yayılma

kanallarını oluşturması için bir dönüm noktası olabileceği inancını görmek mümkündür. Bu değerlendirmelere yer vermeden önce kabaca ‘90’lı yılların başında görünen manzaraya bakmakta yarar vardır.

90’lı yılların başında Kadınların Kurtuluş Hareketinin içinden çıkan kurumsal rgtler (İstanbul’da, Kadın evresi, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği, Kadın Kültürevi) kapanmış, dolayısıyla kadın mekanı kalmamıştı. *Feminist* ve *Kaktüs* dergileri yayın hayatına son vermişti. Pek çok eylemci kadın, politik çabalarına bir tür soluk aldırırken tek tek odaklar halinde bazı kadın grupları (Kadın Kütüphanesi, Mor atı gibi) kapalı yapılar içinde çalışmalarını sürdürüyordu.

80’lerin sonunda netleşmeye başlayan farklı feminizmler tartışmalarıyla kadınlar arasındaki farklılıkların ve ayrışmanın altının çizildiği bir sürece girilmiş, bu durum farklı kadınların birarada durma problemini de beraberinde getirmişti. Bu problemin aslında hareketin her aşamasında kendisini hissettirdiği, ama farklılık tartışmalarına kadar esas vurgunun “birlikte hareket etme” üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. 1989 yılında İstanbul’da İnsan Hakları Derneği tarafından düzenlenen ve sosyalist kadınlar ile feministlerin ayrışması ile sonuçlanan I. Kadın Kurultayı ile hareket içindeki ayrışmanın çizgileri derinleşmişti. (Tekeli; 1989, Cankak; 1989) Bu ayrışmayı 90’lı yıllarda Kemalist kadınlar-İslamcı kadınlar, Kürt kadınlar-Türk kadınlar, heteroseksüel ve homoseksüel kadınlar gibi çeşitli düzeylerde yaşanan ayrışmalar takip edecektir.

Feminist hareket, başından itibaren dar bir çevreyle sınırlı kalmış, örgütlenme her zaman en önemli sorunu olmuş ve yaygınlaşma kanallarını oluşturamamıştı. Ama öte yandan toplumun bütün kesimlerinde hızla kendisine yer açmaya başlamıştı. Bunda şüphesiz 80'lerin kültürel politik ortamında (Gürbilek, 1992), hareketin neredeyse kendisiyle eş zamanlı bir biçimde, eskisinden farklı bir güç odağı haline gelen medyanın da çok önemli katkısı olmuştu. (Bora ve Köker, 1994) Feminizm, siyasi partiler, sendikalar ve başka sivil toplum kuruluşları içinde ve hatta devlet içinde çeşitli bağlam ve düzeylerde karşılık bulmaya başlamıştı.

1990 yılında Türkiye'de kadının statüsünün yükseltilmesi, kadın-erkek eşitliği politikalarının hayata geçirilmesi için toplumsal cinsiyet perspektifinin kamu kurum ve kuruluşlarının ana plan ve politikalarına yerleştirilmesi, başlıkları çerçevesinde çalışmalar yürütmek üzere Başbakanlığa bağlı olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştu. Genel müdürlük kuruluşundan itibaren "gönüllü kadın kuruluşları" olarak tabir edilen hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yürütüyordu. Genellikle Ankara'da bulunan, "kadın hakları, kadın sorunları" çerçevesinde işler yapan, devlet ile çeşitli şekillerde organik bağları olan bu "gönüllü kadın kuruluşları" özellikle 90'larda yükselen siyasal islama karşı olan cephede konumlanmaları ile devlet nezdinde itibarları daha da artmış dernek ve vakıflardan oluşuyordu. Kadın hareketi içinde "eşitlikçi kanadı" temsil eden bu kadın kuruluşlarının genellikle devlet ile işbirliği içinde devletin erişemeyeceği yer ve alanlarda devleti ikame etme anlayışıyla ve toplumsal sağduyunun sınırları içinde yürüttüğü çalışmalar ile kadın konusunda bir kamuoyu oluştuğunu, büyük medyada daha çok temsil edilmeye başladığını da gözlemek mümkündür.

90'ların başında hareketin durumuna ilişkin yapılan değerlendirmelere tekrar dönersek, 1993 yılında kendilerine *İstanbul Kadın Forumu* diyen sosyalist, feminist ve münferit bir grup kadın tarafından çıkarılan ve tek sayı olarak kalan *Kadın Postası* dergisi kadın hareketinin genel dağılımını ve durgunluğunu vurgulayarak söze giriyordu:

Ve yeniden merhaba, yeniden deyip duruyoruz, çünkü kadın hareketinin her parçası, her grubu için oldukça hareketli geçen yıllardan sonra genel bir dağınıklık ve durgunluk içinde bulunduğu açık. Bu durgunluktan tüm bağımsız kadın çevreleri payını alıyor (hareketin yükseliş döneminin etkisiyle bunu kendi dillerine çevirip, kendi gündemlerine uyarlayan siyasi partiler, ticari yayınlar, devlet bürokrasisi vb. dışında tabii ki...) Ama sorunun esas sahiplerinin bağımsız ve etkili bir varlık gösterebildiğinden söz etmek en azından bugün için pek olanaklı görünmüyor. (Ocak 1993)

Dergi birinci amacını, kadın hareketindeki bu gerileme ve tıkanıklığı aşmanın yollarını hep birlikte aramak için ilk adımı atmaya zemin oluşturmak olarak tanımlıyordu. Bunun için de bir *Soruşturma* bölümü hazırlayarak Gülnur Savran, Ayşe Düzkan, ve Stella Ovadia'ya, 1980-1990 yılları arasında kadın kurtuluş hareketini nasıl değerlendirdiklerini, geline nokta ilişkin düşünceleri ve geleceğe yönelik tasarımlarını soruyordu.

Kadın Postası dergisinin bu üç kadının görüşlerine yer vermesi şüphesiz feminist hareket içerisinde belli bir ağırlıkları olması ve hareket içindeki farklı ideolojik duruşları olması nedeniyledir. Gülnur Savran sosyalist feminist, Ayşe Düzkan ve Stella Ovadia ise kendilerini maddeci radikal feminist olarak tanımlamaktadırlar. Fakat bu üç kadının görüşlerine bu çalışmada yer verilmesinin nedeni, *Pazartesi* dergisinin bir proje olarak tartışılmasına Mayıs 1993'de başlandığı düşünüldüğünde, bu değerlendirmelerin neredeyse projenin arifesinde yapılmış olması ve bu üç kadının *Pazartesi*'nin fikir aşamasından itibaren dergiyi çıkaranlar arasında yer

almalarıdır. Dolayısıyla bu kadınların değerlendirmeleri özellikle de geleceğe yönelik tasarımları *Pazartesi* projesi ile bağlantılarını kurmaya yönelik olarak da değerlendirilecek.

Gölnur Savran, feminist hareketin dar bir çevreyle sınırlı kalmasına rağmen toplumda geniş yankılar uyandırdığını, pek çok konunun gündeme taşındığını ancak 90'larda feminizmin sesinin yerini, yine kadınlardan söz eden, yine kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğe, kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa karşı çıkan ama daha az kulak tırmalayan, daha uysal seslerin almaya başladığını, feministlerin sesinin daha az duyulduğunu ifade ediyordu. Feminizmin yaşamakta olduğu duraklama döneminin ardında yatan esas nedenin hem Türkiye'de hem dünyada hüküm süren ekonomik koşullar ve politik ideolojik iklim olduğu değerlendirmesini yapıyordu.

Savran, çevre, barış, feminist hareket gibi toplumsal hareketlerde yer alanların esnek çalışma saati olan, hatta bir takım sosyal güvencelerden yararlanan kesimler olduklarını, nitekim Batı'da feminizmin tam da sosyal devletin kadınlar için bu tür koşulları sağladığı bir dönemde yükseldiğine işaret ederek Türkiye'de feminizm bunun tam tersi koşulların hüküm sürdüğü bir dönemde ortaya çıktığını, feminist hareketin kitlesinin esas olarak ücretli işlerde çalışan kadınların oluşturduğu düşünülürse, ekonomik ve maddi koşulların kadınları nasıl yıldırıldığını anlaşılabileceğini söylüyordu. Bu dönemde pek çok kadının politik aktivitelerden kendilerini uzaklaştırdığını tekrar hatırlamakta yarar var.

Savran ikinci neden olarak tanımladığı politik ideolojik iklim sorununu ise son on yıldır bütün dünyada politik özneler ve radikal politik dönüşümlere karşı oluşan inançsızlıkla ve buna paralel olarak gelişen süreç ile açıklıyor:

“ 1970’lerde feministler güvenle “biz kadınlar” diyebiliyorken bu gün kadınları (ya da işçileri) ezilen bir toplumsal grup ya da sınıf olarak birleştiren etkenlerin onları bölen farklılıklar karşısında önemsizleştiği inancı yaygın. Bununla bağlantılı olarak köklü düzen değişikliklerine duyulan güven de yerini düzen içi düzeltmelere, yasal reformlara duyulan güvene bıraktı. Cinsiyetçi sistemi (ve/ya da kapitalizmi) yıkma hedefi küçümseniyor; buna karşılık kısmi kazanımlar için mücadele “gerçekçilik” adına yüceltiliyor. Bu iklim doğal olarak feministlerin radikal yönelişlerinin rahat soluyabileceği bir iklim değil. Buna karşılık “devlet feminizmi”, Kemalist kadınların eğitim, hukuk düzlemlerindeki çalışmaları bu genel ortama çok uygun. Bugün revaçta olan politika tarzı bu.”

Savran’ın bu değerlendirmeleri ile Pazartesi projesini destekleme gerekçeleri arasındaki bağlantıyı görmek mümkündür. “Kim dergisinin alternatifi olacak bir dergi ya da gazete içinde bulunduğumuz durumdan (dağınıklık? moralsizlik?) çıkmamızı sağlayabilir diye düşünüyorum. Bu dergi ya da gazetenin yayın politikasında Kemalist/elitist/devletçi kadınlar karşısında bize ortak bir kimlik sağlayacak bir çizgi tutturmasını yararlı görüyorum.”(Pazartesi Arşivi-Tutanak 1993)

Stella Ovadia ise kadın kurtuluş hareketinin kendi özgünlüğünden kaynaklanan zorlukların yanı sıra çevreden de ciddi baskı yaşadığını, başlangıçta en önemli hedef kitle olarak gördüğü solcu kadınların feministleşmesinin gerçekleştiğini şimdi sıranın ev kadınlarında olduğunu ifade ediyor “Kadınların kurtuluşu ev kadınlarının isyanı gerçekleşmeden ilerleyemez. Bu kölelik kırılmadan....fazla bir şey değişmeyecek. Çünkü amaç “kadın” “erkek” ilişkisini, gündelik hayatı değiştirmek. Dolayısıyla kadınların kurtuluşu hareketine şimdi gereken “popüler” ve feminist bir haftalık gazetedir.” Ovadia Pazartesi projesinin oluşturulması için ilk ulaşılan kadınlardan biridir. Ovadia’nın hazırlık aşamasında bulunduğunu bir süre Yayın Kurulu’nda yer

aldığını daha sonra hem içeride, hem dışarıda olmak gibi bir konumu yeğlediğini de belirtmek gerekiyor. Ovadia'nın bu noktadan hareketle Pazartesi'de yer aldığını söylemek mümkün ama ev kadınlarının Pazartesi'nin hedef kitlesinin içinde net bir şekilde tanımlanmadığını, öncelikli olmadığını söylemek gerekiyor.

Nitekim Düzkan, feminist hareketin şu anda öncelikli hedef kitlesinin şehirli, çalışan, bekar ve daha sonra da evli kadınlar olduğunu, dolayısıyla onlara ulaşacak kanalların, araçların yaratılması gerektiğini söylüyor. “Çünkü zaten feminizm şehirli bir şey ve bu kadınlar için emansipasyon çok uzak ve tanışılmadık bir fikir değil.” Düzkan'ın bu değerlendirmesini bir adım daha atarak somutlaştırmak için 1994 yılında verdiği röportaja bakmak gerekiyor. Düzkan, Kadınca ve Kim ile başlayan ve 1990'larda giderek artan kadın dergilerinin hedeflediği okur kitlesinin (şehirli, çalışan, bekar) feminizm için de önemli bir potansiyel olduğundan hareketle popüler feminist bir yayını bu kadınlara ulaşmak için önemli bir araç olarak görüyor. (Ahıska; Düzkan 1994) Pazartesi projesi için fikrini bildirdiği yazısında ise feminist popüler bir yayının kadınların kurtuluş hareketinin en ihtiyacı olan öncelikli projesi olduğunu söylüyor ve ilk elden ulaşılacak hedef kitleyi aynı şekilde tanımlıyor. (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar 1993)

Feminist hareket açısından bu değerlendirmelere bakıldığında ise kendi içine kapalı kalmış, dışarıya açılma kanallarını oluşturamamış feminist hareketin, '90'larda dışa açılımı sağlayacak kanalları oluşturmaya doğru bir yönelime vurgu yapıldığı söylenebilir. '90'lardaki yaygın örgütlenme biçimi ise, bu yöndeki bir çabanın ifadesi olarak görülebilir.

Sözü edilen örgütlenme biçimi, belirli sayıda kadının tanımlı ve sürekli bir faaliyet için “iş eksenli” olarak biraraya gelmesi ile oluşan ve sürekliliği olan kurumsal yapılar olarak tanımlanabilir. Önceden kendileri için, kendileri kadar bir şeyler yapma çabasında olan feministler artık başka kadınlara ulaşma ve onlar için bir şey yapmak için biraraya gelmeye, kurumsal yapılar oluşturmaya yöneldiler. Bu örgütlenme biçiminin farklı görüş ve kesimlerden kadınların biraraya gelmelerine bir zemin sağladığını da söylemek mümkündür. Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyasının devamında biraraya gelen kadınlar *Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı*’nı kurarak (1990) aile içi şiddete uğrayan kadınlara destek ve danışmanlık hizmetleri vermeye başladı, başka bir kadın grubu ise kadınlara dair bilginin görünür kılınması için *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı*’nı (1990) kurdu.

Bu kurumların varlıklarını sürdürebilmesinin en önemli koşulu olan finansman sorununun çözümü içinse genellikle uluslararası kurum (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Elçilikler gibi) ve sivil toplum kuruluşlarından (kadın kuruluşları ya da kadın konusuna önem veren kuruluşlar) projeler aracılığıyla mali destek sağlanması yoluna gidildi. Türkiye gibi sosyal devlet geleneği olmayan ve sivil toplum yapısı gelişmemiş bir ülkede kadınlar, ihtiyacını duydukları bir alanda çalışmalarını yürütebilmek için gerekli destek mekanizmalarının yokluğunda hem devletin yapması gereken işleri üstlenmeye hem de proje desteklerine bağımlı hale gelmeye başladılar.

‘90’lı yıllar projecilik ve kurumsallaşma kavramlarının ağırlıkla dolaşımında olduğu yıllar oldu. Hatta kadın hareketini dönemlere ayırdığı bir yazısında 90’ların başından

bu yana olan döneme “kurumsallaşma ve proje feminizmi” adını veriyordu. (Savran, 1998) Projeler başka kadınlara ulaşmanın önünü açarken, profesyonelleşme, gönüllüğün devreden çıkarılması, kapalı yapılara dönüşme, kadın grupları arasında iletişimsizlik, aktif politika yapmaktan uzaklaşma gibi ciddi sorunları da beraberinde getiriyordu. Bu süreçte “proje feminizmi” diye bir kavram ortaya çıktı ve feministler arasında tartışılmaya başlandı. (Kardam, 2000) Ancak projeciliğin olanakları, sınırlılıkları hatta dezavantajlarını analiz eden bir çalışma ya da tartışma henüz yapılmış değil.

Pazartesi dergisinin feminist örgütlenme içindeki yeri de hareketin bu yönelimi ile uygunluk gösteriyor. Dergi feminist örgütlenme içindeki yerini, sınırlı sayıda kadının tanınmış bir faaliyet için biraraya geldiği bir iş grubu olarak tanımlıyordu. Dergi çıkarmak için biraraya gelen kadınları bağlayan şeyin ideolojik birlik ya da politik bir örgüt olma isteği değil popüler bir yayını çıkarma isteği olduğu söyleniyordu. (Pazartesi Arşivi-“Feminist Örgütlenme ve Pazartesi”) Böyle bir çalışma için gereken finansman kaynağı ise yayın fikrinin projelendirilmesi yoluyla uluslararası bir kuruluştan alınan proje desteği ile çözümlenmişti.

Kadınların belli işler /projeler etrafında biraraya gelerek kendi köşelerinde çalışmalar yaptığı, ortalıkta bir kadın hareketinin görünür olmadığı bu yıllarda feminizmden bir hareket olarak söz edilmediğini, daha ziyade “kadın politikası, kadın çalışmaları” gibi ifadelerin kullanılmaya başlandığını da belirtmek gerekiyor.

3. Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi Dergisi'nin Oluşumu

Pazartesi dergisi, yayın hayatına başlamadan önce, 1993 yılında başlayan ve iki yıl süren bir hazırlık evresi geçirdi. Bu süreçte feministler tarafından nasıl bir feminist popüler yayın olacağına dair bir çerçeve oluşturuldu ve bu doğrultuda yapılandırıldı. Bu bölümde iki yıl süren hazırlık evresinde yapılan hazırlıklar düşünsel hazırlık ve alt yapıyı kurma başlıkları altında ayrıştırılarak inceleniyor. Düşünsel hazırlık süreci doğal olarak nasıl bir altyapı oluşturulacağını da içeriyor.

Düşünsel Hazırlık başlığı altında feminist popüler bir yayın fikrinin ortaya çıkışı, amacı, içeriği, yayın politikası, hedef kitlesi, biçimi, örgütlenme yapısı, dergiyi çıkaracak ekibin oluşturulması, derginin dağıtımı, temel kavramların tanımlanması, derginin okurla, feministlerle, medya ile kuracağı ilişki biçimleri çerçevesinde yapılan tartışmalara, hazırlıklara yer verilerek derginin nasıl yapılandırıldığı ortaya konmaya çalışılacak.

Derginin finansman sorununu nasıl çözümlediği, kurumsal kimliği ve dergiyi çıkaracak ekibin kimlerden oluşturulduğu sorularına ise Altyapıyı Kurma Çabaları başlığı altında cevap verilecek.

3.1.Düşünsel Hazırlık

Burada yer verilecek bilgiler esasen *Pazartesi* Arşivi'nden elde edilen “tutanaklar” adı verilen belgelere dayanıyor. Ancak bu tutanakların düzenlenmemiş, çoğunun üzerinde tarih belirtilmemiş, çeşitli türlerde belgelerden oluşan karışık bir dosya olduğunu belirtmekte yarar var. Popüler feminist yayın projesine ilişkin bazı

feministlerin görüşleri, toplantı notları, mektuplar, bildiri şeklinde yazılmış birkaç metinden oluşan bu dosyada bütün tartışmalar ve görüşlerin kaydı bulunmuyor. Fotoğrafın eksik olarak görülen kısımları yapılabilen görüşmelerle tamamlanmaya çalışıldı.

Feminist popüler bir yayın çıkarma projesine giden süreç, 1993 yılı Mayıs ayında Almanya'dan dönen Hülya Eralp'ın Filiz Koçali'ye popüler feminist bir yayın için para bulma olanağından söz ederek teklifte bulunması üzerine başladı. Aslında Eralp'ın teklifi Koçali ile birlikte popüler bir yayın çıkarmak şeklindeydi. Ancak Koçali, bu teklifi başka bir düzleme taşıyarak hareketin içinden bazı kadınlara (İlk ulaşılan kadınlar Ayşe Düzkın ve Stella Ovadia) ilettili. Daha sonra İstanbul ve diğer illerden bildikleri, ulaşabildikleri feminist kişi ve gruplara çağrılar yapılarak popüler feminist bir yayın üzerine tartışmalar başladı. Tartışmalar projenin yazılı hale getirildiği 1993 yılı Temmuz başına kadar “nasıl bir popüler-feminist yayın, içeriği, politikaları, amaçları, biçimi, hedef kitlesi ve dağıtımı, yapısı, personeli, çalışma tarzı, ismi ne olacak” sorularına cevap oluşturma kapsamında yazılı ve sözlü olarak yürütüldü. İstanbul'da geniş katılımlı toplantılar yapıldı ve oluşan dokümanlar Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nda bir dosya içinde toplanmaya başlandı.

Yayın proje başvurusu için kısa sürede çok mesafe kat etmek gerekiyordu. Toplantılara katılan kadınların sayısının azalmaya başlaması, katılanların bileşiminin zaman zaman değişmesi, projeyi yürütecek dergiyi çıkaracak kadronun henüz belirlenmemiş olması kaygı vericiydi. (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar 19.07.1993) Zamanla bu toplantılardan geriye popüler bir dergi çıkarma konusunda görüş

birliğine sahip çekirdek bir grup kaldı. Bu grup tarafından, toplantılarla şekillenen metin bir proje haline getirilerek Eralp aracılığıyla iletişime geçilen Almanya'daki bir kadın vakfına gönderildi. "Yayın Projesi Çalışma Grubu'ndan" diye ifade edilen bu çekirdek grupta Asuman Bayrak, Ayşe Düzkan, Emel Armutçu, Esra Koç, Filiz Koçali, Gülnur Savran, Hülya Eralp, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nesrin Tura, Nural Yasin, Semra Somersan, Stella Ovadia, Yaprak Zihnioğlu ve Yelda yer alıyordu. Bu isimler daha sonra Pazartesi dergisinin Yazı ve Yayın Kurulu'nda yer aldılar. Proje Başvuru Metni gönderildikten sonra da dar ve geniş katılımlı toplantılara haftada bir kez olmak üzere devam edildi.

Hazırlık aşamasında yapılan tartışmaların esasen "nasıl bir yayın" sorusu etrafında odaklandığı görülüyor. Feminist hareketin geldiği noktada neden popüler feminist bir yayın öncelikli görülüyor, sorusuna nasıl cevap verildiğine eldeki dokümanlarda rastlanmıyor. Bu durum, popüler feminist bir yayın çağrısı yapıldığından bunun bir tür verili kabul edildiği yönünde bir izlenim yaratıyor. Neden, sorusuna hangi gerekçelerin oluşturulduğuna geçmeden önce bağlantılı olabileceği düşünülen bir konuya işaret etmek gerekiyor. Tutanaklardan toplantılarda popüler feminist bir yayın çıkarmak yerine "radyo, teorik dergi, broşür, dosya ve ekler" şeklinde farklı önerilerin getirildiği ve bunların tartışıldığı anlaşıyor. Ancak bu öneriler ".. önemli ve anlamlı bulunmakla birlikte feminist popüler yayın ihtiyaç ve önerisiyle örtüşmüyor. Ayrı çalışmayı, ayrı elemanları gerektiriyor ve farklı kitleye hitap ediyor fikri ağırlık kazandı." (Tutanaklar, 16 Haziran 1993) denilerek tartışma dışı bırakılıyor.

Bu noktada popüler yayın tartışmalarıyla eş zamanlı olarak İstanbul’da başka bir kadın grubunun da teorik-politik bir yayın çıkarmak için biraraya geldiğinden söz etmek anlamlı görünüyor. Ankara’dan kadınların da olduğu bu grup, hızlı yaşanan bir mücadele döneminin ardından, süreç içinde ortaya çıkan gelişmeleri tahlil etmenin yanı sıra feminist bir söylemi oluşturma, dünyada ve Türkiye’de yaşanan genel sorunlara ilişkin politik söz üretme, tahlil araç ve kavramlarını geliştirme gereğinden hareketle bu saikler temelinde şekillenecek politik bir yayın hedefliyordu. Teorik-politik dergi ihtiyacındaki kadınlar bu çalışmayı gerçekleştiremediler. (Bora; 2001) Ancak esas önemli olan farklı ihtiyaçlardan hareket eden ve birbirlerinden haberdar olan bu iki grubun birbiriyle tartışmamış, iletişime geçmemiş olmasıdır. Feminist hareketin önemli bir problemi olan iletişimsizlik ve diyalog kurma eksikliğinin bu konuda da yaşandığı görülüyor. Ayrıca *Pazartesi*’nin daha fikir aşamasında böyle bir tartışma yaşansaydı belki de “teorik olmak, popüler olmak, politik olmak” kavramları üzerinde daha çok düşünülmesi ve netleştirilmesi mümkün olabilirdi. Böylece süreç içerisinde *Pazartesi*’nin yaşadığı önemli bir sorun alanı olan, popüler- politik dergi ihtiyacı ile teorik -politik dergi ihtiyacı arasında kurulan gerilimli, birbirini dışlayıcı ilişki biçiminin önüne geçilebilirdi.

Yukarıda anılan radyo önerisi Şirin Tekeli’ye aittir. Tekeli böyle bir dergi fikri cazip görünse de başarı şansı konusunda çok iyimser olmadığını ama bunun yerine; birkaç yıldır iletişimdeki boşluk, radyo ve TV yayıncılığında özelleşme eğilimleri, Türk toplumunun okuma yerine dinleme ve seyretme tutkunu olması, dönemin bir radyo patlamasına gebe olması, radyoyu çok daha katılımcı ve demokratik bir medya olarak görmesi nedeniyle radyo üzerinde durmakta ve önce bağımsız feminist bir

radio istasyonu projesini, sonra veya uzantısında bir dergi çıkarılması şeklindeki bir modeli, günün gereksinimleri ve koşulları açısından daha acil bulunduğunu ifade ediyordu. (1993 Pazartesi Arşivi-Tutanaklar)

Tekeli derginin başarısı konusundaki endişelerini birkaç noktada temellendirirken yeni bir yayına başlarken yapılması gerekenleri de işaret ediyordu. “Feminist dergi çıkarmanın zorluklarını arkadaşlardan öğrenmek gerekiyor, basın yayın alanında yapılan araştırmaların bulgularına bakılmalı” diyordu. “Eski bazı araştırmalar genellikle kadınların yazılı basına erkeklerden daha az ilgi gösterdiği, daha çok da magazin sayfalarına göz attıkları yönünde. Zaten yüksek tirajlı gazetelerin magazin eklerinin çıkarmalarının nedeni de bu. Popüler olmak iyi de magazin türü, ne kadar istenir bir tür? Ortalıkta bunca rakibi varken “feminist” bir magazin dergisi kendini diğerlerinden nasıl farklılaştıracak? Bu emeğe değecek mi?” diye soruyordu.

Hazırlık aşamasında Türkiye’deki kadın basınının durumu, hitap edilecek okurun ya da genel olarak kadın okuyucunun özellikleri ve dergilerle ilişkisinin bir altyapı çalışması olarak yapılmadığı görülüyor. Ayrıca yabancı ülkelerde uzun zamandır yayın hayatını sürdüren feminist dergilerin durumunun da değerlendirilmediği ifade edildi. İngiltere’de çıkan *Spare Rib*, Almanya’da çıkan *Emma*, Amerika’da çıkan *MS* dergilerinin dergi grubundaki kadınlar tarafından bir şekilde takip edildiği biliniyor. Ancak bu dergilerin nasıl yapılandıkları, ne gibi sorunlar yaşadıkları vs. üzerinden bir ilgi kurulmadığı anlaşıyor. (Koçali, 2001)

Şirin Tekeli de yazısında, “bu yeni yayın için kuşkusuz batıdaki başarılı örneklerle de daha yakından bakmakta yarar var. İngilizce’de *Spare Rib*, *MS*, ve bugünkü şekliyle *Working Woman*, Almanca’da *Emma* gibi. Ben ne yazık ki, bu dergilerin hiçbirini üzerine söz söyleyecek kadar izlemedim. Ama bilenler mutlaka görüş aktarmalı derim. *Yalnız umutulmamalı ki, on yıldan fazla yayınlarını sürdüren bu dergiler, okuma alışkanlıkları çok fazla, kadınların eğitim düzeyleri bize göre çok yüksek, feminist bilinçlenmenin birçok başka kanalının önceden ve eşanlı olarak varolduğu ülkelerde yaşayabildi. (vurgu yazara ait)”* diyordu.(Pazartesi Arşivi-Tutanak 1993)

Tekrar başta sorulan soruya dönersek, hareketin geldiği noktada feminist popüler bir yayın ihtiyacı neden duyulmuştu? Tutanaklardan ve yapılan görüşmelerden anlaşılan, feminist popüler bir yayın ihtiyacından sürekli söz edilmesine rağmen ihtiyacın nasıl tespit edildiği, feminist hareket üzerine yapılan hangi tahlil ve değerlendirmeler ışığında buna karar verildiğine ilişkin kapsamlı, bütünlüklü bir analizin olmadığıdır. Filiz Koçali de bu aşamayı anlatırken aslında herkesin kafasında farklı gerekçeler ve farklı bir popüler dergi olduğunu ifade ediyordu. (2001) Daha önceki bölümde açıklanmaya çalışıldığı gibi Savran, Kim dergisinin feminist alternatifi olacak bir derginin içinde bulundukları dağınıklık ve moralsizlikten çıkmayı sağlayacağını düşünüyor ve revaçta olan Kemalist/devletçi/elitist kadınlar karşısında onlara ortak bir kimlik sağlamasını istiyordu. Stella ev kadınlarına ulaşmayı, Düzkan ise 90’larda hızla artan Cosmopolitan, Biba, Elle gibi dergilerin hedef kitlesinin feminist hareketin ilk elden ulaşması gereken kadınlar olduğunu düşünüyordu. Filiz Koçali, ise bir gazeteci olarak tam da feminist bir medyanın üzerine inşa edileceği nedenlerden yola çıkarak açıklıyordu gerekçesini.

Çeşitli nedenlerle popüler bir yayını önemsiyordum. Hayalimdeki dergi süreç içinde bir kimlik değiştirdi tabi. ... bir taraftan hem *Kadınca* hem de *Kaktüs*'teki deneyimlerimden kadınlarla dergiler arasındaki ilişkinin farkına varmıştım. Kadınlar dergileri okuyor, önemsiyor, tepki veriyor ve biraz da medet umuyorlardı. Bir kısım kadın okuyor, hayatını değiştiriyor, bir kısım fark ettiği sıkıntıları için medet umuyor. Bir de şunu biliyordum ki gerçekten kendi sözünü çarpıtılmadan, en doğru ancak kendi yayınında aktarabilirsin. Müdahale edilecek çok konu var. Her gün kadınları ilgilendiren bir şeyler oluyor, onu aktarmak lazım. Bazı haberler var, ya kısa olarak aktarılıyor ya da çarpıtılıyor. Hem medyanın haber anlayışına karşı ve hatta *Kadınca*'nın haber anlayışının da dışında. Çünkü *Kadınca*'nın hedef kitlesi üst-orta sınıf kentli kadın olduğu için mesela Sevdâ Gök (Urfa'da namus cinayeti) olayını haber yapmazdı. Alanı dışındaydı. Bu alanı biraz genişletmek gibi bir şey vardı kafamda. Ama bunlar kopuk kopuktu Sadece şunu biliyordum ki bizim bir yayınıımız olursa iyi bir şey olur. Hem biz iyi şeyler yaparız hem de kadınlar arasında bir ilişkiye neden olur bu yayın. Toplantılar için biraraya geldiğimizde bir kısım arkadaşlar bizim sözümüz medyada massediliyor, kendi sözümüzü söyleyelim diyordu. Hatta bir gazeteci arkadaş kendi yayınıımız olsun ve ben orada çalışayım diye istiyordu. Yani çok çeşitli düşünceler vardı.(2001)

Nesrin Tura ise popüler bir feminist dergiyi öncelikli görme nedenini “hareketin düşüşe geçtiği, feministler arası bağların ve iletişimin kopmaya başladığı bir dönemde, farklılıklarımızı bir anlamda askıya alarak, söyleyebileceğimiz ortak sözü dışımızdaki kadınlara iletebilme kaygısı” olarak açıklıyordu. (2001)

Hazırlık toplantılarına pek çok kadın katılmış olmasına rağmen, –Ovadia hariç- bu dört kadının düşüncelerine yer verilmesinin nedeni, derginin proje aşamasından yayın hayatındaki gidişatının belirlenmesine kadar her aşamada etkin ve kilit rol oynadıkları düşünüldüğü içindir.

Popüler feminist bir yayın çıkarmayı düşünen kadınların genel olarak feminist hareket ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durum üzerine yaptıkları, ortaklaştırdıkları bir değerlendirmeden çok esasen tespit ettikleri farklı gerekçelerle kendi güçlerini ve deneyimlerini birleştirebilecekleri bir ortak noktadan harekete geçtikleri düşünüyor. Aslında bu durumun kadın grup ve kuruluşlarının yürüttüğü çalışmalar açısından da genel olarak böyle işlediği söylenebilir. Bu kadınların öne sürdükleri

gerekçeler şüphesiz iki yıl süren tartışma sürecinde üzerinde uzlaşma sağlanan bir bağlama oturtuldu.

Pazartesi'nin 1999 yılında kendisini anlattığı bir yazıda (Uçan Haber, yayım tarihi Mart 2000) : “*Pazartesi*'nin popüler bir gazete olmasına karar verdik, çünkü Türkiye’de 1980’lerin ikinci yarısında kampanyalar, sokak gösterileriyle canlı ve güçlü bir biçimde başlayan kadın hareketi, çoklu, küçük ve dağınık kadın grupları ile durgun bir döneme girmişti. Bu koşullar altında sosyal yapının tüm kadınları arasında feminist bilinci yaygınlaştırmanın ve küçük gruplar arasında ilişki kurmanın en iyi politik aracı popüler bir feminist gazete olacaktı.” deniliyordu

Ancak bu ifadeler, kadın hareketinin durgunluk yaşadığı bir dönemde, bir dergi ile feminist bilincin toplumun bütün kesimlerindeki kadınlara yaygınlaştırılmasının nasıl yapılacağı veya bunun neden önemli, öncelikli bir ihtiyaç olarak görüldüğünü, mevcut durumla yapılmak istenen arasındaki ilişkinin nasıl örüldüğünü açıklamıyor. Bu ifadenin genel ve açıklayıcı olmaktan uzak olduğu düşünüldüğünden adı geçen dört kadının öne sürdüğü gerekçelerle ortaya çıkan ürün arasındaki bağlantılardan hareketle *Pazartesi*'nin bu farklı gerekçelerin harmanlanmasıyla inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Feminist popüler yayın projesinin şüphesiz ana eksenini “feminist- popüler” olanın tanımlanmasıdır. Çünkü yayının amacı, hedef kitlesi, içeriği, biçimi, ismi, örgütlenme yapısı, kadronun oluşturulması, dağıtımı, kurumsal yapısı, okurlarla, feministlerle, medya ile kurulacak ilişki biçimleri, yani derginin bütün özellikleri

popüler olandan ne anlaşıldığı ve popülerliğin altının nasıl doldurulduğunun ifade düzeyleridir. Dolayısıyla popüler olanın tanımı bu çerçevenin kurulmasında başat belirleyicidir. Feminist popüler olanın nasıl tartışıldığı, çerçevesini kuracak öğelerin genel olarak nasıl konuşulduğunu anlamak için tekrar toplantı tutanaklarına dönerek bu kapsamdaki ifadelere bakılacak. Bunun için “toplantılarda tartışılan ve ağırlıklı olarak ortaya çıkan görüşlerin” özetlendiği dokümanlara bakılacak. (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar, 16.06.1993; 16 Haziran 1993; 26.08.1993) Proje Başvuru Metni gönderildikten sonra yapılan toplantılarda, proje metninde netleştirilmiş konular gündem dışı tutularak daha ziyade “yayının içeriği, biçimi ve yayına yapılacak katkılar” tartışıldığı için bu ağırlık kazanan görüşleri artık nihai durum olarak değerlendirmek mümkün görünüyor.

Derginin amacı, “10 yıllık bir birikimin üzerinden ve Kadın Kurtuluş Hareketinin (KKH) içinden söz söyleyen bir yayın ve temel politik hedefi de KKH’nin, feminizmin yaygınlaşması olmalı.

Hedef kitlesi ilk elde “bütün kadınlar” değil, kentli, çalışan, çeşitli sınıflardan, kesimlerden, yaş ve konumlardan ama bir biçimde sokağa çıkmış, çıkabilen kadınlar olmalı.

Derginin “haber, yorum ağırlıklı bir yapısı olacak. Feministler arası polemiklere ve teorik tartışmalar yer verilmeyecek. Mevcut basının peşine takılmayan, kendi gündemini kendi yaratmaya çalışan bir gazete” olması hedefleniyor.

Popülerlik deyince özetle şunların anlaşıldığı belirtiliyor: “Bu yayını bizim dışımızdaki çok sayıda kadına ulaştırma derdimiz olmalı, ancak politik kaygılarımızdan ödün verilmemeli. Yayın geçmiştekilere kıyasla popüler olmayı hedeflemeli; üsluba ve biçime ilişkin yeni yöntemler denemeli, yaratıcı olmalı. “Renkli resim olmazsa okunmaz” gibi klişeler yanıltıcı olabilir. Çünkü bizi okuyacak kadınlar henüz yapmak istediğimiz bir dergi ile hiç karşılaşmadılar.”

Tutanaklardaki ifadelere bakıldığında (bunlar ilerleyen bölümde ayrıntılı olarak ele alınıyor); feminizmi yaygınlaştırmak amacıyla kentli, her yaş, sınıf ve etnik yapıdan ama sokağa çıkabilen kadınlara seslenecek popüler bir yayın hedefleniyor. Yayın feministler arası polemik ve teorik tartışmalara yer vermeyecektir. Hedeflenen popülerlik, geçmişte çıkarılan feminist dergilere (*Feminist*, *Kaktüs*) kıyasla daha popüler, piyasada sayıları giderek artan ticari kadın dergilerinin popülerliğinden de farklı olacaktır. Bu doğrultuda güzellik yarışmaları, ihanet vb gibi popüler, medyatik, konuları muhalif bir biçimde ele almak, kadınları ilgilendiren her konuda söz söylemek; tahlil yazılarından ziyade kadınların gündelik yaşam pratikleri içinde karşılaştıkları somut konuları işlemek, okuyucu ile aktif bir ilişki içinde olarak onların sözüne, deneyimlerine yer açmak gibi bir çerçeve çiziliyor. Ayrıca yayının bütün toplumsal cinsiyet farklılıklarına duyarlı, ancak bunların herhangi birini kendisine temel almayan, belli bir feminizmi açıkça benimsemeyen, yayın politikası temelinde ortak bir platform olması isteği de vurgulanıyor. Radikal, muhalif, politik, yaratıcı, özgün bir popülerliğin kurulması gereğine de dikkat çekiliyor.

Yayının sitilinde, “hitabında mutlaklık olmamalı, ağırlıklı bir politik sitili olmakla birlikte (örneğin isyankar) diğer sitillere de (örneğin ağlamaklı, şikayetçi) açık olmalı. Slogan zaman zaman kullanmalı/slogan yerine hafif dalga geçen, kendine güvenen bir üslup yakalanabilir. Ciddi ama asık suratlı değil, eğlenceli olmalı.”

Biçimi konusunda haftalık dergiler (*Nokta*, *Ekonomik Politik*), gazete ekleri (*Cumhuriyet Bilim Teknik Eki*), TV ekleri (*Oscar* vb), yabancı gazete (*The Sun*) ve feminist dergilerin (*Emma*) örnek olarak incelendiği görülüyor. *Pazartesi*, bir kısmı renkli bir kısmı siyah-beyaz, 28x39 cm ebatında, açıldığında tabloid bir gazete haline gelen ve 32 sayfadan oluşan aylık bir gazete/dergi olarak okuyucunun karşısına çıktı. 6 yıllık yayın hayatı boyunca 32 sayfa çıkan derginin sadece Eylül 1999 sayısı, 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan büyük deprem felaketi nedeniyle 16 sayfadır.

Periyodu için haftalık, 15 günlük ve aylık olması önerileri yapılmış, aylık derginin gündemi yakalamakta güçlük çekeceği, on beş günlük yayına Türkiye’deki okurun alışık olmaması, haftalık yayının ise ekibin gücünü aşıp aşmadığı noktası tartışmalı kalmış ve sonuçta aylık bir dergiye karar veriliyor.

Feminist medyanın karakteristik özelliklerinden olan reklam stratejisine duyarlılık burada da gözleniyor. Toplantılarda reklam alınmasın gibi bir fikir belirtilmemiş ancak “kayıtlı reklam” düşüncesi hakim görünüyor. “Kadınla ilgili olmayan reklamlar alınmalı, bu konuda ödün verilmemeli. Alternatif ve doğal ürünlerin reklamı alınabilir.” deniliyor.

Feminizmin ilk popüler politik yayın deneyimi için şüphesiz en önemli konu örgütlenme yapısının oluşturulması olmuştur. Tartışmalarda baştan beri ağırlık kazanan görüş profesyonelce yürütülen bir yayın faaliyeti olmasının kaçınılmaz olduğu yönündedir. “Profesyonellikten ne iş yaşamına yerleşmiş anlamını, ne de sol literatüre yerleşmiş ‘profesyonel devrimci’ yaklaşımını kastediyoruz. Dergide profesyonel olarak çalışmasını düşündüğümüz kadınlar yaptıkları iş için para alacaklar, ama gönüllü çalışan kadınlar gibi gönüllü emeklerini de katacaklar. Örneğin ‘ben profesyonelim, saat altıya kadar çalışırım’ ya da ‘ben çalıştığım işte şu kadar maaş alıyordum aynısını isterim’ anlayışları tabii ki olmayacak.” Deniliyor. Profesyonelliğe yapılan vurgunun ardında derginin sürekliliği olan kurumsal bir yapı olmasının dayattığı gereklilik düşüncesi kadar feminist hareket içinde iş yapma pratikleri sırasında karşılaşılan gönüllülük, sorumluluk tartışmaları ve acemilik, deneyimsizlikten kaynaklı olarak yaşanan karmaşanın bir tür önüne geçilme kaygısının da önemli olduğu düşünülüyor.³

Profesyonel kadroya verilecek ücretler için ise “ücretler ‘herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre’ anlayışıyla saptanmayacak. Ücretlerde mutlak eşitlik olmayacak. Ücretli çalışan kadınların arasında (maalesef) fark olacak” ifadeleriyle belirlenen bir düzenleme öngörülüyor.

Dergi ekibi ve oluşacak yapı için gözetilen koşullar ve öngörülen yapı şöyle tanımlanıyor; “Anlaşma olasılığı yüksek, başka feministlere açık, feminist ve profesyonel kadınlardan oluşan 5 kişilik profesyonel yazı kurulu (3 tam gün, 2 yarı-

³ Bu yöndeki tartışmalar için bakınız *Feminist Haftasonu*, 1989

zamanlı), 5 kişilik yayın kurulu (yarı-zamanlı saat ücretli), feminist birikimi olan kadınların da katıldığı ve ayda bir kez toplanan daha geniş bir kolektif. (Yol ve telif ücreti verilmek üzere)”

Yapıya uygun çalışma biçimi ve ilkeler de belirleniyor; yazı kurulu ile yayın kurulu haftada bir toplanacak ve yayın konusunda tam yetkili olacaktır. Geniş kolektif aylık toplanacak ve içinde Ankara, İzmir ve taşra teşkilatlarından kadınların bir biçimde yer alması sağlanacaktır. Geniş kolektif eleştiri, katkı ve yönlendirme, genel politikaları saptama görevini üstlenecektir.

Bu yapının feminist hareket içinde özerk bir duruşu olması ve bütün eğilimleri yansıtmayı öngörülmüştür. Bu yapı oy çokluğu ile çalışacak ama farklı düşünenlerin yayında farklılıklarını ve şerhini koyma hakkı olacak, oy çokluğu ile çalışacak ama önemli kararlarda mutlaka oy birliği ile karar alacaktır. Ekip karışık olursa oy birliği, homojen olursa oy çokluğu ile karar alınmasına dikkat edilecektir. (1993 *Pazartesi* Arşivi-Tutanaklar) Yazıların imzalı olması ve imza atanı bağlaması konusundaki eğilim ağırlıklıdır.

Filiz Koçali (2001) örgütlenme yapısı için; “Başlangıçta derginin örgütlenme yapısı oluşturulurken, bu işi profesyonellerin yapmasında hemfikirdik ama feminizminizi korumak için başka yapılara da ihtiyaç vardı. Yazı kurulu, yayın kurulu böyle oluştu. Yayın kurulu hem bütün işleyişe hem yayın politikasına yani her şeye karar verecek ekipti.” Diyor. Feminizmlerini korumak için oluşturulan tek yapı Yayın Kurulu değildi. Örgütlenme yapısı içeriden dışarıya doğru genişleyen halkalarla ifade

ediliyordu. Yazı Kurulu ilk halka, Yayın Kurulu ikinci halkadır. Ayda ya da iki ayda bir toplanmayı planladıkları feministler üçüncü halkayı, okurlar ise dördüncü halkayı oluşturuyordu. Bu halkalardan dergi grubunun beklentisinin karşılıklı “beslenme ve denetlenme” ilişkisi olduğu ifade edildi. (Koçali 2001)

Hazırlık aşamasında yapılan toplantılarda büyük medya ile kurulacak ilişkinin biçimi de tasarlanmıştı. Zira ulusal dağıtım ağına girilecek, büyük medyanın sahasına çıkılacaktı. Dergi arşivinde yer alan bir belgeden anlaşıldığı üzere bu aşamada derginin medyaya ilişkin bakışı ve tavrının da oluşturulduğu görülüyor. Dergi ekibinin medyaya getirdiği feminist eleştiriye kulak vermek uygun olacaktır. Zira feminist alternatif medyaların söylemi egemen medya eleştirisinin üzerine kurulmaktadır. Medyadaki cinsiyetçiliğin deşifresi, özellikle alternatif habercilik anlayışının geliştirilmesi, kadınların nesne olarak görüldüğü popüler kültür söyleminin eleştirisi gibi kriterler feminist alternatif yayıncılığın egemen medyaya yönelik mücadele araçları olmuştur.

Bir Dergi Çıkarmak İstiyoruz. Çünkü biz gazeteciyiz. Çünkü medya çağında yaşıyoruz. Çünkü ülkemizde son on yıl içinde kitle iletişim araçlarıyla kadınlar üzerinde söz söylemek giderek yaygınlaşmaktadır. Ancak basında kadın “fedakar anne, sadık, iyi eş” kalıplarının yanında yaygın bir biçimde cinsellikleriyle, erkek egemen söylemlerce tanımlanmış cinsel kimlikleriyle varolabilmekte ve medyada kullanılan kadın giderek artan bir biçimde “kolayca el konulabilir, hükmedilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar için kullanılır, seyirlik bir haz nesnesi olarak sunulmaktadır. Kadınlar ancak toplumsal ahlak, iffet, namus konuları etrafında ele alınarak, buna uygunlukları ve çoğunlukla da bundan sapmaları dahilinde haber olmaktadır.

Kadınlar kendilerini çocukları için feda ettiklerinde ya da “cinnet geçirerek” çocuklarına zarar verdiklerinde haber konusu olmaktadır. “Birisinin” karısı ya da kızı olmak basın için önemli olmaktadır. Ve en önemlisi basın, haberin içeriği ne olursa olsun kadınları görsel malzeme olarak kullanmayı gelenek haline getirmiştir. Biz medya alanında çalışan kadınlar olarak...Medyanın önemini kavrayan kadınlar olarak...Tüm bunlardan rahatsız oluyor... Kendi bakışımızı yansıtabilecek...Kadınlar için, kadınlara dair, kadın bakışına sahip ve yaşam üzerine söz söyleyecek bir dergi çıkarmak istiyoruz. (*Pazartesi Arşivi-Tutanaklar*)

Bu medya eleştirisi yayının habercilik anlayışını belirleyecektir. Burada yapılan medya eleştirinin gerisinde şüphesiz dergiyi çıkaracak olan ve tartışmalara katılan feministlerin birikimi ve deneyimi yatmaktadır.

Derginin ismi konusunda epey zorlanıldığı ve düşünüldüğü anlaşıyor. Tutanaklarda isim için yapılan öneriler “Yeter, Birikim-siz, Ay Başı, Hayır, Mor Çizgi, Ben” şeklindedir. Ancak dergiye “Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi” adı verildi. *Pazartesi* adının, hazırlık aşamasında hep Pazartesi günleri toplandığı için ve Pazartesi gününün işe başlamak, rejime başlamak, kararları hayata geçirmek için seçilen gün olması, kısaca bir başlangıcı temsil ettiği düşüncesi ile verildiği söyleniyor. (Koçali, Medyavizyon Eylül/Ekim 1996)

Feminist dergilerin isimleri genel olarak göz önünde bulundurulduğunda “*Pazartesi*” adı, kadınla, feminist hareket tarihi ile hiçbir bağlantısının olmaması ya da politik olana gönderme yapmaması açısından dikkat çekicidir. Düzkan, isim için çok çalıştıklarını, ama herkesin üzerinde anlaşacağı kadın bağlantılı bir isim bulamadıklarını, bu ismi esas seçiş nedenlerinin ise hiçbir anlam ifade etmemesi olduğunu, seçtikten sonra bağlantıların bulunduğunu söylüyor. (Düzkan-Demir, 1995)

Pazartesi adının kadınla bağlantısı üzerindeki “Kadınlara Mahsus Gazete” ibaresi ile kuruluyor. Bu ibarenin ilham kaynağı, Osmanlı döneminde çıkarılan bir kadın dergisidir: “İstanbul’da yaklaşık yüz yıl önce ‘Hanımlara Mahsus Gazete’ adıyla bir kadın gazetesi yayımlanmıştı. İmtiyaz sahibi İbnülhakkı Mehmed Tahir’di.

Müdürelüğini ise Mehmed Tahir'in eşi Fatma Şadiye Hanım yapmıştı. Gazete 1. sayıdan 150. sayıya dek haftada iki kez, 150. sayıdan 612. sayıya kadar da haftalık olarak yayımlandı. ...Biz önce adını sevdik. Sırtımıza yükleyip bugünün *Pazartesi*'ne taşıdık.” (*Pazartesi*, sayı 1 Nisan 1995)

3.2. Altyapıyı Kurma

Altyapıyı kurma kapsamında yapılan çalışmaların bir kısmı dergi yayına başlamadan bir kısmı ise süreç içinde geliştiğinden birlikte ele alınıyor. Burada yer verilen bilgilerin bir kısmı arşiv belgelerine ve görüşmelere önemli bir kısmı ise derginin sayılarında yürütülen iz sürme çabasına dayanıyor.

Koçali popüler bir yayının gereklerini şöyle sıralıyordu; “süreklilik, periyodunu aşmama popüler bir yayın için ön koşuldur. Aylık bir yayınsanız her ayın en geç birinde çıkacaksınız. İkincisi bayilere çıkacaksınız. Bayilere çıkabilmek için dağıtım ağına gireceksin, işte o zaman eli yüzü düzgün bir yayın çıkarmak gerekir. Bunun için de gönüllülük yetmez, profesyonel bir iş kadrosu gerekir.” (2001) Bütün bunlar içinse önemli oranda ve sürekli olacak bir finansman kaynağının yaratılması gerekiyordu. Bu sorun *Pazartesi*'nin proje haline getirilerek uluslararası bir kuruluşan sağlanan destek ile çözüldü.

Popüler feminist yayın projesi Temmuz 1993'de Hülya Eralp aracılığıyla bağlantıya geçilen Almanya'daki bir feminist vakfa gönderildi. Bu vakıf, feminist kadınların kurduğu *Frauenanstiftung* (kısa adı *FAS*, Türkçesi *Kadın Vakfı*) olup Yeşiller Partisi'nin maddi ve politik desteğini alarak Almanya içinde ve dışındaki kadın

alışmalarını destekleyen bir vakıftır. FAS ile bir buçuk yıl suren ilişkiler, yazışmalar, görüşmeler sonunda 20 Aralık 1994 tarihinde proje kabul edildi. FAS, 1995 yılından 1997 yılının son ayına kadar proje kapsamında dergiye mali desteğini sürdürdü. Daha sonra benzer iki vakıfla, *Heinrich Böll Vakfı* ve *Bundstiftung*'la birleşmesinin ardından söz konusu destek Heinrich Böll Vakfı tarafından verilmeye başlandı. *Heinrich Böll Vakfı* desteğini 2001 yılında yarı yarıya azaltarak sürdürmeyi kararlaştırmasına rağmen desteğini söylenenden altı ay önce bitireceğini bildirerek 2001 yılı Eylül ayı itibariyle sonlandırdı. Bunun zerine, Amerika'da bulunan *Global Fund For Women* isimli feminist bir kuruluştan kaynak bulundu.

Proje desteğinin alınabilmesi için, dergiyi çıkaracak grubun tüzel bir kişilik olması gerekiyordu. Bu koşuldan hareketle yayın grubu tarafından, 1995 yılında derginin sahibi olmak üzere *Kadın Kültür ve İletişim Vakfı* kuruldu. Vakfın kurucu yeleri dergi grubundaki kadınlardan oluşturuldu. Bu vakıf uzun süre derginin bir tüzel kişiliğe sahip olmasını sağlamasının dışında görünür olmadı. Ancak derginin son döneminde yaşadığı mali kriz ile birlikte mali sorunun açılması için vakıf olmanın getirdiği avantajlar, olanaklar kullanılmaya başlandı.

Derginin dağıtımını için bir dağıtım şirketi ve kadın grupları, örgütleri eliyle militan dağıtım yolunun birlikte kullanılmasına karar verildi. Popüler bir derginin bayilere çıkması gerekiyordu. Bu nedenle derginin dağıtımını en başından itibaren *Birleşik Yayıncılık (BİRYAY) Dağıtım şirketi*'ne verildi. Yanı sıra çeşitli illerde elden dağıtım kanalları oluşturulmaya çalışıldı.

Yayın faaliyeti için hazırlık aşamasından itibaren kadın arşivi ve kitaplığı oluşturulmaya başlandı. Arşiv oluşturma kapsamında eski feminist yayınlar, Kim ve Kadınca dergileri, kadın kitapları toplanırken *MS*, *Spare Rib*, *Emma* gibi feminist yayınların yanısıra ulusal basın ve piyasadaki kadın dergilerini izlemek üzere bir işleyiş oluşturuldu. Dergiye düzenli olarak alınan günlük gazetelerin taraması yapılarak kesilen kupürler arşivin en önemli kısmını oluşturuyor.

Ayrıca *Pazartesi*'nin yayın hayatına başlamasıyla birlikte ulusal basında *Pazartesi* hakkında çıkan yazıların takibi işi de bir medya tarama kuruluşuna *Ajans Press Medya Tarama Merkezi*'ne verildi. Merkezin gönderdiği yazılardan oluşan Basın Dosyası da *Pazartesi Arşivi*'nde bulunuyor. Ancak 2000 yılından itibaren bu işin de artık dergi ekibi tarafından yapıldığı söylendi.

Derginin mekanı için başlangıçta *Taksim'de (İstanbul)* bir daire kiralandı ve 1997 yılına kadar çalışmalarını burada sürdürdü. 1997 yılında *FAS*'dan sağlanan kaynak ile Beyoğlu'nda beş katlı ahşap bir bina satın alındı ve oraya taşındı. Binanın alt katında bir lokal işletmeye açıldı. *Pazartesi Lokal*'nin dergi okurları ile iletişim kurmak, çeşitli toplantı ve etkinliklerin düzenlenmesi için bir mekan olmasının yanında dergiye mali katkıda bulunması da isteniyordu. Ancak Lokal'in kendisini zor döndürdüğü anlaşıyor.

Popüler feminist bir derginin tutması için yapılması gereken önemli işlerden biri de şüphesiz tanıtım ve duyuru faaliyetleriydi. Dergi ekibi bunun farkındaydı ve hazırlıklarını yaptı. Öncelikle bir özel tanıtım sayısı hazırladı. Bu sayı *Pazartesi*'nin

yayına başlayacağı Nisan 1995 tarihinden bir ay önce ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde çıkarıldı. 25 bin adet basılan özel sayı, etkinlikler kapsamında sokaklarda elden dağıtıldı. Bağlantı kurulabildiği ölçüde diğer illere de kargoyla gönderildi.

Derginin biçim ve ebatında, dört sayfa olarak çıkan özel sayıda, derginin 1 Nisan'da bayilerde olacağı duyuruluyor, derginin çıkış öyküsü, amacı, kimlerin yayını hazırladığı ve dergide nelerin olacağı anlatılıyordu. Kapakta Türkiyeli olmadığı düşünülebilecek, oturan, şişman bir kadın fotoğrafı bulunuyor ve üzerinde “ayağa kalkalım” yazıyordu.

Özel sayıdan başka bir afiş hazırlandı, büyük medyada “feminist dostu” diye tabir ettikleri gazeteciler aracılığıyla tanıtım yazıları yazılması sağlandı. Ayrıca muhalif basın içinde ittifak halinde oldukları *Leman*, *Expres* gibi yayınlarda ve bazı ulusal basında yayınlanmak üzere ilanlar hazırlandı. Dergi yayın hayatına başladıktan sonra da bu çalışmalarını sürdürdü. *TÜYAP Kitap Fuarında*, 8 Mart'larda dergi standı açıldı, okurlarla buluşuldu. 1996 yılında hazırladığı afişte bir dergi fotoğrafının üstünde şunlar yazıyordu: “Analar, bacılar, dullar, bakireler, evde kalmışlar, fahişeler, eve kilitlenenler, dayak yiyenler, çalıştırılmayanlar, ücretsiz çalışanlar, okutulmayanlar, gece sokağa çıkamayanlar, zilliler, yavrular, tecavüze uğrayanlar, soyadına sahip olamayanlar...Kadınlar Konuşuyor” Ortaklaştırılabilir kadınlık durumları üzerinden kurulan bu ifadeler derginin başlangıç dönemindeki yayın politikası ile uyum içindedir. Ancak böyle bir afiş derginin ikinci ve üçüncü dönemini ifade etmekte zorlanacaktır. Zaten ikinci ve üçüncü dönemde başka afiş hazırlanmadığı görülüyor.

Tanıtım, duyuru çalışmaları kapsamında değinilmesi gereken önemli bir şey de derginin bu çalışmalarının yanında esas olarak bunu okurlardan talep etmesidir. Hemen her sayıda okurlara doğrudan seslenilen yerlerden bu istek dillendiriliyor.

Altyapıyı kurma hazırlıkları kapsamında dergiyi çıkaracak profesyonel ve gönüllü kadronun oluşturulması çok önemli bir yer tutuyordu. Dergi ekibi dergiyi pratik olarak çıkaracak Yazı Kurulu ile işleyişten yayın politikasına her konuda söz sahibi olacak Yayın Kurulu olmak üzere ikili bir yapıdan oluşuyordu. Yazı Kurulu'ndakiler ücretli ve profesyonel Yayın Kurulu'ndakiler ise gnllydler. Dergi ekibi yazı ve yayın kurulu dahil 18 kadından oluşuyordu.

Tutanaklarda “yayını ıkaracakların ağırlıklı olarak birbirini sınıamış, anlaşan, birlikte yol yürümeye kararlı, feminist hareketin birikimini taşıyanlardan oluşması gerektiği, ‘yola çıkalım birbirimiz tanırız’ yaklaşımının reddedilmesi görüşü benimsendi” deniliyordu. (Pazartesi Arşivi-16 Haziran 1993)

Dergiyi çıkaracak ekip (Yazı Kurulu) feminist hareket içinden birbirini tanıyan ve feminist

ık (*Feminist, SF Kaktüs*), muhalif basın (*Aydınlık, Express*) ve ticari

medya içindeki kadın basınından (*Kadınca, Kim*) olmak üzere farklı düzeylerde yayıncılık deneyimi olan kadınlardan oluşturuldu. Feminist olmak ve profesyonel olmak iki önemli ölçüttü. Tanımlanan işi iyi yapacak kadınların olmasına önem verildi. Bu açıdan bakıldığında *Kadınca* ve *Kim* dergisi deneyimiyle ekipteki tek profesyonel gazeteci olan Filiz Koçali ile *Feminist* dergisi deneyimi, gündelik olana pop kültüre olan yakınlığı ve tarzıyla Ayşe Düzkın'ın Yazı Kurulu'nda yer almasının

önemi ve anlamı ortaya çıkıyordu. Yazı Kurulu'nda proje gereği beş kadın yer aldı. 1995 yılının sonuna doğru, arşiv ve halkla ilişkiler için iki kişinin daha çalışmaya başladığı görülüyor.

Derginin Yayın Kurulunda yer alan kadınlara bakıldığında yayın hayatı boyunca değişiklik gösterse de feminist hareketin “taşıyıcısı” olan kadınların ağırlıklı olduğu, “yeni ya da genç feministlere” çok yer açılmadığı görülüyor. Nitekim Hülya Demir, Ayşe Düzkın ile yaptığı bir söyleşide “*Pazartesi*’de kadın hareketine emeği geçmiş, bizzat hareket içinde olan kadınlarla kadronuzu sınırladığınız, yeni insanlara yer vermediğiniz izlenimi ağır basıyor. Böyle özel bir çabanız var mı?” diye sorarak “bazı kesimlerin dışlandırdığına dair bir bakışın olduğu, hareketin içinden başka insanların bunu dillendirdiğini” söylüyor. Düzkın ise böyle özel bir çabanın olmadığını, popüler bir dergi çıkarmayı düşünen, aynı dili konuşan kadınlarla hareket ettiklerini, zaten kadın çevreleri ile yapılan geniş toplantılarda onların popüler bir kadın dergisi çıkarmak istemediklerini gördük, diyor. (Demir, 1996: 28) Ancak *Pazartesi* Arşivinde derginin hazırlık aşamasına dair belgeler arasında, birbirini tanıyan ve ağırlığı olan “eski feministlerin” yarattığı hiyerarşik ortamda kendilerinin dışarıda bırakıldığını, varlık gösterme imkanının yaratılmadığını söyleyerek hazırlık sürecinden ayrıldıklarını ifade eden mektuplara da rastlandı. Ayrıca bu “hiyerarşi meselesinin” konuşulması için gündemli toplantılar yapıldığı da anlaşıyor.

Ayrıca kadın karikatüristler de (Feyhan Güver, Ramize Erer, Rana Mermertaş, Semra Can dergide yaşanan ayrılışa kadar ve Ayşen Baloğlu, Gülay Batur ise bu tarihten sonra olmak üzere) çizgileriyle, tiplerleriyle dergide yer aldılar.

Feminist hareket içinde çeşitli alanlarda ortaya çıkan örgütlenmelerin, deneyimlerin analiz edilmesinde, çalışmayı gerçekleştiren kadınların kim oldukları bilgisi, ihmal edilmemesi gereken ağırlıkta karşımıza çıkıyor. Kadınların feminist hareket içindeki deneyimleri, duruşları, kişisel özellikleri çalışmalara rengini ve şeklini veren önemli bir unsurdur. Feminizm, toplumsal yapının her alanına yayılmış, çok merkezli iktidara karşı her alanda mücadeleyi öngörürken başkaları adına konuşma ve temsil etmeye dönük büyük harfli misyonlar üstlenmeye de karşı duran bir mücadele anlayışına sahiptir. Feministler çok parçalı mücadele alanında, ihtiyaçlarını gördükleri ve güçlerini, deneyimlerini birleştirebildikleri tanımlı bir alanda sınırlı sayıda kadının biraraya geldiği örgütlenme biçimleri yaratıyorlar. Feminizmin kişisel olana yer açan, hatta bir biçimde bunun üzerine kurulan yapısı da gözönüne alındığında ortaya çıkan çalışmanın kavranmasında çalışmayı yürüten kadınların kim oldukları bilgisi önem kazanıyor.

Nihayetinde Pazartesi dergisi de bir grup kadının bir popüler feminist yayın ihtiyacı öncülünden hareketle ortaya çıkardıkları bir deneyimdir. *Pazartesi* dergisinde yayın hayatı boyunca pek çok kadın emek verdi ancak bu kadınlar arasında hazırlık aşamasından başlayarak derginin şekillendirilmesi noktasında dört kadının kilit rol oynadığı görülüyor. Bu kadınlar Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Gülnur Savran ve Nesrin Tura'dır.

Bu kadınların ortak özelliği feminist hareketin başından itibaren hareket içinde aktif rol almış, önemli bir ağırlığı olan deneyimli, birikimli kadınlar olmalarıdır. Özellikle Ayşe Düzkan ve Gülnur Savran feminizm içindeki farklı ideolojik duruşların –hem

dergide hem de hareket içinde- neredeyse cisimleşmiş isimleri, temsilcileri gibi duruyorlar. Orta sınıf ailelere mensup, kentli, iyi eğitilmiş, iyi derecede yabancı dil bilen bu kadınların diğer bir ortak özelliği ise sol muhalefet içinden feminist harekete katılmalarıdır.⁴ Aslında bu özellikler aynı zamanda, 1980’lerdeki feminist eylemcilerin ve hareketin taşıyıcısı olan kadınların karakteristik özellikleridir. (Tekeli 1989; Demir, 1996: 24)

Ayşe Düzkan, Türkiye’deki feminist hareket içinde ağırlıklı eğilim olan sosyalist feminizmin dışında bir feminizmin mümkün olduğunun altını çizen kadınların başını çekiyor. Kendisini maddeci feminist olarak hatta daha rafine edersek “Delphy’ci”⁵ olarak tanımlayan Düzkan, hareket içindeki bu ilk düşünsel ayrılığı *Feminist* kolektifinde ortaya koydu. Gülnur Savran, Filiz Koçali ve Nesrin Tura kendilerini sosyalist feminist olarak tanımlıyorlar ve üçü de *Kaktüs* kolektifinde yer aldılar. Bu kadınlar Türkiye’deki feminist hareketin yapı taşları olan Somut, Kadın Çevresi, Feminist, Kaktüs ve Dayığa Karşı Dayanışma Kampanyası deneyimlerini içeren sürece çeşitli yerlerinden katılarak aktif olarak yer aldılar.

Bu kadınların ortak bir yönü de yazı yazma konusunda deneyim sahibi olmaları. On yıl hizmet sektöründe barmen, şef, garson, işletmeci olarak çalışan ve her fırsatta kendisini “teorik olmayan biri” olarak tanıtan Ayşe Düzkan, yazı yazmaya *Feminist*

⁴ 1959 doğumlu olan Düzkan bir çocuk annesidir. İngiliz Lisesi’nden mezundur. 1958 doğumlu olan Koçali bir çocuk annesidir. Marmara Üniversitesi Basın yayın Yüksekokulu mezundur. 1962 doğumlu olan Tura iki çocuk annesidir. Galatasaray Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezundur. Savran ise 1951 doğumludur. Arnavutköy Amerikan Kız Koleji, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezundur ve İngiltere’de Sussex Üniversitesi’nde doktora yapmıştır.

⁵ Maddeci radikal feminizmin önemli isimlerinden Christine Delphy’nin çalışması için; Baş Düşman Patriyarkanın Ekonomi Politikası, Saf Yay. 1999

dergisi ile başladığını söylüyor. Daha sonra haftalık gazete *Express*, *Radikal* gazetesi ve *Hayalet Gemi* dergisinde yazılar yazdı. *Çalar Saat* adında bir kitabı var. Filiz Koçali, *Kadınca* ve *Kim* dergilerinde profesyonel gazeteci olarak çalıştı. Savran İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden 1981 yılında istifa edinceye kadar asistan olarak görev yaptı. Çeşitli fikir dergilerinde yazılar yazıyor. Nesrin Tura “meslek olarak değil, politik görüşleri doğrultusunda” çeşitli dergilere yazılar yazıyor, çeviriler yapıyor. *Kadının Görünmeyen Emegi* (1992, Kardelen Yay.) kitabını Nesrin Tura ile Gülnur Savran birlikte derledi.

Feminist hareket içinde farklı ideolojik noktalarda duran bu kadınları ortaklaştıran bir başka konu da sol kanattan aynı parti içinde yer almaları, aktif olarak çalışmış olmalarıdır. Bu parti 1996 yılı Ocak ayında kurulan *Özgürlük ve Dayanışma Partisi* (ÖDP)'dir. Tabi bu kadınların parti içinde farklı fraksiyonlar da olduklarını da belirtmek gerekiyor. Koçali, 5 yıl boyunca ÖDP'de aktif çalışmalar yürüttü., İstanbul il Yöneticiliği, Parti meclisi Üyeliği gibi görevlerde bulundu. Düzkan, ÖDP'nin ilk iki yılında Parti Meclisi üyesi olup sonra çekildi. Savran ÖDP'nin ilk iki yılında Merkez Yürütme Kurulu üyesi olup daha sonra çekildi. Tura ÖDP'nin ilk birkaç yılından sonra ilişkisini kopardı.

1990'lı yıllarda siyasi partiler ve sendikalar gibi karma örgütlerde feminist siyaset yapma pratiğinin (sınırları ve olanakları) yaygınlaşmasıyla karma örgütlerde feminizm yapmak ile kadın hareketinin bağımsızlığı ekseninde giderek yoğunlaşan gerilimli bir tartışma süreci başladı. Bu bilgilere de sözü edilen duruma işaret etmek için yer verildi. Zira bu durumun Pazartesi deneyimine de gölge düşürdüğü, dergi

grubu içinde yaşanan ve bir grup kadının ayrılmasıyla sonuçlanan tartışma sürecinde ÖDP ile kurulan ilişkinin problem yaratan dinamiklerden birisi olduğu görüşmelerde ifade edildi. (Ebrişim, 2001; Düzkan, 2001)

Pazartesi dergisinin yayın hayatı boyunca bu dört kadın önemli, belirleyici konumlarda oldular. Filiz Koçali, 1995 yılından 2000 yılı Mart sayısına kadar Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğü yaptı ve yazı kurulunda çalıştı. Nesrin Tura Yazı Kurulu'nda, Gülnur Savran ise aynı süre içinde derginin Yayın Kurulu'nda yer aldı. Ayşe Düzkan, 2000 yılı Mart ayına kadar yazı kurulunda çalıştı, bu tarihten itibaren Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü de üstlendi. Savran, Tura ve Koçali 2000 yılı Şubat sayısı ile dergiden ayrılan grubun içindeydi. Düzkan ise kalanlardan biri olup dergiyi çıkarmayı sürdürüyor.

Popüler feminist bir yayın olarak tasarlanan dergide kabaca söylemek gerekirse Gülnur Savran'ın özellikle derginin feminist gündem, tartışma ve tahlil yazılarına ağırlık vermeye başlamasıyla daha çok teorik ve tahlil yazılarına imza attığı, Filiz Koçalının haber ve röportajlarda ağırlıklı olduğu, Ayşe Düzkan'ın görüntü politikası yapılan bölümler, klip değerlendirmeleri ve magazin konularında ağırlıklı olduğunu, Nesrin Tura'nın ise teoriyi ve tahlili popüler bir söyleme içkin hale getiren bir üslup içinde pek çok alanda yazılar yazdığı görülüyor. Böyle bakıldığında, popüler söyleme ve gündelik hayatın diline daha yakın olan iki kadınla daha teorik bir perspektife sahip olan diğer iki kadının bazen bu iki dilin birbirinin içinden geçirildiği bir ortaklaşalık kurarak bazen hatta çoğu zaman ise herkesin kendi yoluna gittiğini söylemek mümkündür.

II.BÖLÜM

POPÜLERLİK VE POLİTİKLİK İKİLEMİNDE PAZARTESİ DERGİSİ

Pazartesi, feministlerin kendi dışındaki kadınlara seslenmelerinin bir aracı olarak bir grup kadın tarafından tasarladıkları ve ortaya koydukları ilk popüler feminist yayın deneyimidir. Bu deneyimin anlaşılabilmesi için buraya kadar olan bölümlerde *Pazartesi* dergisi ile onu önceleyen feminist yayıncılık deneyimine, derginin feminist örgütlenme içindeki yerinin anlaşılması için dönemin feminist hareketinin geldiği aşamaya ve bir popüler feminist yayın projesinin ortaya çıkışı ve oluşum sürecine dair bilgilere yer verildi. Bu bölümde hazırlık aşamasında tasarlanan derginin yayın hayatında kendisini nasıl gerçekleştirdiği, popüler bir yayının nasıl tanımlandığı, bu doğrultuda nasıl yapılandırıldığı ve sorun alanları ele alınıyor.

Pazartesi dergisinin 6 yıllık yayın hayatına bir bütün olarak bakıldığında karşımıza çıkan en önemli şey derginin popülerlik çizgisini ve bu doğrultuda şekillendirdiği yapı ve ilişkilerinin sürekliliğini sağlayamamış olmasıdır. *Pazartesi*'nin başlangıçta kendisini tanımladığı yayın çizgisini ve yapılanma biçimini sürdürmediği veya sürdüremediği görülüyor.

Pazartesi dergisinde farklı düzeylerde iki değişiklik yaşandı. Bu değişiklikleri dergide aynı yöne doğru yaşanan bir evrilmenin basamakları olarak değerlendirmek mümkün. Bu evrilme “popüler olandan politik olana doğru” dur. Bu süreci anlayabilmek için dergi üç dönemde ele alındı.

Birinci dönem derginin başlangıç yılları olan 1995-1997 yılları arasındaki dönemi kapsıyor. Bu dönem hayal edilen popüler feminist bir yayını hayata geçirmek için gereken yapı ve mekanizmaların işleyişe geçirildiği, popüler olanın politik olarak kavrandığı bir dönem olarak görüldü. Dolayısıyla bu dönemde derginin içeriğinden örgütlenme ve ilişkiler ağına kadar popülerlik anlayışının nasıl kurulduğuna ve bu süreçte ortaya çıkan sorun alanlarına yer veriliyor.

İkinci Dönem 1997 yılı ile dergiden bir grup kadının ayrıldığı 2000 yılı Şubat ayına kadar olan süreyi kapsıyor. Dergide bu dönemi başlatan dergi grubunun ortak kararıyla yaşanan bir yöneliş değişikliğidir. Dergide artık feminist gündem ve tartışmalara ağırlık verilecekti. Bu değişiklik hedef kitlede de bir farklılık anlamına geliyordu. Ulaşılmak istenen hedef kitle “feminizme ya da politikaya yakın duran kadınlardı.” (Tura, 2001) Bu değişiklik okuyucuya haber verilmeden, derginin yapısını ve popüler formatını bozmadan, sürece yayılarak gerçekleştirildiğinden kesin bir tarih verilemiyordu. Ancak değişiklik kararı doğrultusunda dergide ele alınan temalardaki farklılaşma ve okurla ilişkilerin izi sürülerek dönemin başlangıcı 1997 yılı olarak belirlendi. Aslında temalardaki farklılaşma 1996 yılının ortalarından itibaren başlıyordu ama okurla ilişkilerin aktif olduğu bir yıl olduğundan 1996 yılından vazgeçildi. Bu dönem popülerliğin politik olandan ayrılmaya başladığı bir süreç olarak ele alınıyor.

Üçüncü dönem, dergiden bir grup kadının ayrıldığı 2000 yılı Şubat ayından sonraki yılları kapsıyor. Bu dönem dergide köklü değişikliklerin yapıldığı, derginin yayın çizgisi, hedef kitlesi ve örgütlenme yapısının yeniden tanımlandığı bir dönemdir. Bu

değişikliklere “beş yıl önce popüler bir feminist dergi amacıyla çıkılan yolda başarıları, başarısızlıkları ve derginin günün ihtiyaçlarına uyup uymadığını saptamak için” yapılan değerlendirmeler sonucunda gerek duyulduğu belirtiliyordu. (Pazartesi 2000, Mart) Bundan böyle derginin “daha politik bir Pazartesi” olması için uğraşılacaktı. Yeni yayın çizgisi ile birlikte derginin örgütlenme yapısı, dergi ekibi, çalışma pratikleri ve derginin içeriği de değişti. “Daha Politik *Pazartesi*” başlığı altında bu süreç ele alınıyor.

Pazartesi’nin yayın sürecinin “popülerlikten politikliğe doğru yönelişi” ekseninde bir dönemlendirme yapılması bir kavram kargaşasına da işaret etmeyi beraberinde getiriyor. Popülerlik politikliğin karşıtı olarak mı görülüyor? Derginin başlangıçta hedeflediği “sosyal yapının tüm kadınları arasında feminist bilinci yaygınlaştırmanın, kadın hareketi içindeki küçük gruplar arasında ilişki kurmanın en iyi politik aracı olarak gördükleri popülerlik” (Uçan Haber, 2000 Mart), zaman içinde yapılmak istenenlerin değişmesiyle sanki engelleyici, ikinci plana atılabilecek bir unsura dönüşerek politik olandan ayrıştırılmaya başlanıyor. Politik olanla tamamen bir karşıtlık içinde ele alınmasa da derginin popülerliği ile “daha politik” olarak ifade edilen kavrayış arasında gerilimli bir ilişki ortaya çıkıyor. Bu durum derginin içeriğinden ilişki halkalarına kadar her düzeyde etkide bulunuyor. Yanlış anlamaya meydan vermemek için belirtilmesi gereken bir konuda popülerliğin politik olandan ayrılmaya başladığı ikinci dönemde ve hatta “daha politik” bir Pazartesi’nin hedeflendiği üçüncü dönemde de popülerlikten vazgeçilmemiş olmasıdır. İkinci dönemdeki değişiklik zaten derginin formatı bozulmadan yapılmıştı. Üçüncü dönemde ise “yine popüler ama daha doyurucu, daha iyi bir dergi” (Ülfet, 2000)

oluşturulmaya çalışılıyordu. İlk iki dönemin de, başlangıçtan itibaren sürecin içinde olan ve belli konularda mutabakata varan aynı dergi grubu tarafından şekillendirildiği gözönünde bulundurulduğunda üçüncü dönemde her şeyi değişen derginin popülerliği kavrayışının da değiştiği görülüyor.

Burada yer verilen bilgiler, Pazartesi Aşivindeki tutanaklara, bazı görüşmelere, derginin anlatıldığı yazılara ve dergi sayılarının incelenmesine dayanıyor.

1. Birinci Dönem: Popüler Olan Politiktir (1995 Nisan-1997)

Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi 1 Nisan 1995 tarihinde İstanbul'da yayın hayatına başladı. 1 Nisan'da bayilerdeydi. Böylece *Pazartesi* ulusal dağıtım ağına giren ilk ve hala tek feminist yayın oldu. *Pazartesi* feminist yayıncılık deneyimi içinde de feministlerin kendileri dışındaki kadınlara ulaşmayı hedeflediği ilk popüler yayın deneyimidir.

Pazartesi'nin en önemli ve belirleyici özelliği olan popülerliğin kurucu öğelerinin nasıl tanımlandığı ve nasıl kurulmaya çalışıldığını anlayabilmek için iki düzleme bakmak gerekiyor. Birincisi derginin yayın politikası ve içeriği; ikincisi ise derginin örgütlenme halkaları ve ilişkileri içeren yapısına bakmak gerekiyor. Bunlar dergi grubu, ikinci halka olan feministler ve üçüncü halka olan okurlardır. Ayrıca popüler yayın olarak alanına girdiği medya ile kurduğu ilişkilerin de önemli olduğu düşünülüyor.

1.1. Derginin Yayın Politikası ve İçeriği

Pazartesi Arşivi'nde yer alan tarihsiz ama yayının ilk yılı içinde dergi ekibi tarafından feministlere yönelik hazırlandığı söylenen (Düzkan 2001) "Feminist Örgütlenme ve Pazartesi" başlıklı yazıda derginin yayın politikası şöyle anlatılıyordu:

Kuşkusuz derginin bir yayın politikası var. Bu politika iki yıllık bir tartışma sonucunda oluşturduğumuz ortak bir dilin ürünü. Bu ortaklığın öğeleri popüler, kendi dışımızdaki kadınlara ulaşabildiğimiz bir dergi ihtiyacı ve derginin tanımı: Her şeyden önce kadınlarla ilgili bir haber dergisi; erkek egemenliğinin tahlilini değil, somut, gündelik hayat içinde teşhirini hedefleyen bir dergi, yani nedenden çok nasılı; feministlerin kendi aralarındaki görüş ayrılıklarını tartıştıkları değil, kendi dışlarındaki kadınlara iletebilecekleri ortak sözü söyledikleri bir dergi; reçete vermeyen, çeşitli olasılıkları ortaya koyan, kadınları çeşitlilikleri içinde kavramaya yansıtmaya çalışan bir dergi. Asgari müştereklerimiz içinde özellikle bu son nokta önemli. Çünkü bu bizim kendi içimizdeki çeşitliliğin, farklı görüşlerin tanınması ve ifadesi.

Kısacası *Pazartesi*, gerisinde bir politika anlayışını ve yayın politikasını barındırmakla birlikte, dergi sayfalarında tanımlanmış bir politikası olan ve kadınları bu belirlenmiş politikaya davet eden bir dergi değil; genel olarak feminizmi yaygınlaştırmayı, daha geniş bir kadın kitlesini "kışkırtmayı" hedefleyen bir dergi. (*Pazartesi Arşivi*: tarihsiz)

Burada ifade edilen yayın politikası doğrultusunda derginin kurucu öğelerini ayırıştırırsak;

Feministlerin kendi dışındaki kadınlara ulaşacağı bir dergi;

Her şeyden önce kadınlarla ilgili bir haber dergisi;

erkek egemenliğinin tahlilini değil, somut, gündelik hayat içinde teşhirini hedefleyen bir dergi, yani nedenden çok nasılı;

feministlerin kendi aralarındaki görüş ayrılıklarını tartıştıkları değil, kendi dışlarındaki kadınlara iletebilecekleri ortak sözü söyledikleri bir dergi;

reçete vermeyen, çeşitli olasılıkları ortaya koyan, kadınları çeşitlilikleri içinde kavramaya yansıtmaya çalışan bir dergi, şeklinde bir çerçeve çıkıyor.⁶

⁶ Bu çerçeve üzerinden tartışmaya geçmeden önce bir konuya dikkat çekmek gerekiyor. Toplantı tutanaklarında popüler feminist bir yayının nasıl olması gerektiğine dair sarfedilen görüşlere bakıldığında, popüler kavramının popüler kültür alanını bir mücadele mevzii olarak gören yaklaşımın içinden kurulduğunu söylemek mümkündür. Popüler kültür kavramının tarihsel sürecine baktığımızda bu kavramın modernizmle ortaya çıktığı görülür. Sanayi

Nitekim *Pazartesi*'nin kendini anlattığı yazılara bakıldığında (*Pazartesi* 1996 sayı 13; *Pazartesi* 1996 sayı 10, *Cumhuriyet Dergi* 10 Mart 1996, *Uçan Haber Özel İngilizce Sayısı* 2000 Mart-ancak yazı 1999 yılında yazılmıştır) alternatif bir kadın dergisi olarak tanımladığı, büyük medya düzeyinde muhalif basın alanında, kadın dergiciliği alanında ise kendisini “örgütlenişi, piyasada yer alışı ve yayın politikasıyla *Eksik Etek* ve *Emekçi Kadınlar Bülteni* ile *Kim* ve *Kadınca* dergileri arasında bir yere” koyuyor. (Koçali, 1996) Popüler feminist bir yayın olarak derginin kendi farkını diğer feminist dergilere kıyasla değil, piyasadaki kadın dergiciliğine kıyasla, kadın dergilerinin yayıncılık anlayışının eleştirisi üzerinden, ona karşı kurduğu görülüyor. *Pazartesi*'nin rakibi giderek sayıları artan kadın dergileridir ve onlara karşı bir alternatif olma çabası içindedir.

kapitalizminin gelişimiyle birlikte “pazar” ve “tüketim” kategorilerinin benimsenmesi, marksist çözümlemelerinin sunduğu egemen ideoloji kavramı, çoğunlukla sanat yapıtlarıyla özdeşleştirilen kültür tanımının iki ayrı düzlemde ele alınmasına neden olmuştur; mevcut dünya ve gündelik yaşamı aşarak bir ütopya yaratabilen sanatçının yapıtı olan “yüksek kültür” ve egemen sınıfların kitleleri güdüp yönetebilme amacıyla oluşturup yaygınlaşmasını sağladıkları “kitle kültürü”. Özbek (1991) kitle kültürü kavramının kitle toplumuyla bitişik bir kavram olduğunu ve toplumsal grup ve sınıfların varlığını yok sayan bir kurama yaslandığını söyler. Frankfurt okulu, özellikle de kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte kültürün kendisinin de bir sanayiye dönüştüğünün altını çizmiştir. Bu doğrultuda kültür endüstrisi tarafından üretilen kültür ürünleri egemen olanların istekleriyle sınırlı kalır ve toplumsal kontrol için birer araç olarak işlev görürler. Frankfurt Okulu’nun kitle kültürüne getirdiği indirgemeci ve araççı yaklaşımına 60’lı yıllarla birlikte eleştiriler gelmeye başlamış, aynı yıllarda kitle kültürü/popüler kültürü ayrımı ortaya çıkmıştır. Popüler kültür, popüler kavramının çifte anlamından hareketle iki farklı biçimde tanımlanmıştır: hakim olan birinci tanımında “yaygın olarak beğenilen, tüketilen” anlamına geliyor. Bu tanıma “ticari tanım” da deniliyor. İkinci anlamı ise “halka ait olan” biçiminde değerlendirilen betimleyici tanımdır. Birinci tanıma benimseyenler, genellikle popüler kültür terimini kitle kültürü ile eş anlamda kullanırken ikinci tanıma genellikle popüler kültüre daha geniş bir perspektiften bakarak popüler kültürün salt bir “egemenlik aracı” olmadığını altını çizerler. Bu konudaki en önemli katkı Stuart Hall’ın başını çektiği İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolünden gelmiştir. Hall, “sıradan insanlar kültürel aptallar olmadıklarına göre popüler kültür biçimlerinde kendi hayatlarına ilişkin gerçeklerin nasıl temsil edildiğinin basbayağı farkındadırlar” saptamıyla tüketiciyi tümüyle edilgen bir konumdan etkin bir konuma taşır. Bu yaklaşımın kuramsal arkaplanında sınıflararası egemenlik ve manipülasyon ilişkisinin yerini Gramsci’nin hegemonya kavramı almıştır. Bu doğrultuda popüler kültür alanı hegemoni kazanmak için yönetici sınıfın atılımı ve bu atılıma karşı olan karşıtılık biçimleri tarafından inşa edilir. Böyle olunca popüler kültür basitçe egemen ideolojiyle çatışan empoze edilmiş kitle kültüründen oluşmaz, ne de o anda oluşan karşıt kültürlerden. Bunun yerine popüler kültür iki sınıf arasında pazarlık sahasıdır. (Tanrıöver vd, 2000, Alemdar/Erdoğan, 1994) Tartışmaların geldiği bu nokta üzerine 1970’lerden itibaren kadın ve popüler kültür ilişkisi üzerine pek çok feminist medya çalışması yapılmıştır. (Binark,İrvan 1995; İrvan1997; Modleski, 1998; Geraghty, 1996)

Ayrıca verili sayılarak dillendirmediği düşünölen ancak tutanaklarda belirtilen iki özelliğini daha belirtmek gerekiyor. Pazartesi'nin "10 yıllık bir birikimin üzerinden ve Kadın Kurtuluş Hareketinin içinden söz söyleyen bir yayın olması" ve "kadınları ilgilendiren tüm konulara kadın bakış açısıyla yorum getirmesi, bütün dünya ve bütün alanlarda ama sadece kadınlar hakkında konuşması, derginin ayrılıkçı olması sadece kadınların yazması ve sadece kadınlardan söz edilmesi."

Toplantı tutanaklarında yer alan ve yayının üzerine oturacağı popülerlik için temel alınacak ilkeler olarak görölebilecek ağırlıklı görüşlere bakıldığında şunları sıralamak mümkündür; "Yayın popüler ama popülist değil, kadın kuyrukçuluğu yapmayan, politik, radikal, dinamik ve muhalif olmalı. Popülerlik sayıyla ölçölmemeli, yayın geçmiştekilere kıyasla (Feminist ve Kaktüs kastedilerek) daha popüler olmayı hedeflemeli, üsluba ve biçime ilişkin yeni yöntemler denemeli, yaratıcı olmalı."Renkli resim olmazsa okunmaz" gibi klişeler yanıltıcı olabilir, çünkü bizi okuyacak kadınlar henüz yapmak istediğimiz gibi bir dergiyle hiç karşılaşmadılar. 'Kendimize göre' popüler olalım. "

Hazırlık aşamasındaki toplantılarda "Yayın kendimiz için değil okurlar için olmalı, bu yayını bizim dışımızdaki çok sayıda kadına ulaştırma derdimiz olmalı, ancak politik kaygılarımızdan ödün verilmemeli. Feministler arası polemik ve teorik tartışmalara bu yayında yer olmamalı" görüşleri ifade edilmişti. Pazartesi'de hedef kitlesini belirlerken feministleri dışarıda bıraktı.

Pazartesi okuruna ilk olarak şöyle sesleniyordu;

“Patronumuz ya da herhangi bir yöneticimiz yok; işleri ve sorumlulukları paylaşıyoruz. Kırmaktan ve kızdırmaktan korktuğumuz kimse de yok, tek kuralımız ise kadınlardan yana olan herşeyi destekleyip, zararına olan herşeyin karşısında olmak. Gönümüzde kadınları ilgilendiren haberleri en doğru yansıtan, öfkemizi, sevincimizi, isyanımızı, üzüntümüzü, heyecanımızı paylaşacağımız bir dergi yatıyor. Bize ait her şeyi çekinmeden, ürkmeden aktarıp tartışmak istiyoruz. Neden mi? Hayatımızı değiştirmek için bir yandan toplumsal hayatı düzenleyen ve bizi boyunduruk altına alan kanunların, kuralların, geleneklerin değişmesinin şart olduğunu görüyoruz. Ayrıca bunun yeterli olmadığının, her birimizin ‘özel hayat’ denen ama pekala birbirine benzeyen kaderimize başkaldırmak gerektiğinin farkındayız. Ve bütün bunların biz kadınlar birlikte hareket ettiğimiz zaman değişebileceğini fark ediyoruz. Geriye ne kalıyor? Biraraya gelmek. Pazartesi bu işe de yarayacak.” (Pazartesi Tanıtım Sayısı, Mart 1995)

Feministler kendileri dışındaki “sıradan kadınlara” kadınlık durumlarının ortaklaştırıldığı bir dilin içinden ilk kez bu yayın aracılığıyla sesleniyor ve bir “biz” dili kuruyordu. “Avcılar’dan, Bostancı’dan, Diyarbakır’dan, Kastamonu’dan, Edirne’den, evde, dışarıda çalışan, okuyan, evli, bekar, çocuklu, çocuksuz, Türk, Kürt, zayıf, şişman...bütün kadınlara” Pazartesi’de buluşmak, biraraya gelmek için çağrı yapılıyordu. Başlangıçta bütün kadınlarla buluşmak istenmesine rağmen esasen hedef kitle her sınıf, yaş ve etnik gruplardan bir biçimde sokağa çıkabilen kentli kadınlar olarak belirlendi. Hedef kitle tayininin diğer kadın dergilerinden farkı şöyle anlatılıyor:

Türkiye’de çok çeşitli popüler dergiler var. Pazartesi’nin farkı, sosyal, etnik gruplar, tüm kültürel farklılıklar, evli, bekar, genç, yaşlı, anne ya da değil vb. tüm kadınları hedef kitle olarak tanımlamasıdır. Diğer gazeteler genellikle bir okuyucu kitlesi seçerler ve genç, bekar, seksi, kariyer sahibi, iş kadını gibi stereotipler yaratır. Oysa Pazartesi, ortak bir baskının birleştirdiği heterojen sosyal bir grup olarak kadınları görür. (Uçan Haber Special English Issue, Mart 2000:20,21)

Dergide hangi konuların nasıl ele alındığına geçmeden önce yayın politikasında bu konuya ilişkin ifadeye bakmakta yarar var. Hatırlanacağı üzere dergide hedeflenen “erkek egemenliğinin tahlilinin değil, somut gündelik hayat içinde teşhirinin yapılacağı, yani nedenden çok nasılın” işleneceği belirtiliyordu. Bu ilke derginin popüler söylemini oturtacağı zemin olarak görülüyordu. Nitekim,

Pazartesi başka bir açıdan da popülerdir; erkek egemenliğinin sistematik analizini geliştirmekten ziyade gazete kadınların deneyimlerinin somutluğunda ataerkiyi açıklamaya çalışır. Örneğin biz eviçi emeğini analiz etmeyiz fakat ironik tonlarda ev işi hikayeleri anlatırız. Başka bir deyişle kadınların gerçek yaşamlarındaki hoşnutsuzluklarını yorumlamalarına yardımcı oluyoruz. Biz sadece bazı zamanlar doğrudan politik imaları olan makaleler yayımlıyoruz. (Uçan Haber Special English Issue, Mart 2000:20,21) deniliyordu.

Toplantı tutanaklarında bu kapsamda şu görüşlere rastlanıyordu; “Bu yayın hem kadınların tutunacağı bir dal olsun, hem de çok popüler konuları aykırı işlesin. Örneğin güzellik yarışmaları, ihanet vb. Okuyucu mektupları, tanıklıklar önemli. Teorik tartışmalar içeren dosyalar hazırlamaktan çok, örneğin kolay boşanma, ev işi için ücret gibi somut konuları işleyelim.” (Pazartesi Arşivi-Tutanaklar, 8 Temmuz 1993)

Dergide ele alınan konular ve alınış tarzı itibariyle popülerliğin çerçevesini kadınların gündelik yaşam deneyimleri, somut yaşantıları, tanıklıkları ile “popüler” olan konuların (güzellik yarışmaları gibi) aykırı işlenmesi ve bu konuların teorik olarak ele alınmaması oluşturuyordu. Popülerlik teoriklik karşıtlığı üzerinden mi kuruluyordu ya da daha önce şunu sormak lazım, teorik olandan ne anlaşıyordu? Pazartesi yayına başladıktan kısa bir süre sonra okurların bir kısmından ve feministlerden dergide teorik ve tahlil yazılarına ağırlık verilmesi yönünde gelen ciddi bir baskıyla karşılaştı.

Bir okur toplantısı sonrasında izlenimlerini aktaran Gülnur Savran, toplantıda tartışmaların esas olarak dergide ne kadar yorum ve teori olması gerektiği konusunda yoğunlaştığını belirterek “zaman zaman çerçeve yazılarla bu ihtiyacı karşılamaya çalışıyoruz. Ama Pazartesi’nin asıl hedefi, kadınların kendi somut-öznel yaşantılarını

anlamlandırmalarına yardımcı olmak, bu yaşantıların kadınların bireysel sorunları değil erkek egemenliğinin çeşitli yüzleri olduğunu ortaya çıkarmak. Erkek egemenliğinin kaynakları, iç bağlantıları ise teorik bir derginin araştırma konusu. Bu ayrım önemli ve bir kez bu ayrımı yaptıktan sonra, teori ve yorumu maddi olanaklar elverdiği ölçüde ek broşürler vb. ile giderilecek ihtiyaçlar olarak düşünebiliriz.” şeklinde açıklama yapıyordu. (Pazartesi 1996, sayı 14)

Bu ifadelerden anlaşılan Pazartesi’de oluşturulan popürlüğün “teorik” olan ile bir karşılık ilişkisi içinde değilse de popüler bir dergi ile teorik bir derginin işleyeceği konuların ayrıştırılmasını ve “teorik olanın” kapsam dışı tutulmasını gerektiriyordu. Bu durum feminist teorinin kavranmasında dolayısıyla popürlüğün kavranışında bir sorun olduğunu gösteriyor. Dikkat çekici olan bir durum da teori ve tahlil yazıları isteyen okurun ve feministlerin de derginin kavrayışıyla uyumlu olmasıdır. Bu konudaki karmaşanın genel bir sorun olduğu gözüküyor. Bunda feminist yayıncılık içinde teorik bir dergi olarak görülen Kaktüs’ün ve feministlerin takip ettiği düşünülen sol entelijansiyanın çıkardığı Birikim, Toplum Bilim, Defter dergilerinin teorik derginin ne olduğu konusundaki yaklaşımı belirlediği tahmininde bulunulabilir.

Stanley ve Wise feminist teoriyi şöyle tanımlıyordu: “Feministlerin sorgulamalarıyla analitik açıdan güçlendirilen, deneyimlere dayalı; deneyimlerin ışığında sürekli gözden geçirilen; düşünömsel ve öz düşünömsel ve herkes için erişilebilir olan; sadece özel kişiler olarak teorisyenlere açık olmayan; sürekli yeniden yorumlanan, didiklenen ‘metinlerdeki’ gibi eleştiri üstü ve kutsal görölemeyecek bir teori.” (1996;

70) Böyle bir teori anlayışı hangi konuyu dışarda bırakmayı gerektirir ki? Stella Ovadia'nın Pazartesi'nin işleyiş sorunlarını ele aldığı yazısında söylediği gibi “mesele nasıl yer aldığı. ..feministlik, dil ve sadelik meselesi.” (Pazartesi Arşivi, Tarihsiz) Koçali'nin, bu çerçevede söylediklerinde de aynı sorunlu kavrayışın izini sürmek mümkündür;

...biz popülerliği bir özet gibi kullandık. Kabaca bizim dışımızdaki kadınlara ulaşmak, gündemde olan konular üzerine konuşmak gibi. Teorik bir yayın olsa biz Sevda Gök'ün öldürülmesi olayını gündeme almayabiliriz. Pazartesi'yi teorik bir dergiden ayıran şey bu. Hem daha çok kadına ulaşmak, popüler olanları da ele almak, hatta Seda Sayan'da, Tarkan'ı da. Popüler dediğimizde hayatın her alanından konuşmak zorundasın. Özel olan da genel politika da. Popüler olmanın bir handikapı, (teorik dergi kastedilerek) tersinden gidersek, feministler kurumsallaşmayı tartışırken biz Tarkan'ı yazmak zorundayız. Bir de popüler yayınlarda belli bir formu her zaman korumak zorundasın. Derginin bir maketi var. Bunu doldurmak gerekiyor. ... Bununla ilgili yayını çıkarırken bazı çelişkiler yaşıyorduk. örneğin Sibel Turnagöl ile röportaj yapmışsın bir de Stella Ovadia ile ilgili bir şey var. Biz Turnagöl'ün fotoğrafını kapakta büyütüyoruz, Ovadia'ninkini küçültüyoruz, gibi. Aslında çözüm yolları bulunabilirdi, alternatif şeyler yaratılabilirdi. (2001)

Koçali bunu neden yapamadıklarının gerekçelerini ise şöyle anlatıyordu: “Ama bizim bir problemimiz vardı. İki yıl süren hazırlık toplantıları yapmıştık ama bunlar iş pratiğe geldiğinde biraz afaki kaldı. Para geldikten 15 gün sonra biz dergiyi çıkardık. Tecrübesiz bir ekiptik. Bizim bir süre dergi çıkmadan mesai yapmamız gerekiyordu. Olmadı. Zaman içinde hatalarımızı düzeltmeye çalıştık. İşlerin sıkışıklığı içinde alternatif bir şeyler yapmaya çok kafa yoramadık maalesef.” Koçali'nin ifade ettiği bu gerekçe, dergiyi çıkarırken yaşadıkları sorunların elbette önemli bir nedenidir. Ancak sorunu çözecek olan popülerliğin ve teorinin nasıl anlaşıldığı konusunun bir sorun olarak görülmemesi dikkat çekicidir.

Koçali sözlerine şöyle devam ediyordu: “Sonra okuru temel almak lazım, onu hayal edip ona göre yazman lazım. senin için önemli olan bir şey okur için o kadar değil, gibi tartışmalarımız vardı.” Koçali bunu sorunların arkasından söylemişti ve bunun

iki soruna işaret ettiği düşünülüyor. Birincisi asıl olarak feministlerin kendileri için değil de başka kadınlar için bir şey yapmalarının çelişkisi ve gerilimidir. Bu konuda Pazartesi özelinde ya da feminist hareketin diğer alanlarında nasıl yaşandığı üzerine biriktirilmiş bilgi bulunmuyor. O yüzden sadece işaret etmekle yetinilecek. İkincisi ise bu yaşanan sorunun ardında okurla kurulan ilişkinin niteliği yatıyor. Okuru temel almak ve onu hayal ederek konuları oluşturabilmek için gerekli olan bilgi okurdan sağlanamıyor muydu? Pazartesi okurla bu minvalde bir ilişki oluşturamadı mı? Bu soruların cevabı okurla ilişki bölümünde verilmeye çalışılacak.

Popülerliğin dergi ekibi tarafından kavranışında sorunlar olduğu, tam olarak netleştirilemediği ya da ortak bir potada eritilemediği düşünülüyor. Teorik olanın kavranışı ile popüler ve politik olanın kavranışındaki sorunlar geçişlidir. Dergiyi çıkaran ekip ile düşünülen manada görüşmeler yapılamadığı için bu konudaki bilgiyi onların üzerinden oluşturmak zor görünüyor. Fakat bir fikir vermesi açısından, gündelik hayat ve pop kültür eleştirisi yönünde ağırlıklı yazıların ve çabanın sahibi gibi görünen Ayşe Düzkan'ın (çok sayıda yazının altında imzası olan Melek Güneş'in de Ayşe Dükan olduğu düşünüldüğünde), Aysel Gürel'i tanımayan, Gala, Şamdan Paşa okumayan, magazin programlarını takip etmeyen, Kral TV'yi izlemeyen kadınlarla bu ülkede popüler bir dergi çıkarmanın zor olduğunu söylediğini de belirtmek gerekebilir.

Derginin tanıtımının yapıldığı özel sayısında (Mart 1995) dergide neler olacağı, hangi konuların nasıl ele alınacağına ayrıntılı olarak yer veriliyordu. Burada görülen Pazartesi dergisinin sayfalarının popüler bir derginin gereği olan sürekliliğin

sağlanmasına yönelik olarak belli köşe ve temalar açısından yapılandırılmış olduğudur. Özel sayıdaki bu bölüm derginin maketi niteliğindedir. Özel sayıdaki çerçeve üzerinden giderek ve dergide bu konuların nasıl işlendiğinin ortaya konacağı bu bölümdeki bilgiler dergi sayılarının bu bakışla teker teker incelenmesi suretiyle oluşturuldu.

Pazartesi'nin kendisini esasen piyasadaki kadın dergilerinden farkları üzerinden kurduğuna değinilmişti. Bu durumun dergi içeriğinin düzenlenmesinde de önemli bir belirleyici olduğu görülüyor. Koçali, “profesyonel yayın dünyasındaki dergilerden farklarını şöyle aktarıyor:

Pazartesi piyasadaki ve piyasa dışı dergilerden farklı olarak haber ağırlıklıdır. Piyasa dergilerinde az-çok ama mutlaka yer alan moda, güzellik gibi konular *Pazartesi*'de “neden, nasıl” sorularının sorulduğu politik yazıların konusudur. Örneğin gümüş takı, diğer dergilerde ‘çok moda’, ‘nerede bulunur’, ‘hangi giysiyle kullanılır’ başlıklarıyla ele alınırken *Pazartesi*'de altın ya da gümüş takmanın anlamı üzerinde duruyoruz. Piyasa dergileri açısından tarih gibi popüler sayılmayan bir konu, derginin en önemli konularındandır. Çünkü kadınların gizli tarihini ortaya çıkarmanın yanı sıra geçmişi bilmenin kadınları güçlendireceği düşünülmektedir. Piyasa dergilerinde “erkeğe haz vermenin yirmi yolu”, “aldatılınca neler yapmalı?” gibi başlıklarla verilen reçeteler, *Pazartesi*'de yer almamaktadır. Derginin önemseydiği sadece kadınların yaşadıklarını, deneyimlerini aktarmalarıdır. Pek çok dergide kültür ve sanat elit denilebilecek bir tarzda ele alınırken, *Pazartesi*'de kadınların ürettiği ve tükettiği her şeye ve popüler olmayan kadın sanatçılara da yer verilmektedir. Piyasa dergilerinin kadın cinselliğinin konuşulmasında önemli bir yeri vardır ancak *Pazartesi* kadın cinselliğini teknik bir bilgi düzeyinde değil, politik olarak tartışmaktadır. Ayrıca “Ayıp Köşe” de ayırt edici bir farklılıktır. (Koçali 1996 *Pazartesi* sayı 10)

Bu döneme ilişkin olarak *Pazartesi*'nin içeriği ele alınırken bir haber dergisi olma iddiası ve bu yöndeki çabasına daha geniş yer vermek gerekiyor. Zira bu dönemde yaptığı haberlerle hem büyük medyanın habercilik anlayışına karşı feminist habercilik pratiği ve anlayışının oluşmasına çok önemli katkılar yapmış hem de büyük medyaya haber kaynaklığı yapar hale gelmiştir. Ayrıca derginin haber ağırlıklı olmasından ikinci dönemde vazgeçilmesi nedeniyle bu konu birinci dönemin kapsamında işleniyor.

Pazartesi’de “Her şeyden önce haber” olacağı söyleniyordu. (Özel Sayı Mart 1995)

“...kadınlarla ilgili, gazetelerde güme giden ya da hiç yeralmayan ama kadınları ilgilendiren olaylar haber olacak. Kadınların başına neler gelmiş, neler gelecek, hangi kanun maddesi nasıl aleyhimize değişiyor. Kendi hayatımızda ya da ülkenin tamamında neyi değiştirdik, nelerin değişmesini istiyoruz? Ayrıntıları keşfeden, cesur, gerçekleri yansıtan bir gazetecilik yapacağız, meraklı olacağız ve değişmez sandığımız kaderimizi gözden geçireceğiz. Üstelik yalnızca ülkede olup bitenler değil, bütün dünyada kadınların yaptıkları, yaşadıkları ve ilgilendikleri haberleri de okuyabileceksiniz.” Deniliyordu. Derginin bu çerçeveye uygun bir habercilik yaptığı görülüyor.

Pazartesi ilk sayısında Güneş K.ya yapılan tecavüz haberi ile oldukça önemli bir çıkış yaptı ve devamında kapaktan verdiği haberlerle bu çıkışını sürdürdü. (Genelevde grev, SSK’da cinsel taciz, Alanya’da üç turist kadına yapılan tecavüz, Jandarma karakolunda gözaltında tecavüz, bir namus cinayeti haberi Sevda Gök olayı) Bu hızlı çıkışlarının ardından derginin 4. sayısında dergi ekibi haberciliğini değerlendiriyordu. Yukarıda da anılan haberler için, bu haberlerin ya büyük basında hiç yer almadığı ya da büyük basına röportaj vermeyen kişilerin kendileriyle konuştukları söyleniyor ve habercilik anlayışları şöyle ifade ediliyordu:

“Haberciliğimizin diğer basın kuruluşlarından farklı olduğunu düşünüyoruz. Çünkü bize açıklamada bulunan kişileri yalnızca haber kaynağı olarak görmüyoruz. Öncelikle onların duyguları, yaşadıkları, düşündükleri ve anlattıklarının yayınlanması üzerine yaşayacakları da ilgilendiriyor bizi. Yani güvenilir olduğumuz için haberler bize ulaşıyor, ama bize gösterilen güveni sarsmamak için de her şeyi yazamıyoruz. Bu tavrımızla, hassasiyetimizle gurur duyduğumuzu söylemeliyiz.” (Pazartesi 1995 sayı 4:1)

Pazartesi’nin haberciliğinde dikkati çeken bir unsur da haber yaptığı olayların peşini bırakmayarak ilerleyen sayılarında olayın her aşamasından okuyucuyu haberdar

etmesidir. Hemen hemen bir sürece yayılan bütün haberlerinde bu sorumluluğu gösterdiği gözleniyor.

Pazartesi dergisinin en önemli haber kaynaklarından birini büyük medya oluştuyordu. Her sabah dergiye alınan altı günlük gazete ve takip edilen dergilerde çok az yer verilen ya da çarpıtılarak verilen haberler derginin takibe alacağı haberlere kaynaklık ediyordu. Nitekim bir namus cinayeti olan Sevda Gök'ün öldürülmesi olayı bu şekilde haber yapılmıştı. Kadın konusunda yapılan çalışmalar, projelere dair haberler, ilgili grup ya da kuruluşlardan alınırken dünyanın çeşitli ülkelerinden kadınlara dair haberlerin ise genellikle IPS'den (Inter Press Service) alındığı, ayrıca *The Economist*, *The Independent*, *The Guardian*, *Ms*, gibi gazete ve dergilerden de yararlanıldığı görülüyor.

Feminist medyanın habercilik anlayışı esasen büyük medyanın haber yapma norm ve pratiklerinin eleştirisi üzerine kurulmuştur. *Pazartesi*'nin haber konuları, haberleri işleme biçimleri ve gazetecilik pratiği de aynı eleştirel duruşu taşıyor..

“Alternatif haber yapıyoruz. Haber konusu olan kişiye nesne muamelesi yapmıyoruz. Onunla empati kurmak bizim için önemli. İnsanı zorlamamak, afişe etmemek, istemiyorsa haberi yayımlamamak gibi durumlara çok dikkat ediyoruz. Belki biz bazı durumlarda “abartıyoruz” ama ağlaya ağlaya çok haber yaptık. Onun acısını anlıyor ve paylaşıyorsun. Haber konusu olan kişinin insan olduğunu hiç unutmadan haber yapmak gerekir. Tecavüz haberlerinde iki şeye dikkat ediyoruz; tecavüz edeni normal ya da sapık erkek diye ayırarak durumunun meşrulaştırılmaya çalışılmasına karşıyız ve bir kadın tecavüze uğradığını söylüyorsa doğru söylüyordur.” (Cerav , 2001)

Pazartesi dergisinin feminist habercilik anlayışı kapsamında kendi içinde öngördüğü bir amacını da gerçekleştirdiği görülüyor; muhabir yetiştirmek. Nevin Cerav ve Beyhan Demir derginin yetiştirdiği iki muhabirdir ve dergide yaşanan ayrılışın ardından dergiyi Ayşe Düzkan ile birlikte çıkarmayı sürdürüyorlar. Muhabir

yetiştirme sürecinde, dergi atmosferinde yaratılan öğrenme süreci, kişisel ilgi ve çabanın yanında temel gazetecilik bilgileri, araçları kullanma gibi konularda yapılan özel eğitimlerin de önemli katkı sağladığı anlaşıyor. (Cerav 2001)

Nevin Cerav'ın, 42. sayıda yer alan “Fatma Ülkü kendini niye astı?” başlıklı haberi ile aldığı 1999 yılı Metin Göktepe Gazetecilik Jüri Özel Ödülü'nün Nevin Cerav'ın hayatındaki özel yerini saklı tutarsak, dergi açısından “bağımsız kadın haberciliği anlayışının takdir görmesi” (Pazartesi 1999, sayı 50: 5) olarak değerlendiriliyor.

Dergide ağırlıklı olarak yer verilen diğer konu; “hayatı ilişkiler yumağı olan kadınların” etrafındaki insanlarla ilişkileri, -sevgilileri, kocaları, çocukları, kaynanaları, eski sevgililer vs.- deneyimleri, tanıklıklarıdır. Dergide farklı çevrelerden üç ya da dört kadının belli bir konu etrafında konuştukları *orta sayfa*, *Anne Fitnat'ın hatıra defteri*, okurların tanıklıkları, ilişkileri ve deneyimlerini aktarmaları için ayrılan iki sayfa bu konuların konuşulması için açılan yerlerdir. Orta sayfada, “kıl ve tüyleri almak ya da almamak, annemle geçinemiyorum, boşanma hikayeleri, otuz yaşından sonra iş kuran kadınlar, doğum kontrolü, kadınların yeni efendisi çocuklar, çocuk en büyük esarettir, bekar ve anne olmak, kıskanırım seni ben, lezbiyenler konuştu, babaevinden evlenmeden çıkmak, senden hoşlanıyorum, kadınların Pazar günleri, genç kızlar üniversite yolunda, aman kötü ayrılmayalım” gibi başlıklar altında konular tartışılmış.

Pazartesi'de mizah hem konu hem üslup olarak çok öne çıkan bir kavram. Çeşitli kadınların yazdığı mizahi yazılar, ünlü kadın mizahçıların (Ramize Erer, Feyhan

Güver, Semra Can) tiplerleri ile mizaha özellikle kadınların yaptığı mizaha derginin özel bir önem verdiği görülüyor. Okurlardan sık sık mizah yazıları isteniyor. Özellikle Ramize Erer'in önce "Birisine Birisine" adıyla çizdiği sonra "Tüpçü" adını verdiği ve Pazartesi için yarattığı karikatür bandı büyük beğeni topladı. *Havva'nın Günlüğü* de bu çerçevede bir bölüm olup Atropa Belladonna imzası ile yazıldı. Mizah yazılarının genellikle dergi ekibi tarafından yazılmasına rağmen okurlardan gelen yazılarda da mizahi bir yaklaşımın benimsendiği, ortak bir üslubun bu konuda tutturulduğu görülüyor.

Kadınların cinselliği ya da "ayıp yazılar" dergide iddialı ve ısrarlı olunan konulardan birisidir. "Ayıp Yazılar; kadınların sadece erkeklerle, kadınlarla ya da tek başına yaşadıkları değil, rüyalar, arzular, fanteziler, hayallerden" söz eden yazılardır ve bunun için *Ayıp Köşe* adında bir köşe açılmış ve zamanla okuyuculara devredilmiş, zaman zaman da imzasız olarak sürdürülmüştür. Derginin son döneme kadar düzenli olmasa da en uzun süre varolan köşesidir. Kadın cinselliğinin çeşitli düzeylerde politik olarak tartışılmasına zemin oluşturma amacıyla hazırlanan bu köşe hem okuyucular, hem medyadaki bazı köşe yazarları hem de bazı feministler tarafından derginin en çok tartışılan köşesi olmuştur. Bu köşe için dergiye 1997 yılı itibariyle dokuz dava açıldığı, beşinden beraat edildiği, birinden ceza alındığı üçünün ise devam ettiği belirtiliyor.

Pazartesi'de içerik açısından piyasadaki kadın dergilerine karşı eleştirel bir perspektifle alternatif olarak geliştirilen iki önemli çaba olduğu düşünülüyor. Bunlardan birisi Ayıp Köşe, diğeri ise derginin "görüntü politikası" diye nitelediği

yazılardır. “Kadınların görüntüleriyle hem başkaları hem kendileri çok uğraşüyor. Kadınların görünüşleri, takıları, giyimleri vs. ne anlama geliyor?” sorularının tartışıldığı bu alanda takılar, makyaj, sarışın olmak, kadın giysisi-erkek giysisi, giysilerin cinselliği, erkek gibi giyinmek, çantalar, pantolonlar-kareli gömlekler, giysilerde cep, yüksek topuklu ayakkabılar, güneş gözlüğü, “dört gözlü olmak” ve bunların kadınlar için anlamı gibi konular üzerinden yazılar yazılmıştır. Bir köşe altında yer almayan bu yazıların daha çok Ayşe Düzkan imzası taşıdığını ve zamanla okuyucuların da katkı verdiğini belirtmek gerekiyor. Derginin 10. sayısında bu yazıların amacı şöyle ifade ediliyor; “Görüntümüz, giydiğimiz, taktığımız, saçımız, makyaj yapıp yapmadığımız, yaptığımız makyaj bizimle ilgili ilk ipuçlarını veren unsurlar. Bu ipuçlarını genellikle kişisel tercihlerimize göre oluşturmaya çalışıyoruz. Ama bu tercihleri oluşturan, bütün bunları kişiliğimiz, zevkimiz giderek hayat ve politikayla ilgili tavrımızı ifade eden şeyler haline getiren nedir? İşte bu yazılarla bunları farketmeye, kadınlara yönelik en öne çıkan kodlardan birisi olarak görüntüyü elimizden geldiğince çözümlemeye çalışıyoruz.” Yazının devamında bu yazıların, kadın dergilerinde yaygın olarak yer alan ve yerleşik değerlere göre kadınların nasıl daha çekici olması için yazılan moda, güzellik yazılarından farklı olarak bu yerleşik değerlerin nasıl oluştuğunu anlamaya çalıştığı ifade ediliyor. (Pazartesi, 1996, sayı 10:1) Bu yazıların sürekliliği için çok özen gösterildiğini ama okuyucudan yeterince katkı alınamadığı görülüyor.

Dergide oluşturulan bir başka köşe ise “Evde, işyerinde yaşadıklarımız, iş kazaları, ev kazaları, haksızlıklar, emeğimiz nasıl, kim tarafından sömürülüyor, el konuyor, sonrasında neler oluyor”; etrafında yazıların yazıldığı *Uğraşıp Duruyoruz* başlıklı

köşedir. Başlangıçta Gülnur Savran tarafından hazırlanan köşe zamanla okuyucuya açılmıştır. Bu köşede, aslında piyasada tanımı ve ücreti olan işlerin, (temizlik, bulaşık, ütü, sosyal ilişkilerin organizasyonu vb) kadınlar yapınca “uğraş” olduğu noktasından hareketle kadınların yaşadıkları deneyimlere yeriliyor. Bu köşe de okuyuculardan gelen yazıların en iyi değerlendirildiği bir köşe olarak kesintilerle olsa da sürekliliğe sahip gözüküyor.

Hazırlık aşamasında dergide sadece kadınlardan söz edileceği vurgulanmışsa da dergi ekibinin daha sonra içeriğe taşıdığı “şaşırtıcı” bir konu, “erkek öyküleri”dir. “Dergimizde erkeklere de yer var. Çünkü erkekler bizi baskı altına alırken kendilerini de sınırlıyorlar. Nerede, nasıl sıkıştıklarını Pazartesi’de göreceksiniz.” denilerek ile durumları üzerine kafa yormak isteyen erkeklere yönelik erkeklik deneyimlerine yer vermek için mevcut erkeklik kalıpları dışına çıkan erkeklerle görüşmeler yapılmış, öykülerine yer verilmiştir. Eşinden ayrıldıktan sonra çocuğuyla yaşayan bir babanın 24 saati, vazektomi yaptıran erkeğin korunma yöntemlerine bakışı, bir yuvada çalışan erkek bir öğretmenin iş yaşamı, erkeklerde ‘ilk gece korkusu’, ‘hafta sonu babaları’ feministlerle birlikte yaşayan erkekler (bazıları feminist sever), gibi konular bu başlık altında işlenmiştir. Çok çarpıcı olduğu düşünülen bu konunun sürekliliğinin diğer köşelere nazaran daha sık kesintiye uğradığı görülüyor.

Derginin hemen her sayısında bir kadının “tecrübeleri, düşünceleri, nasıl görüldüğü” çerçevesinde yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Yazan, çeviri yapan, fotoğraf çeken, motosikletiyle dünya turu yapan, taksi şoförlüğü gibi geleneksel olmayan iş

kollarında çalışan, sokak çocuklarıyla ilgilenen, kendi başına iş kuran vb. kadınların deneyimlerinin okuyucu ile buluşması sağlanmıştır.

Hemen her sayıda bir kadınla yapılan sohbe yer verilmeye çalışılmıştır. “İlgimizi çeken ünlü ya da ünsüz kadınlarla enine boyuna sohbet, dedikodu, tartışma, tanışma filan.” Diye ifade edilen bu sohbetlerin, Güngör Bayrak, Müjde Ar, Meltem Cumbul, Sibel Turnagöl, Gönül Yazar, Sibel Gökçe, Zuhal Gencer, Özlem Tekin gibi pek çok kadınla ya gündeme geldikleri konular itibariyle ya da o kadınlara ilişkin oluşmuş kalıp yargıların dışına çıkılması kaygısıyla şekillendirildiği görülüyor.

“Kültür, sanat etkinlikleri, paneller, toplantıları bir de bizim gözümüzle izleyin” denilen bu bölümde kitaplar, filmler, tiyatro oyunları ve paneller kadınlar açısından değerlendiriliyor. Bu konu derginin tüm yayın sürecinde –üçüncü dönem de daha az olsa da- vazgeçilmemiş bir konudur.

Tarih, daha doğrusu kadın tarihi derginin kesintiye uğramadan devam ettirmeye özen gösterdiği bir alandır. “Kadınlar eskiden nasıl yaşardı, nasıl mücadele ederdi, onlara kimler çelme takardı? Bugüne bakmak için dünden dersler.” ifadeleri doğrultusunda yakın tarih ve Osmanlı döneminden önemli kadın şahsiyetlere, kadın dergileri ve derneklerine, tartışmaların yanı sıra Türkiye’de feminizmin tarihine ilişkin öznel denemeler ve örgütlenme deneyimlerine de yer verilmiştir.

Genellikle derginin son sayfasında olmak üzere haberleşme için *Pano* adında bir kutu ayrılmıştır. “Ev arayanlar, iş arayanlar, kullanışlı kurumlar, tamirciler vs. hakkında

iş e yarayan her şey, okuyucuların duyurmak istediğı şeyler ve ilanlar için” hazırlanan *Pano* zamanla derginin okurlara iletmek istediğı şeyler için de kullanılmıştır.

Özel tanıtım sayısında ifade edilmeyen ancak derginin başından itibaren sürekli olarak ele alınan iki konu/köşe daha vardır. Birincisi *Hukuk* köşesi olup “hangi hakların hangi sınırlar içinde kullanıldığını” tartışmak üzere oluşturulmuş ve Avukat Canan Arın tarafından hazırlanmış, zamanla başka kadın avukatlar da (Fahrünnisa Akbatur) bu köşede yazmışlardır. Bu köşe 97 yılı başlarına kadar devam etmiştir.

Diğ eri ise beslenme, sağlık, diyet, konuları etrafında olup bir köşe altında olmayan yazılardır. Bu yazılarda hem sağlıklı beslenip hem yemek pişirmek için daha az vakit harcamanın yolları, abartmadan sağlıklı ve zevkli beslenerek gereksiz birikimlere yol açmayacak bir diyet için ipuçları, cinsellik ve doğurganlığı keyifle yaşama hakkı, meme kanseri, menopoz gibi konuların yanısıra bu konular ile ilgili yanlış kanılar, pratik bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu yazıların neredeyse hepsinin sadece Füsun Özlen tarafından yazıldığı görülüyor. Pazartesi’nin tüm yayın sürecinde bu konularda Füsun Özlen yazmayı sürdürmüştür. Bu yazılara bakıldığında; kadın dergilerinin hem kadına bakış açıları hem de reklam gelirleri itibariyle de üzerine oturduğu bu önemli konuların eleştirel bir biçimde ele alınması ve bozuma uğratılması noktasında bu konular Pazartesi için alternatif sözü kurma alanı olabilecekken bu fırsatın çok iyi değerlendirilmediğı ve çok uğraş ıl(a)madığı düşünülüyor. Bu yazılardan bazılarının kadın dergilerine karşı bir eleştirel tını taşımasına karşın esas olarak “elmanın yararları, d vitaminin kış aylarında önemi,

şeker ve tatlandırıcılar hakkında yanlış bilgiler” gibi pratik kaygılarla ele alındığı görülüyor.

Bu köşe ve konuların 1997 yılına kadar derginin her sayısında düzenli bir biçimde yer almasına gayret gösterildiğini, ancak bu tarihten sonra yavaş yavaş askıya alındığı, kesintiye uğradığını gözlemek mümkündür.

Feminist medyanın özelliklerinden birisi olan egemen medyaya gerek kurum olarak gerekse medya ürünlerine ve habercilik anlayışına yönelik eleştiriler Pazartesi’de de hemen her dönemde yer almıştır. Ancak bu yazıların sürekli ve ısrarlı olmaması bu konudaki çabayı biraz gölgelemekte ve öne çıkarmamaktadır. “Basın Yine görevini yaptı”, Tura, sayı 30; “Savaşçık Genelevde”, Tura sayı 32; “En erkek gazete” Gül, sayı 30, “Cinayet aleti olarak habercilik” Nevin Cerav, sayı 66. “Uzaklar “isimli tekneyle dünya turunu tamamlayan Atasoylar çiftine geniş yer veren medyanın Zühal Atasoy’a dair yarattığı imaj üzerine dergide başlayan ve özel olanın politikası ekseninde feministler arası polemiğe dönüşen yazılar (sayı 29, 30) Bu yazılarda medyanın habercilik anlayışı örnek olaylarla odağa yerleştirilirken reklamlar ve kadınlar (“Reklamın kötüsüne boykot” sayı 32), kadın dergileri (“Kadın dergileri hayal satıyor”, sayı 41), mizah dergilerinde çalışan kadınlar (“Cinsiyetçi mizaha hayır!” sayı 30), islamcı basında çalışan kadınlar (“örtülü basında örtülü yok” sayı 48) ve televole programları, turnike, çarkıfelek gibi yarışma programları, televizyon dizileri ve klipler üzerine de dosyalar hazırlanmış, araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca dergide “Reklamın kötüsüne boykot” başlığıyla verilen dosyanın kapak sayfalarından okura somut bir çağrıda bulunulmuştur. “...Reklam-kadın ilişkisinde belki de en

ürpertici olan, bunun artık doğal, en azından karşı konulamaz bir şey gibi algılanması. Gerçekten bir şey yapılamaz mı? Bizi ‘mandal’ yerine koyanların ürünlerini satın almak zorunda mıyız gerçekten? Gelin hiç değilse kadınlar açısından en kötü üç reklamı seçip ilan edelim. Bu üç reklam için ‘Kristal Ayva’ ödülüne ne dersiniz?” sayı 32, s1) Takip eden sayıda jürinin gelen önerileri değerlendirdiği duyurulmasına rağmen bu girişim sonuçlandırılmamış, konu hakkında bir açıklamaya da rastlanmamıştır.

Feminist medyanın karakteristik bir unsuru olan bu alanın üzerine derginin okurlarını da katarak daha fazla mesai vermesi gerektiği düşünülmüştür. Bu yöndeki daha ısrarlı ve sürekli bir çabanın okurlarda medyanın bütün dokusuna yerleşmiş cinsiyetçilik örüntülerinin keşfini sağlamak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Örgütlenme Halkaları ve İlişkiler

Derginin örgütlenme yapısı halkalarla ifade ediliyordu. İlk halka dergiyi çıkaran Yazı Kurulu ve Yayın Kurulu, ikinci halka feministler ve son halka okurlar olarak düşünülmüştü. Bu başlık altında bu yapının işleyişi, kurulan ilişkiler ve yaşanan sorun alanları ele alınıyor. Medya tarif edilen örgütlenmenin halkalarından biri olmamakla beraber popüler bir feminist yayın olarak girdiği medya alanında kendisini tanımladığı ve medya ile geliştirdiği ilişkiler önemli görülüyor.

1.2.1. Dergi Grubu

Dergi grubu Yazı Kurulu ve Yayın Kurulu olmak üzere ikili bir yapıdan oluşuyordu. Yazı Kurulu işi pratik olarak yapacak, dergiyi çıkaracak profesyonel ekiptir. Yayın Kurulu ise Koçali'nin deyimiyle (2001), “patronsuz ve yöneticisiz” olduklarını söylemelerine rağmen patron değil ama yöneticilik misyonunu üstlenen bir mekanizmadır. Derginin işleyişinden içeriğine Yayın Kurulu'nun düzenli olarak yapacağı toplantılarda karar verilmesi ve Yayın Kurulu'da daha geniş bir katılımın sağlanması hedeflendi. Yayın Kurulu, feministler ve okurlarla derginin “feminizminin korunması”, beslenme ve denetlenme kanallarının oluşturulması amaçlanıyordu.

Pazartesi örgütlenme açısından kendisini “Feminist Örgütlenme ve Pazartesi” başlıklı yazıda (Pazartesi Arşivi-Tarihsiz) “sınırlı sayıda kadını tanımlanmış bir ortak hedef çevresinde biraraya getiren bir iş grubu olarak” tanımlıyordu. Dergideki kadınları biraraya getirenin ise “teorik, ideolojik birlik ya da ortak bir örgütlenme programı değil, popüler bir feminist derginin gerekliliği konusunda hemfikir olmak” olduğunu söylüyor. Öyle ki içlerinden bazılarına ideolojik ya da politik bakımdan daha yakın olan bazı feministlerin popüler bir dergi çıkarmayı tercih etmedikleri için yayın kurulunda yer almazken, bu ortak hedefin daha önceden farklı dergiler çıkaran ya da farklı gruplarda yer alan bazı feministleri biraraya getirdiği belirtiliyordu.

Farklı duruşlara sahip kadınların sınırları belirlenmiş ortak bir hedef için, “iş eksenli” olarak bir araya geldiği *Pazartesi*'nin bu doğrultuda kendisini homojen bir politik grup olarak tanımlamadığı vurgulanıyor. Politik eylemlere ya da tavırlara *Pazartesi*

olarak değil, tek tek bireyler olarak katıldıklarını, *Pazartesi*'ni bir dergi adı olmanın ötesinde politik bir grubun imzası olarak kullanmadıklarını, çünkü böyle bir şeyin grubun gerçekliğini yansıtmadığı söyleniyor.

Bu metinde bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi dergi grubu arasındaki ilişkilerin “dergi merkezli” olduğunun altı çiziliyor. Bu dönem boyunca bir feminist örgüt olarak *Pazartesi*'nin eylemlere dergi imzası ile katılmadığı görülüyor. Bu durumun dergi grubu açısından bir nedeni olduğu düşünülüyor. Dergi merkezli bir ilişkinin öngörülmesi iş eksenli bir yapılanmanın gereklerinden olmasına rağmen politik bir grup olmanın reddedilmesinde grup içindeki kadınların birbiriyle ilişkilerinde henüz bir yakınlaşmanın olmamasının da payı olabilir. Nitekim Koçali, bunu başka bir bağlamda (okurla ilişkilerin dergi eksenli olmaktan çıkarılması yönünde çalışmalar yapma önerisinin kabul görmemesine bir neden olarak) dile getirmiştir. (2001)

Koçali, zaman içerisinde çalışma pratikleri gereği Yazı Kurulunun Yayın Kurulunun önüne geçmesi, Yayın Kurulu'ndaki kadınların bazılarının toplantıyı aksatmaları nedeniyle yaşanan sıkıntılar olmasına rağmen Yayın Kurulu'nun örgütlenme halkaları içinde en işlevli ve istikrarlı organı olduğunu, esas sorunların diğer halkalar olan feministler ve okurlarla yaşandığını belirtiyordu. İkinci dönemde dergi grubu arasında yaşanan yakınlaşma ve görüşlerin ortaklaştırılmasının ardından iş eksenli bir grup olmanın ötesine geçilerek eylemlerin çağrıcısı ve düzenleyicisi olarak hareket içinde bir eylemliliğin merkezi olma noktasına gelinecektir.

1.2.2. Feministlerle İlişkiler

Derginin hazırlık aşamasından itibaren tüm yayın hayatı boyunca genel olarak feministlerle dergi arasında umutsuz ve karşılıklı hayal kırıklığı yaratan bir ilişki yaşandığını söylemek mümkündür. Feministlerin, hareketin ilk popüler yayın deneyimi olması yahut da ulusal dağıtım ağına giren ve 6 yıl boyunca düzenli olarak çıkabilen tek feminist yayın olması itibarıyla bile önemli olan *Pazartesi*'ne ilişkin olarak kamusal alana çıkmış tek bir yazı bile yazmamış olmaları bu açıdan düşündürücüdür ve bu ilişkisizlik içinde değerlendirilebilir. Bu nedenle bu ilişkisizliğe dair bilgiler *Pazartesi* üzerinden oluşturulan bilgilere dayanıyor.

Bu ilişkinin ya da ilişkisizliğin mahiyetine dair ilk bilgi *Pazartesi* dergisinde, derginin birinci yılını değerlendirdiği yazısında açığa vuruldu. (1996 sayı 13, *orta sayfa*) Feministlerin okur düzeyinde, teoriye, feministler arası tartışmalara yer vermeyen ve politik ufuklarını açma konusunda “kendilerine pek bir şey vermeyen” dergi için birinci yılın sonunda ancak “bana bir şey vermiyor ama bu dergi anlamlı” deme noktasına geldikleri, yazı yazma, destek verme gibi organik bir bağın ise pek kurulamadığı görülüyor.

Hazırlık aşamasında feministlerle dar ve geniş katılımlı pek çok toplantıya rağmen böyle bir projenin çok desteklenmediği anlaşıyor. Farklı düşünceler ve talepler geliştirilmesine rağmen bir grup kadının popüler bir yayın çıkarma konusundaki isteğinin baskın çıkmasının bu süreçte feministlerin bir kısmının elenmesine yol açtığı düşünülüyor. Popüler bir dergi fikri etrafında geriye kalan kadınlar arasında ise

“eski” feministlerin yarattığı hiyerarşi öne sürülerek bir kısım “genç” feministin ayrıldığı söylenmişti. (Pazartesi Arşivi-Mektuplar)

Derginin feministleri kapsamayan ve onları dışarıda bırakacak şekilde bir okur kitlesi ve yayın politikası tanımlamalarının da önemli bir nokta olduğu düşünülüyor. Nesrin Tura, bu konuyu şöyle değerlendiriyor: “Türkiye’deki feminist hareket açısından Pazartesi’nin bir önemi var. Bir dönüm noktası. Feministler ilk kez kendi dışlarındaki kadınlara daha popüler bir söylemle kendi sözlerini iletmeye çalışıyor. Bu projeyi yürütenlerin dışında kalanlar böyle bir şeye hazırlıklı değillerdi galiba. Genellikle hiç teori yok diye eleştirildi; feministler arası tartışmalara yer verilmemesi eleştirildi. Ama biz zaten eskiden beri feminist olan, mücadelede yer alan kadınlara değil, bunun dışındaki kadınlara seslenmeyi amaçlıyorduk.” (1996 Sayı 13 Pazartesi)

Kadınların Kurtuluş Hareketi içinden söz söyleyecek olan derginin feministlerle ilişkisinin, dergi grubunun tartışma sürecinde birlikte olunan feministlerle ayda ya da iki ayda bir geniş katılımlı toplantılar yapılarak sağlanması öngörülmüştü. Bu toplantılarda eleştiri ve önerilerin konuşulması, yayının hareketle, feministlerle “beslenme ve denetlenme” ekseninde bir ilişki içinde olması isteniyordu. Fakat üç ya da dört toplantı ancak yapılabilmiş ve istenen bağ kurulamamıştır. Koçali karşılıklı olarak becerilemediğini düşündüğü feministler ile dergi ilişkisini şöyle değerlendiriyor:

Birincisi feministler, bu kadar kadın bir araya geldi ve bu mu çıktı diye hayal kırıklığına uğradılar. İkincisi uzun yıllar birlikte yaşamının getirdiği kişisel problemlerin etkisi oldu. Hareketten üç kişi bana gıcık, sekiz kişi bilmem kime gıcık. O tartışmalar kişisel problemlerin tezahürü haline geldi. Onlar açısından durum böyleydi diye düşünüyorum. Ama bizde de şu vardı. Biz bir şey yapıyoruz beğenmiyorlar, şu nedenle eleştiriyorlar diyerek aslında biz de o gruba kendimizi kapattık. Bu işin sübjektif tarafı. Objektif olarak baktığımızda ise o zamanlar bir kadın kütüphanesi çalışması [Kadın Eserleri Kütüphanesi Bilgi Merkezi Vakfı], bir

Mor Çatı [Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı] vardı, onun dışında kadınlar biraz ortadaydı. Kadın hareketi yoktu. Zaten besleyecek bir hareketlilik içinde değillerdi arkadaşlarımız. Aslında esas neden bu. Ama biz bu objektif nedenden yola çıkarak durumu değerlendirebilmeliydik ve verimli bir tartışma, ilişki zemini yaratmalıydık. Bunu beceremedik. (2001)

Feministlerin örgütlenme anlayışı ve pratiği içinde herhangi bir işe kalkışılırken nelerin gözetileceği, hesap verme ve sorma mekanizmalarının nasıl işletileceği konusunda tartışmaya açılmış ve açık edilmiş bir anlayış bulunmuyor. İlkelerin olduğu muhakkak ancak bunların kişisel ve kapalı devre olduğu, sorgulanmaya ve müdahaleye çok açık olmadığı düşünülüyor. Ayrıca feminist örgütlenme anlayışında bir iş yapılırken kişilerin arkasına bir kitle desteği alması gerekmiyor. İşleyiş sırasında gereken destekler daha çok kişisel ilişkiler aracılığıyla sağlanıyor. Böyle bakıldığında yapılan işin feministler tarafından sahiplenmesi için iki şey gerekiyor; feministlerle organik ilişkilerin kurulması ya da böyle bir ilişki kurulamamışsa bile feministlerin bu işin feminizme ve kendilerine bir katkı sağladığını görmeleri. Feministlerle kurulamayan ilişkinin altında bu iki koşulun da sağlanamamış olduğu yönünde bir izlenim bulunuyor.

Ancak Koçali'nin asıl neden diye öne sürdüğü durum yani kadın hareketinin yokluğu meselesi çok önemlidir ve derginin böyle bir dönemde çıkması ciddi bir handikaptır. Nitekim Tura, Pazartesi'nin kadın hareketinin olmadığı bir dönemde ortaya çıkması ve "eskiden tanışan birtakım feministlerin geçmiş hareketliliğin sermayesinden yiyerek çıkardıkları bir dergi olması"nın yarattığı bu handikaba işaret ediyor. "...Bazı yerlerde bir takım kıpırtılar var ama bir zamanlar olduğu gibi bir kadın hareketi yok. Oradan da beslenemiyoruz yani." (1996 Sayı 13 Pazartesi)

Nesrin Tura'nın işaret ettiği derginin kadın hareketinin olmadığı bir dönemde çıkması kadar, 90'larda yaygın bir iş yapma pratiği haline gelen proje eksenli çalışan kadın gruplarının olması ve bu gruplar arasındaki ilişkisizlik ve değip dokunmama halinin de bu ilişkisizlikte önemli payı olduğu düşünülüyor. Bu durum etkisini sadece feministlerle olan ilişkide değil okurla girilen ilişkide de gösterecektir.

1.2.3. Okurla İlişkiler

Pazartesi dergisinin yayın sürecine bakıldığında okurlarıyla en aktif, en verimli ilişki kurabildiği tek dönem bu dönemdir. Dergi okurlarla aktif, katılımcı bir ilişki kurmayı hedeflediği için iki kanal oluşturmaya çalışmıştır. Bunlardan birisi kadınların sözüne, deneyimlerine, tanıklıklarına dergi sayfalarında yer açmak, ikincisi ise okurlarla doğrudan, yüzyüze ilişkiye geçmeyi sağlayacak okur toplantıları yapmaktır.

Pazartesi'nin ilk üç sayısında “okur mektupları” başlıklı bir köşe açılarak doğrudan okur mektuplarına yer verilmiş, üçüncü sayıdan sonra mektupların özetlenerek cevapların verildiği, okur toplantıları değerlendirmelerinin yapıldığı, okuyucuların katkı ve taleplerinin dillendirildiği “okur sohbetleri” başlıklı bir köşe açılmıştır. İki sütunun ayrıldığı bu köşe önceleri düzenli olarak sonra aralıklarla 16. sayıya kadar sürmüş sonra kaldırılmıştır. Daha önce de söylenildiği gibi şüphesiz bu köşe okuyucuya doğrudan ayrılan tek yer olmamıştır. İlişkiler, tanıklıklar sayfası (2 sayfa) başından beri hep olmuş, tüm köşe ve kalıp konular okuyucuya da zamanla açılmıştır. Dergide her zaman okurla doğrudan konuşmalar esas olarak “Merhaba” yazıları, Pano köşesi ve ilk sayfada yer alan duyuruların yapıldığı kutucuk üzerinden yapılmıştır.

Ayrıca dergide iki kez okur anketi düzenlenmiştir. İlk 1995 yılında (5. sayıda) ikincisi ise 2000 yılında (67. sayıda) hazırlanan anket formu derginin içine konularak okuyucuya ulaştırılmıştır. İlk anketin sonuçları açıklanmamıştır. İkinci ankete 93 okurdan yanıt gelmiş ve değerlendirme sonuçları açıklanmıştır.

Pazartesi çeşitli illerde (Ankara, İstanbul, Mersin, Adana, İzmir’de,) bazen kendisinin bazen okurların düzenlediği okur toplantıları gerçekleştirmiştir. Derginin tanıtımının yapıldığı, okurların görüş ve önerilerinin değerlendirildiği bu toplantılar 1997 yılı sonuna kadar oldukça aktif bir biçimde sürdürülmüş 1998 yılından itibaren yapılmamaya başlanmıştır. Bu durumu derginin “merhaba” köşesinden ve bu köşenin altında her zaman okur toplantılarının duyurusunun yapıldığı küçük kutucuklardan izlemek mümkündür.

Dergi başından itibaren okurla dergi merkezli bir ilişki kurmak istediğini ve okurdan temel beklentilerinin; bulundukları yerlerde kadınlarla ilgili olan olaylar ve gelişmeler hakkında haber toplayarak gönüllü muhabirlik yapmaları, derginin tanıtım ve duyurusunun yapılması, satışının artırılması ve bayilerin denetlenmesi olduğunu ifade ederek sınırlarını belirlemiştir. Ancak okurların dergiden beklentileri sınırlanamayacak bir çeşitlilikte derginin karşısına çıkmıştır.

Okurların dergiden beklentilerine ilişkin bilgileri dergiden (okurlarla sohbet köşesi, Merhaba yazıları, vs.) izlemek mümkündür. Derginin 9. sayısında İzmir’de yapılan okur toplantısından dergiye yönelik değerlendirmelerin üç ana eğilim şeklinde ortaya çıktığı ifade ediliyor; Birinci eğilim derginin işlevini, kapsamını yeterli ve olumlu

bulanlar. İkinci eğilim, feminizm içi teorik tartışmaların, başka muhalif akımlarla polemiklerin yer alacağı, doğrudan feministlere yönelik, daha politik kapsamlı ve teorik bir dergiyi tercih edenler. Pazartesi'nin bu eğilimdeki okurların beklentilerine doğal olarak cevap vermediği belirtilmiştir. Üçüncü eğilim ise Pazartesi'nin doğrudan kadın kurtuluş hareketinin örgütlenmesine yönelik olmasını isteyenler. Bu eğilimdekilere şöyle cevap verilmiştir. "Bizler Pazartesi'nin tanıtım sayısında da ifade ettiğimiz gibi uzun yıllardır feminist hareketlilik içinde yer almış ve şu anda da kendimizi bu hareketliliğin parçası olarak değerlendiriyoruz. Ama dergiyi bir örgütlenme merkezi olarak tanımlamak, hem kadın kurtuluş hareketinin merkezsisz, parçalı niteliğine ters düşecek bir şey, hem de bizler kendimize böyle bir merkezi rol atfetmiyoruz. Bu anlamda bu okurlarımızın da beklentilerine uymayan bir dergi." (Pazartesi 1995 sayı 9, s.22)

Dergi ekibinin ısrarla okurla ilişkisini dergi merkezli olarak sınırlama isteğine rağmen, feminist hareketin olmadığı bir dönemde derginin görünen tek feminist odak olması, başka feminist kurumların yaygınlaşmamış olması gibi nedenlerle okurun dergi ile dergi merkezli olmayan ilişkiler kurmak istediği görülmektedir. Nitekim derginin birinci yılını değerlendirdiği 13. sayıda da dergi ekibi, karşı karşıya kaldıkları bu sorunları anlatmaktadırlar. Dayak yiyen kadınların Mor Çatıdan önce dergiyi aradığı, Ankara'dan Adli Tıp muayenesine gelen kadınların karşılanıp muayeneye götürüldüğü, sorunlarını anlatmak için arayan kadınlara danışmanlık yapıldığı ve "biz sadece dergi çıkarıyoruz" denilemediği, basının kadınlarla ilgili her olayda feministlerin ne düşündüğünü öğrenmek için aradıkları, Kadın Bakanlığı'nın bile 8 Mart'ta kimin ne yapacağını öğrenmek için dergiyi aradığı anlatılmaktadır.

Nesrin Tura da (*Pazartesi*, 1997 Şubat sayısı), “Nerede bu devlet, nerede bu feministler?” başlıklı yazısında bir hayır kurumuna destek vermek için Ferdi Tayfur konseri düzenlemeye çalışırken dolandırılan ve kadın haklarını savunduğu için soluğu *Pazartesi*’de alan güney illerinden gelen kadınları anlatarak kendilerinden talep edilen şeylerin ne kadar uçlara gidilebildiğini göstermektedir.

Pazartesi dergisi, kendisini ısrarla sınırlarını belirlediği bir alana çekmeye çalışmasına rağmen, sürekliliği olan, kolay ulaşılabilen tek feminist odak olarak görülmesinin, okurlar ve medya tarafından kadın hareketinin merkezi, hatta resmi yayın organı olarak algılanması durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bunda sürekliliği olan tek feminist yayın olmasının, hareketin diğer yapılarının açık kanalları olmamasının yanı sıra başka feminist kurumların yaygınlaşmamasının ve ülke koşullarının (sosyal devlet olmama hali) etkili olduğu görülmektedir.

Pazartesi dergisi başlangıç döneminde tüm sorunlu beklenti ve yaklaşımlara rağmen okurlarla okur mektupları, toplantıları ve büroya gelen okurların yoğunluğu itibariyle sıkı ve aktif bir ilişki içine girmiştir. Nitekim 1997 yılında dergide “kaç kadının konuştuğunu” anlamak için yapılan çalışmanın sonucu da bunu destekler niteliktedir.

“*Pazartesi*’de bugüne kadar kaç kadın konuşmuş diye bir döküm yaptık. Konu ne olursa olsun kadınların kendilerini dergide ifade etmeleri bizim için son derece önemliydi çünkü. Sonuç, iki yılda çıkan 24 sayımızda beş yüzü aşkın kadının konuşmuş, yazmış olması.” (*Pazartesi* 1997 sayı 25, s1)

Ancak derginin okurla kurduğunu söylediği sıkı ilişkinin bu iki yılın ardından giderek zayıfladığı anlaşılmaktadır. Aslında bu süreci okur toplantıları açısından dergi sayfalarından da izlemek mümkündür. 1998 yılından itibaren Ankara *Pazartesi* Grubunun etkinlikleri dışında okur toplantıları duyurusuna rastlanmamaktadır.

Koçali (2001), ilk iki yıl boyunca okurlarla çok verimli toplantılar yapılmasına, okuyucuların aktif olarak dergi sürecine katılımı için çok çaba gösterilmesine rağmen zamanla tıkanmalar yaşanmaya başlandığını anlatıyor. Dergi ekseninde yapılan bu okur toplantılarının (şu köşe nasıl, bunu beğendiniz mi gibi) sınırına geldiklerini ve bu noktadan sonra okur toplantılarını yeni bir evreye sıçratacak bir formül bulamadıklarını söylüyor. “Bir de açıkçası yeterince halkalarımız olmadığı için mesela diğer feministlerle genişleyemediğimiz için, bu toplantılarda aynı şeyleri konuşmaktan bıkar hale geldik. Aslında benim kafamda tartışmalı da olsa okurlarla gündemli toplantılar yapmak, paneller düzenlemek gibi düşünceler vardı. Ama biz ekip olarak çok farklı kadınların tanınmış bir iş çevresinde biraraya geldiği bir ekiptik. Gerçi zamanla politik tartışmalarla iyice yakınlaştık, ortaklaştık ama başlangıçta böyle tanınmış bir iş için biraraya gelmiştik ve biz ancak bu kadarını yapabiliriz, okurlarla okur toplantıları yapabiliriz, gündemli bir şey yapmak bize düşmez, gibi genel bir kanı vardı.”

Büroya görüşmek ya da feminist harekette yer almak için gelen kadınlar da açılım sağlayamamış dergi ekibi. “...O kadınlara göstereceğin başka bir adres yok. Şurada şöyle bir kampanya var, katıl diyebileceğin bir şey yok. Dergiye çağırdığında kupür kesebilir ya da yazı yazabilir. Ama dergideki işler de sınırlı. Gönderebileceğin her

yer artık uzmanların olduğu, diğerklerinin ise kalifiye olmayan işlerle destek olabileceğı yerler. Mesela kadın kütüphanesinin uzmanları var, orada da muhtemelen ancak kupür kestirebilirler gönüllülere. Mor Çatıya göndersen orda daha çok uzmanlaşma isteniyor. Bu noktada ben proje feminizminin bize kazandırdıklarından çok kaybettirdiğini düşünüyorum.” (Koçali 2001)

Pazartesi’nin okurları arasından daha önce öngörölmeyen bir oluşum, bir okur grubu çıktı. Ankara’da Pazartesi okurları bir grup olduktan sonra bir de büro açtılar.

Ankara Pazartesi Grubu ve İrtibat Bürosu

Pazartesi dergisinin çıkışından dört ay sonra Ankara’da dergi okuru kadınlar dergiye destek vermek, bir katkı sağlamak amacıyla Ankara *Pazartesi* Grubu adında bir grup oluşturdu. Okur toplantıları yapmaya başladı. İlk okur toplantısına 150 kadın gelince 1995 yılı Haziran ayında bir büro açtılar ve *Pazartesi* İrtibat Bürosu adını verdiler. Grup oldukça geniş bir kadın kitlesine kısa sürede ulaşmayı başardı. Ancak büronun açılmasıyla destek ve dayanışma isteyen pek çok kadının talepleriyle karşılaşmaya başlamışlar. Büro kısa sürede bir merkez gibi görölmüş, grup bu süreçte konulu toplantılar, seminerler düzenleyerek aktif bir çalışmanın içine girmiş. Bu çalışmalarını dergi için yürüttükleri faaliyetlerden ayrı tutmuşlardır.

Beş yıl boyunca Ankara *Pazartesi* Grubu olarak derginin tanıtımı, satışı, bayilerin denetlenmesi, 8 Martlarda dergi standının açılması gibi pek çok etkinlik yanı sıra okur toplantıları düzenlemişler, derginin gidişatına ilişkin okurların değerlendirmelerini, gözlemlerini raporlar halinde İstanbul’a iletmış, “orta sayfalar”

hazırlamışlardır. Grubun taşıyıcısı olan kadınlardan Hümayun Ebrişim bir süre sonra adliye haberleri yapmaya başlamış daha sonra, haber yapma, röportaj teknikleri konularında İstanbul'dan destek istemişler, Filiz Koçali ve Asuman Bayrak gelerek haber yapmak için temel konularda bilgi vermiştir.

Pazartesi dergisi yapılandırılırken derginin illerde büro açmak gibi bir öngörüsü olmadığından İstanbul ve Ankara arasındaki ilişkinin biçimi netleştirilememiştir. Ankara'da açılan büronun ardından başka illerde de büro açmak isteyenler olmuş ancak *Pazartesi* bunu uygun görmemiştir. *Pazartesi*, Ankara'ya destek olarak sadece beş yüz derginin parasını vermeyi kabul etmiş, böylece büronun kirası çıkarılmaya çalışılmıştır. Büronun 1999 yılı başlarına kadar açık tutulması başarılmış, ancak giderek düşen dergi satışları neticesinde grubun beş yüz dergiyi satamıyor hale gelmesi maliyetin karşılanamamasını getirmiş ve büroyu kapatma kararı alınmıştır. Bu kararda parasızlık kadar grubun motivasyonundaki düşüşün de etkisi olmuştur. Çünkü dergi satışları düşmeye başlamıştır ve başından itibaren İstanbul ile istenilen iletişim kurulamamıştır.

Grubun arşivinde yer alan bir belgede, okuyucuların artık dergiyi sıkıcı bulmaya başladıkları, yakın çevrenin hatır için aldığı, her ay yapılma kararı alınan okuyucu toplantılarına katılımın olmadığı, bu nedenlerle derginin ilk bir buçuk yılında çıkan sayılarını tarayıp bir içerik analizi yaparak İstanbul'a gönderdikleri ifade ediliyor.

Ankara Pazartesi Grubu'nun 1996 yılı ortasında yaptığı bu tespitler çok önemlidir, çünkü İstanbul'un tam da bu sorunlar üzerine tartışmaya başladığı ve dergide

değişiklikler yapmaya başladığı dönemle örtüşüyor. Bir fikir vermesi açısından dergi içeriğinde işaret edilen sorunlar şöyle ifade ediliyor;

“Okur toplantıları dışında 10’lu sayılardan sonra okurlarla sohbet de kesiliyor. Okuyuculardan gelen mektupları artık göremiyoruz. *Pazartesi*’nin okuyucu profili (kentli, orta sınıf, feminist vb.) netleşmiş, bundan ötesine geçilmek istenmiyor gibi. *Pazartesi*’nin içeriği ele aldığı konular açısından her kesimden kadını çekecek bir zenginlikte görünmüyor. Solcu, feminist, Kürt ve radikal dinci kadınlardan başka bir çeşitlilik göremiyoruz.

Erkek sayfası bazı sayılarda yok. Erkeklerle yapılan röportajlar/haberler onların dilinden *Pazartesi*’de yer almalı.

Pazartesi’de ortalama imza sayısı 15 civarında. Tekrarlanan imzalarda Ayşe, Gülnur, Nesrin, Asuman ve Filiz’i görüyoruz. Son sayılarda Ayşe’nin imzası bazen 6’ya kadar çıkıyor. Üslup ve yaklaşım olarak birbirine bu kadar benzeyen birden çok yazı olmasını da doğru bulmuyoruz. İlk sayılarda gördüğümüz sonradan kaybolan (Esra Koç) gibi imzalar var. Yeni imzaların olmasını sağlamalıyız.

Biraraya gelerek veya tek başlarına bir işi kotaran, bir etkinlik yürüten kadınlara yer veren haber ve yazılar yok. *Pazartesi*’den başka bir gazetenin kadınların birlikte iş yapmalarını haber yapmayacağını düşünüyoruz.”

Ancak Grubun yaptığı bu türden uyarı ya da çözüm önerilerinin İstanbul tarafından dikkate alınmadığı, geri bildirimin hiç yapılmadığı sık sık belirtiliyor. Bu durum Koçali ve Düzkan tarafından da teyit edilmiştir. Koçali, daha önce öngörülmeleyen bu durum için bir çözüm üretemediklerini, iletişimi bile sağlamayı beceremediklerini söylemiştir.

Ankara *Pazartesi* Grubu kendisini sadece okur olmanın ötesine geçmiş, derginin organik bir parçası olarak görürken dergide olup bitenleri 2000 yılı Şubat sayısında çıkan ayrılış yazısı ile öğrenmeleri grupta gerçek bir şaşkınlık yaratmış, ardından yeni yayın politikasının kendilerini dışarıda bıraktığı ve iç tartışmalardan haberdar edilmedikleri gerekçesiyle dergiyle olan bağlarını koparmışlardır. Bir mektup ile artık *Pazartesi* Grubu olmadıklarını İstanbul'a bildirmişlerdir. (Ebrişim 2001 ve Grubun Arşivi)

1.2.3. Medya ile İlişkiler

Feminist yayıncılık tarihinde ulusal dağıtım ağına girerek büyük medyanın kulvarına giren ilk feminist dergi *Pazartesi* olmuştur. *Pazartesi* dergisinin büyük medya ile ilişkisi birkaç düzlemde ele alınmayı gerektiriyor. Bunlar, derginin kendisini medya alanında nasıl tanımladığı, büyük medyanın *Pazartesi*'ye bakışı ve derginin medya ile ilişki kurma biçimi olarak ayrıştırılabilir.

Pazartesi'nin kendisini medya alanında muhalif basın olarak tanımladığı görülüyor. Bu durum “Merhaba” sayfalarında sıklıkla ifade ediliyor, bu alandaki diğer yayın ve gazetecilerle yakın ilişkiler içinde olduğu görülüyor. Derginin ilan ve duyuruları

çeşitli mizah dergilerinde ücretsiz yayınlanıyor, “dost” olarak tabir edilen *Postexpres* dergisinin yayına başlaması sevinçle karşılanıyor, *Evrensel* gazetesinin öldürülen muhabiri Metin Göktepe aynı cenahtan bir meslektaş olarak sahipleniliyor, Gazeteciler Meclisi Girişimi’ne katılım sağlandığı görülüyor.

Pazartesi’nin medyanın neresinde durduğu kendi ifadeleriyle;

Bir yanıla medyanın parçasıyız ama muhalif basınız. Biz popüler olmayı hedefliyoruz ama patronsuzluk bizi patronlu yayınlardan ayırıyor ve piyasanın dışında bırakıyor. Bu yüzden hem içinde hem dışındayız. Bu da hem handikap hem de avantaj. (Günçikan, 1996)

Hem handikap hem de avantajlı görülen konular okurla kurulan ilişkiler ve dağıtım sorunudur. Dağıtım profesyonel bir şirkete verilmesine rağmen elden dağıtımın da çok önemli olduğu belirtiliyor. Dergi sorun yaşadığı ve avantajlı olduğu bu konumunu gene piyasa kadın dergilerine kıyasla tanımlıyor.

Patronumuz yok, yöneticimiz yok. *Pazartesi*’yi profesyonel çalışan kadroların yanında yayın kurulumuzun gönüllü katkısıyla hazırlıyoruz. Yayın politikasını ortak saptayıp kararları ortak alıyoruz. Derginin dağıtımını esas olarak profesyonel dağıtım şirketi yapıyor. Ama yedi şehirde elden dağıtım gerçekleşiyor.

Tanıtım ve reklam en çok zorluk yaşadığımız alan. Bir yayını herkese tanıtabilmenin ekonomik maliyeti çok yüksek. Profesyonel dünyada yer alıp etkili bir tanıtım gerçekleştirememek olumsuz bir durum. Tanıtım ve reklam politikasını tespit edilmiş bir imaja dayandırmak işleri kolaylaştırıyor. Örneğin *Kim* kadınları ilerici, özgür, dinamik; *Marie Claire* kadınları, güzel, gerçek, hürdür; *Cosmo* kızları ise başarılıdır, güzeldirler, (hatta sevgilileri de yakışıklıdır), hayattan keyif alırlar. Oysa *Pazartesi*’nin politikası belli bir kadın imajı önermemeye ve sunmamaya dayanıyor. Tıpkı imaj gibi, hedef okur kitlesinin belirlenmesi de yayın ve tanıtım politikasını çok kolaylaştırıyor.

Pazartesi’nin çıkışından itibaren büyük medya tarafından fark edildiğini ve oldukça doğru bir yerden dergi ile ilişkilendiğini söylemek mümkündür. *Pazartesi* hızla medya için kadın konusunda bir adres olmuş ve haber kaynağı haline gelmiştir.

Dergi ekibi medyanın kendilerine bakışını şöyle anlatıyor:

Medyanın birbirine göstermediği dayanışmayı bize gösterdiğini düşünüyoruz. Çalıştığı kurumun ilkelerinden rahatsız olan gazeteciler var. Onlar muhalif yayınları benimsiyorlar ve dayanışma gösteriyorlar. Ama onun ötesinde bazen espri bazen eleştiri malzemesi

oluyoruz. Bazen de saldırıyorlar. Bir kere feminist olmamızla ilgili saldırılar var. Ne yapsak saldıracaklar bize. O tip köşe yazarları var. Bir şey oldu mu, *Pazartesi*'ye gönderme yapıyorlar. Zeynep Uludağ olayında, öldürülen adamın karısına feministler neden sahip çıkmıyor diye soruyorlar, başka bir olayda da feministler bunu hemen malzeme yapar diyorlar. Bir, çok konuştuğumuz için eleştiriliyoruz, bir konuşmadığımız için. (*Cumhuriyet Dergi*, 10 Mart 1996)

Derginin basın dosyasına bakıldığında da görünen büyük medyanın feministlere saldırmayı vazife edinen bazı köşe yazarları (Hıncal Uluç, Serdar Turgut bazen Ayşe Arman gibi) ile girilen polemikler haricinde, derginin bir haber kaynağı olarak görüldüğü yönündedir. Dosyada dikkat çeken bir nokta da, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin yayın organı olan *Söz* dergisinden kesilen kupürlerin ağırlıklı oranıdır.

Pazartesi'nin haber kaynağı olarak ilk ve en önemli başarısı, derginin 8. sayısında yer alan “Ben İmanlı Feministim” başlıklı Sibel Eraslan röportajı olarak ifade ediliyor. atv ana haber bültenlerinde oldukça uzun alıntılar yapılarak haber yapılmasında başarılı bir röportaj olmasının yanında atv haber koordinatörü Ayşenur Arslan ile kurulan ilişkinin de etkisi olduğu ifade ediliyor. Zira hazırlık aşamasında basınla nasıl ilişki kurulacağı da tasarlanmış ve “feministlerin dostu” diye tanımladıkları bütün büyük basın çalışanları (Tuğrul Eryılmaz, Ayşenur Aslan, Ahmet Altan, Yazgülü Aldoğan, İpek Çalışlar, Berat Günçikan gibi) davet edilmiştir. Başlangıçta dergiler düzenli olarak bu gazetecilere gönderilmiş ve dergiyi içerikten biçime kadar değerlendirme, görüş alış verişinde bulunmak üzere toplantılar yapılmıştır.

Derginin büyük medya ile ilişkisinin büyük oranda kişisel ilişkiler aracılığıyla, güvenilen gazeteciler üzerinden kurulduğu ve bunun sağlanmasında Filiz Koçali'nin Kadınca ve Kim dergilerinde çalıştığı dönemde geliştirdiği kişisel ilişkilerin büyük

önemi olduğu söylenebilir. Şüphesiz dergi mekanının İstanbul’da, Beyoğlu’nda olması da ilişkilerin geliştirilmesi açısından avantajlı bir durum olmuştur.

Pazartesi’nin büyük medyaya haber kaynaklığı yapmasının yanısıra büyük medyadan sıklıkla ‘şu konuda en iyi kim konuşur?, dayak yiyen bir kadına ihtiyacımız var, şöyle bir görüş verecek birini tanıyor musunuz?, şu konuda en uzman kim?’ gibi, konular etrafında bir yönlendirme ve destek hizmeti verdiği de anlaşılıyor. (Koçali, 2001) Pazartesi özellikle medya için kadın konusunda bir adres, bir kaynak olarak görülmüştür.

2. İkinci Dönem: Popülerliğin Politik Olandan Ayrışmaya Başlaması (1997-2000 Şubat)

Bu dönem derginin tanımladığı popülerliğin “politik” olarak görülenden ayrı olarak kavranmasının su yüzüne çıktığı bir dönem olarak görülüyor. Pazartesi politik bir dergidir ve popüler bir söylem aracılığıyla sözünü daha geniş bir kadın kitlesine yaymaya çalışmış ve başlangıç döneminde bunun koşullarını oluşturma yönünde çaba sarfetmiştir. Ancak bu dönemle birlikte dergi grubunun “daha politik” söz söyleme isteği ile derginin popüler formatının sınırları arasında bir gerilimin yaşandığı anlaşılıyor. Dergi grubunun daha politik söz söyleme kaygısıyla “politik olana” kaydığı bu dönem, derginin son döneminde hedeflediği çizgisi düşünüldüğünde bu çizgiye doğru evrilmenin yaşandığı bir ara alan, bir geçiş dönemi olarak da algılanabilir.

Pazartesi'nin feminist hareketin “görünmez” olduğu, aktif ve sıkı ilişkilerin yaşanmadığı bir dönemde çıkmasından kaynaklanan sıkıntılar daha birinci yılda kendisini bütün ağırlığıyla göstermeye başlamıştı. Feministlerle organik ilişkiler kurulamamış, okur toplantıları verimsizleşmeye başlamış, dergi satışları istenilen noktaya gelemediği gibi düşüşe geçmiştir. Buna karşın dergi, gerek medya, gerekse okurlar için ortalıkta görünen ve kolay ulaşılan tek feminist odak olarak feminist hareketin merkezi gibi görülmeye başlanmıştır. Dergi kadın hareketinin parçalı ve merkeziyetsiz yapısı nedeniyle böyle bir algıya karşı koymuştur.

Dergi grubu derginin durumunu ve Türkiye'deki genel politik ortamı değerlendirerek Derginin yayın politikasında bir değişiklik yapmaya karar verdiler. Dergide artık feminist gündem ve tartışmalara ağırlık verilecektir. Bu kuşkusuz hedef kitlede de bir farklılık anlamına geliyordu. Hedef kitle “feminizme ya da politikaya daha yakın duran kadınlar olarak” yeniden belirlendi. Bu yöneliş değişikliğinin başlangıcını, dergiden çok keskin hatlarla görmek mümkün olmasa da temalarda ve kapak konularındaki farklılaşmalar üzerinden gözlemek mümkündür. Yavaş ve göze batmayacak bir biçimde, derginin formatını bozmadan yapılan bir değişiklik söz konusudur.

Dergi grubunun bu yöneliş değişikliği kararının ardında pek çok etken olduğu anlaşılıyor. Derginin öncelikle, başlangıçta amaçladığı daha geniş bir kadın kesimine ulaşma hedefini gerçekleştirememesi önemli bir etkidir. On bine ulaşılacağı umut edilen dergi satışı 1995 ve 1996 yılları itibarıyla 5000' in üzerine çıkamamış ve düşüşe geçmeye başlamıştır. İkinci önemli etken ise Türkiye'deki genel politik

ortamdır. 27 Mart 1996 yerel seçimlerinde Refah Partisinin gösterdiği başarının feministlerde yarattığı panik havası ve arkasından kurulan Refahyol iktidarı ile alevlenen politik islam, laiklik ve Kemalizm tartışmaları ve 1997 yılında başlayan 28 Şubat sürecinin dergide bu ortama karşı politik söz söyleme kaygısını yükselttiği ifade edilmiştir.

Bu dönemde 28 Şubat süreciyle derginin gündemine oturan Kemalizm-politik islam, Kürt sorunu tartışmalarının dışındaki konular ise yoksulluk, kadın emeğinin görünmezliği ve dünyada giderek artan savaşlar oldu. Bu konuların gündeme taşınmasında 1995 yılı Eylül ayında Pekin’de dördüncüsü düzenlenen Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansı’na katılan *Pazartesi*’nin pek çok dünya ülkesinden feministlerin gündemindeki tartışmalardan etkilendiği de ifade edilmiştir. (Koçali, 2001)

Derginin içeriğinde dergi grubunun değişiklik kararından etkilenen bir unsur da derginin ilk sayılarında ağırlığı olan habercilikten, daha doğrusu ağırlıklı olmasından vazgeçilmesidir. Koçali, derginin haberciliğini, gelineen noktada değerlendirdiklerini, yapılan haberlere bakıldığında genel olarak şiddet haberlerinin ötesine geçilemediği ve bu anlamda bakıldığında haberciliklerinin çok parlak olmadığını görerek bir haber dergisi olma ısrarından vazgeçildiğini ifade etmiştir. Şüphesiz dergi bu karardan sonra haber yapmaktan vazgeçmemiştir ancak dergi habere odaklı olmaktan çıkarılmıştır. Habercilik iddiasından vazgeçişte okurlar ve feministlerle istenilen düzeyde ilişki kurulamadığından beslenme kanallarının işlek olmamasının ve aylık periyotla çıkan bir derginin güncellik açısından sıcak habercilik yapmaya engel

oluşturmasının da etkisi olacağı düşünülüyor. Ama bunların yanısıra derginin yeni yayın politikası doğrultusunda gündeme alınan “politik” konulara ilişkin tahlil yazılarına dergide yer açma gibi bir neden de sözkonusu olabilir.

Nesrin Tura, “dergi başlangıçta kadınlık durumlarının sergilenmesini, tanıklığı temel alıyordu. Ancak artık şarkıcıların vb. magazin basınında çıkıp tecavüze uğradıklarını, dayak yediklerini itiraf ettikleri, feminist sözün böylece içinin boşaltılarak massedildiği bir ortamda, itirafın ötesinde politik bir söz oluşturmayı önemsedik. “ demiştir. (2001) Koçali ise, dergiye dair yaptığı değerlendirmede politik olarak sağlam bir çizgide durduğunu, özellikle 28 Şubat sürecinde doğru bir duruş oluşturulduğunu belirterek “bu süreçte savaş, feminizm, kadınlar üzerine daha çok kafa yorup tecavüz ve şiddetin dışında da söz söylemeyi becerdik. ...Bilinçli ve ortaklaştığımız bu değişimle birlikte dergide başlangıçta özel alan daha ağırlıklı yer tutarken giderek kamusal alan ve genel politikalar üzerine söz söylemeye başladık.” (2001) demiştir.

Politik olandan ne anlaşıldığının anlaşılmasına yardımcı olacak bu ifade ve değerlendirmelerin bir dizi sorunu içerdiği görülüyor. Politik olan 28 Şubat sürecine ilişkin söz söylemek ise özel alana dair konuşmak politik bir şey yapmak anlamına gelmiyor muydu? Dergi grubundaki kadınların birikimleri düşünüldüğünde ve birinci dönemdeki derginin içeriği düşünüldüğünde bu soruya kolaylıkla “tabii ki geliyordu” diye cevap vermek mümkün. O zaman sorun ne? Sorun politika kavrayışında, daha doğrusu feminist politika kavrayışında gibi görülüyor. Bununla bağlantılı olarak da grubun özel alan/kamusal alan ikilemine feminist politika açısından nasıl baktıkları

önemlidir. Bu çalışma boyunca karşılaşılan kavram kargaşası karşısında grubun şöyle bir çerçevede içinden konuştuğu izlenimi ortaya çıkıyor: Bir özel alan ve kamusal alan var. Özel alanın politikasının aracı popüler bir söylemdir. Popüler söylem teoriyi dışarıda bırakan bir dilin içinden kurulur. Teori ve tahlil kamusal alanın politikası yapılırken kullanılan bir araçtır. Böyle bir bakış açısı ise kavramların birbirinden ayrıştırılarak ikilikler halinde ele alınmasını ve birbiriyle zaman zaman dışlayıcı ama çoğu zaman ise gerilimli bir ilişki içinde olmalarını beraberinde getiriyor. Bu ikilikleri kaynaştıracak bir feminist politika kavrayışının olmaması konuların ve ele alınış biçimlerinin ayrıştırılmasını ve gerekçeler eşliğinde vurgunun birinden diğerine kaymasına yol açıyor.

Bu dönemde derginin yayın politikası ve hedef kitlesinde değişiklik yapıldı ancak ilk dönemde anlatılan dergi formatı değiştirilmedi. Gündemin ağırlığı nedeniyle bazı köşe ve konulara yer verilmediği, askıya alındığı görülüyor. Bu dönemde yeni iki köşe daha açıldı. 98 yılı sayı 44’den itibaren “Siz Olsaydınız Ne Yapardınız” adında açılan köşenin amacı şöyle ifade ediliyordu: “Bir çoğumuz feminizmi politik olarak savunuyoruz, onun ideolojik önermelerini kabul ediyoruz. Özel olanın politik olduğunun farkındayız. Ama iş kendi özelimize geldiğinde bocalıyoruz. Çünkü birçok durumda politik olarak neyin doğru olduğuna karar vermek güç oluyor. Ayrıca doğru bulduğumuzu yapmaya her zaman gücümüz yetmiyor. İşte bu yeni köşemiz her birimizin hayatımızda kararsız kaldığımız durumları birbirimizle paylaşmayı, hep birlikte düşünmeyi hedefliyor.” Bu köşede her ay böyle bir durumda olan bir okuyucunun mektubu yayınlanacağı, gelecek ay o mektuba “siz olsaydınız

ne yapardınız” doğrultusunda gelen cevapların yayınlanacağını duyurusu yapılıyor. (s 18) Bu köşe 2000 yılı başına kadar devam etmiştir.

Derginin aynı sayısından itibaren kadınların çeşitli alanlarda uğradıkları hak ihlallerinden ve bunların çözüm yollarından söz etmek üzere “Hak ediyoruz!” adında bir köşe açılmıştır. Filiz Kerestecioğlu tarafından hazırlanan köşede bazen hayali bazen gerçek kahramanların olacağı ve bazen onların yaşadığı somut olaylar bazen de yakınlarının başlarına gelenler etrafında yol alarak kadınların haklarının anlatılacağı söylenmiştir. (s 20) Bu köşe de ayrılış tarihine kadar sürdürülmüştür.

Refahiyol hükümetinin kurulmasıyla başlayan Kemalizm/politik islam tartışmalarının derginin uzun süre gündeminde kaldığı söylenmişti. 1996 yılı 8 Mart’ında Pazartesi “Köktendincilik” üzerine *Cezayir, Polonya ve Türkiye*’den katılımcılarla bir panel düzenlemişti. (sayı 13) Refahiyol hükümetinin kurulmasının haber yapıldığı sayıda (sayı 17) “Kadınlar olarak politik tavırlarımız belirlerken İslamcılarla Kemalistler arasına sıkışıp kalmak istemiyoruz” diyordu. “Ne Panik Ne De Kış Uykusu” başlığı altında bu yönde kendi sözünü ve tavrını ortaya koyan dergi konuyu farklı duruşları olan feministler (Şirin Tekeli, Aynur İlyasoğlu, Aksu Bora) ve İslamcı kanattan bir kadınla (Ayşe Doğu) tartışmaya açtı. Derginin Ayşe Doğu’nun görüşlerine yer vermesi nedeniyle bir kısım Kemalist okuyucunun tepki yazıları ve derginin neyi savunduğunu anlatan yazılarla bu tartışma süreci devam etti. (sayı 17, sayı 18, sayı 23, sayı 24) Bu süreç derginin bu döneminde hedeflediği politik söz üretme ve tavır alma konusunda yapmak istediği şeyin bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde dergide feministler arası polemik niteliğinde tartışmalara ve bu kapsamda dipnotlu, kaynakçalı yazılara yer açıldı. Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin düzenlediği Kadın Kongresi'nin sonuç metinlerinden biri olan kadın emeği ve yoksulluk içerikli metin Gülnur Savran ve Şemsa Özar arasında polemiklere neden oldu. Güneydoğu Anadolu bölgesinde GAP idaresi Başkanlığı tarafından açılan *Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)* hakkında Ayşe Düzkan tarafından yapılan haber üzerine kadınlar ve kürt sorunu ekseninde tartışılırken eş zamanlı olarak Heidi Wedel'in "İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı" başlıklı çalışması oryantalizm ve feminizm ekseninde tartışıldı. Polemik halindeki bu tartışmalar dört ay kadar (sayı 37-sayı 40 arası) sürdürüldü.

Dergi içeriği açısından feminist gündeme ağırlık verme şeklinde bir değişiklik yaşanırken dergi grubu bu süreçte, ülkenin genel politik ortamına ilişkin politik söz üretme ve dergide yer alacak feminist gündem çerçevesindeki tartışmalarla yakınlaşmış, belli noktalarda ortaklıklar sağlanmıştı. Koçali, Kürt sorunu, politik islam gibi konuları kastederek "Türkiye bu temel meseleler etrafında bölünürken bu meseleler bizi bölmedi, aksine yakınlaştırdı" diyordu. (Koçali, 2001)

Ayrıca birinci dönemde feminist örgütlenme içindeki yerini anlatırken "*Pazartesi*'yi dergi olmanın ötesinde politik bir grubun imzası olarak kullanmıyoruz" diyen dergi grubunun, bu dönemde duruş değiştirdiği anlaşıyor. Derginin bir politik örgüt olarak 1997 ve 1998 yılları 8 Martlarında düzenlenen mitinglerde düzenleme komitesinde yer aldığı, hatta eylemlerin çağırıcısı olduğu görülür. Türkiye ve dünyadaki genel politik ortamın kadınlar için giderek keskinleştiği (politik islamın,

milliyetçiliğin yükselişe geçmesi, yeni dünya düzeni, yapısal uyum politikalarının kadınlar üzerindeki etkileri, yoksulluk, savaş) buna karşılık toplumsal muhalefetin hızla ivme kaybetmesi karşısında derginin birleştirici ve harekete geçirici bir rol üstlendiği düşünülebilir. Bu misyonun izlerini derginin genel söylemine içerdiği görülse de esas göstergenin *Pazartesi* tarafından kadın gruplarının harekete geçirilmesiyle 1997 yılında yapılan “Artık Örgütlü Mitingi” olduğu söylenebilir.

“Artık Örgütlü Mitingi” için Ocak ayından itibaren bağımsız ve karma örgütlerdeki kadın gruplarına bizzat *Pazartesi* tarafından çağrı yapılmış, dergi mekanında toplantılar organize edilmiş ve İstanbul’da 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde kadınlar 90’ların başından itibaren ilk kez tekrar kendi sözlerini ve taleplerini dillendirmek için sokağa çıkmışlardır. 8 Martların 90’larla birlikte artık devlet katında, karma örgütlerde ve hatta feministler arasında da toplantı, panel, konferans, hatta yemekler şeklinde kutlanır hale geldiği düşünüldüğünde bu mitingin önemi açığa çıkıyor. Ayrıca bu miting ile dağınık ve parçalı kadın gruplarının güçlerini birleştirme ve artık örgütlü olma isteği kadınlarda karşılığını bulmuş, feminist hareketin bu en yakıcı sorunu olan örgütlenme konusunda tartışmalar ve girişimler başlamıştır.

1998 yılı 8 Mart’ında ise Artık Örgütlü Mitingi’nin devamı niteliğinde “Kadınlara Yönelik Şiddete ve Savaşa Hayır” başlıklı, *Pazartesi*’nin de içinde olduğu bağımsız kadın grupları ile ÖDP, DBP ve DİSK’ten katılan kadınlarla Şişli’de bir miting düzenlenmiştir. Aynı gün Taksim’de HADEP ve bazı sol kitle örgütlerinin katılımıyla başka bir miting daha yapılmış ve bu miting Kürt kadınlarının polis

şiddetine maruz kalmasıyla büyük bir arbedeyle sonuçlanmıştır. “Kadınlara Yönelik Şiddete ve Savaşa Hayır” başlıklı bir mitingde bağımsız kadın grupları bir tarafta, Kürt kadınlarının ise üstelik şiddete maruz kalarak diğer tarafta yer alması, bu durumda kadınların aslında hangi mitingde bulunmaları gerektiği şeklinde yapılan değerlendirmeler, kadınları tekrar kadın hareketinin bağımsızlığı ve karma örgütlerde kadın politikası yapma ikilemi etrafında bölerek tartışmalara neden olmuştur. Bu eksendeki tartışmalar *Pazartesi* yayın grubunda yer alan kadınlar arasında da karşılık bulduğu gibi dergi sayfalarına da yansımıştır.⁷ Tartışmalar en kaba hatlarıyla kadın hareketinin bağımsızlığı, ittifak politikaları, politik gündemle ilişkilene ve ÖDP gibi karma örgütlerde feminist kadınların politika yapması etrafında gelişmiştir.

Bu tartışmalar şüphesiz dergi yayın grubu içindeki farklı görüşlerin ilk tezahürü değildir, hatta dergi grubunun her konuda aynı şeyleri düşünmedikleri sık sık da dillendirilmektedir, ancak dergi sayfalarına yansıyan ilk ayrışmadır. Bu mitingin dergi grubu içindeki ayrışmayı ve gerilimi açığa çıkarması yanında önemli bir sonucu daha olmuştur. Derginin bundan sonra yapılacak eylem ve etkinliklere *Pazartesi* olarak, politik bir grubun imzası olarak katılamayacağı, herkesin sadece kendini temsil edebileceği yönünde dergi grubu içinde ağırlıklı bir karar ortaya çıkmıştır. (Cerav 2001) Böylece dergi başlangıçta kendisini tanımladığı alana tekrar çekilmiştir. Bu olaylar dergi grubu içindeki çatırdamaların ve gerilimlerin hızla açığa çıkmasını tetiklemiştir.

⁷ Tartışmalar için bakınız; (Handan Koç “Yeniden hareketin bağımsızlığı” 1998 sayı 37; Filiz Koçali “Bir miting şart mıydı?” 1998 sayı 37; Koçali’ye cevaben Maltepe Kadın Evi’nden Aynur, Derya vd. “Bu miting yapılmalı mıydı?” 1998 sayı 38, Handan Koç “Bir kez daha 8 Mart” sayı 39) Dergi grubu içindeki farklı görüşler polemik niteliğinde değildir. Maltepe Kadın Evi’nden gelen ve Koçali’ye sorular soran yazıya da cevap verilmemiştir.

Dergi grubu içinde yaşanan ve dergiye yansıyan görüş ayrılıkları sadece bu miting eksenindeki tartışmalar olmamıştır. Dergi sayfaları 1999 yılının son aylarında Gülnur Savran ve Ayşe Düzkan arasındaki polemige tanıklık etmiştir. Farklılıkların tekrar cepheye sürüldüğü ve hatta başa mı dönüyoruz izlenimini yaşatan bu polemikler ataerkilliğin ayrı bir sistem olarak görülmesi ile ataerkillik ve kapitalizmin birbirine eklemelenmiş olduğu görüşleri eksenindedir.⁸

Bu polemikler aslında yayın kurulunda uzunca bir süreden beri devam eden tartışma ve gerilim ortamının izlerini taşımaktadır. Ayrıca tam da bu döneme denk gelecek şekilde dergi künyesindeki değişiklik dikkat çekicidir. Tüm sayılarda dergi künyesinde yazı kurulu ve yayın kurulu şeklinde örgütlenme yapısına uygun olarak iki yapı varken Kasım 1999 itibariyle yazı kurulunun kaldırılarak sadece yayın kurulu ibaresi kullanıldığı, yazı kurulu ekibinin yayın kurulu kapsamına alındığı görülmektedir. Bu konuda açıklayıcı bir not düşülmemiştir. Tekrar anılan polemige dönersek *Pazartesi* dergisindeki köklü değişikliği önceleyen, dergiden bir grup kadının ayrılış yazısı Şubat 2000 sayısında yayınlandığında, okuyucular, bu polemikten de yola çıkarak ayrılışın sosyalist feministler ile radikal feministler arasındaki görüş ayrılığından kaynaklandığını düşünmüşlerdir. (*Pazartesi* Mart 2000)

Bu dönemde okur toplantıları yapılmadı. Özellikle 1998 yılındaki Artık Örgütlü Mitingi etrafındaki tartışmalarla birlikte feministlerle ilişkiler iyice zayıfladı ve

⁸ Gülnur Savran, “Özel alan/kamusal alan ikiliği Batı-merkezli mi?”, Eylül, 1999; Ayşe Düzkan, “Bir itirazım var?”, Ekim, 1999; Gülnur Savran “İtiraza itiraz”, Kasım, 1999)

bozuldu. Dergi satışları ise 1999 yılı itibariyle 1500-2000 civarına kadar düştü. (Cerav, 2001)

3. Üçüncü Dönem: “Daha Politik” Bir Dergi

Pazartesi dergisinde 2000 yılı başlarında oldukça önemli gelişmeler yaşandı ve buna paralel olarak dergi bir yeniden yapılanma sürecine girdi. Derginin yayın politikasından hedef kitlesine, örgütlenme yapısından çalışma biçimine kadar pek çok düzlemde köklü değişiklikler yapıldı. Bu dönemde derginin çizgisinin “daha politik” bir yere bir oturtulması hedeflendi.

3.1. Ayrılanlar/Kalanlar

Dergide yaşanan değişikliklerin gerisinde dergi grubu içinde 1998 yıllı ortalarından bu yana süren bir tartışma sürecinin olduğu anlaşılıyor. Bu uzun ve gerilimli tartışmalar dergiden 2000 yılı Şubat ayında bir grup kadının ayrılmasıyla sona ermiş ve dergi bu olayın ardından bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu sürece ayrıntılı olarak yer vermeden önce dergi grubunun derginin içeriğine ilişkin değişiklik önerileri etrafındaki tartışmaları etkileyen önemli bir faktörden söz etmek gerekiyor; derginin devamını sağlama noktasında can alıcı önemdeki finansman sorunu. Derginin 2000 yılı Temmuz sayısında, Merhaba yazısında da bu bağlantıya işaret edilmiştir.

Dergiye proje desteğinde bulunan *Heinrich Böll Vakfı* 2000 yılı sonunda desteğini yarı yarıya azaltacak sonraki yıl içinde de kesecektir. Dergi grubu daha birinci yılında derginin satışının kendisini döndürecek durumda olmadığı gerçeğini

kavramış durumdadır. Ayrıca dergi satışı yıllar itibariyle giderek düşüş göstermekte olup 1999 yılında 1500-2000 civarında bir rakama dayanmış durumdadır. Reklam başından itibaren önemli bir finans kaynağı olarak görülmemiştir. Sürücü Kursu, kitap, gezi organizasyonları gibi alanlarda başlangıçta alınan düşük ücretli reklamlar için daha sonra uğraşılmamıştır. Beşinci yılını doldurmak üzere olan dergi kendisini idame ettirecek koşulları yaratamamış bir durumdadır. Eski ve dört katlı olan dergi binasının masrafları önemli bir gider kalemidir. Masrafları karşılamak için binanın alt katında bir lokal işletmesine başlanmıştır. Ancak *Pazartesi* Lokali de kendisini zor döndürmektedir.

Bu koşullar altında dergide birtakım kısıtlamalara ve değişikliklere gitmek gerektiği düşünülmeye başlanmış ve bu durum tartışmalarda gözönünde bulundurulmuştur. Zaten 1999 yılı sayılarına bakıldığında dergide kullanılan kağıt kalitesinin de epey düşürüldüğü gözleniyor. Profesyonel kadronun daraltılması, renkli sayfaların azaltılması, kültür-sanat sayfalarının kaldırılması, periyodunun uzatılması -iki aylık periyotta çıkmak -gibi kısıtlamalara gidilmesi konuşulmaya başlanmıştır. Ancak derginin öyle ya da böyle, bir biçimde yayın hayatını devam ettirmesinin yayın grubunun ortak niyeti olduğu anlaşılıyor. (Koçali, 2001)

Dergi grubunda yaşanan tartışmaların okuyuculara açılması 2000 yılı Şubat ayında yani 59. sayıda *Pazartesi* dergisinin okuyuculara her zaman “Merhaba” dediği yerdeki “Hoşçakalın” yazısı ile oldu. Bir çok okurun derginin kapandığını zannetmesine yol açan bu yazı aslında dergiden ayrılan bir grup kadının veda yazısıdır. “...Yaklaşık beş yıl önce çok isteyerek yarattığımız *Pazartesi*’den bir grup

kadın ayrılıyor. *Pazartesi* bitmiyor ama biz veda etmek zorunda kaldığımız için bizim için bir anlamda bitiyor. *Pazartesi*'nin bundan sonraki sayılarında Gülnur Savran'ın, Nesrin Tura'nın, Filiz Koçali'nin, ve Filiz Kerestecioğlu'nun yazılarını bulamayacaksınız artık. Abone, reklam, arşiv daha doğrusu *Pazartesi*'nin her şeyi için aradığınız Sonat Zelyüt de olmayacak *Pazartesi*'de. Dergiye katkılarını yayın kurulunda gönüllü çalışarak sürdüren Fadime Gök, Nural Yasin ve Şahika Yüksel'in isimleri de yer almayacak." deniliyordu.

"Önce kişisel, sonra politikayla kişiselliğin içiçe yaşandığı tartışmaların" bu zorunlu vedaya kendilerini mecbur kıldığı, *Pazartesi*'nin Yayın Kurulu'nda "niteliği nedeniyle" paylaşımlarına imkan tanımayan uzun bir tartışma süreci yaşandığı tartışmanın politik yanının, derginin çizgisinde yapılmak istenen değişikliklerle ilgili olduğu ancak netleştirilebilen bir tartışma olmadığı ifade ediliyordu. ("Hoşçakalın..." *Pazartesi* Şubat 2000)

Bu yazıda, esas tıkayıcı olanın, gerilimi yaratanın dergide yapılmak istenen değişiklikler etrafındaki tartışmalardan değil, birlikte durma ve iş yapma noktasında yaşanan sıkıntılar olduğu ifade ediliyordu. Ayrılan grubun bu sürece ilişkin sözü bu yazıdan ibaret kalmıştır. Daha sonra da bu konu, grup adına ya da kişiler tarafından hiçbir mecrada söze dökülmemiş olup ketumluğa varan bir ısrarla suskunluk devam ediyor.

Dergide kalanlar ise bu durumu, "...Ancak bunun sebebi kişisel değil, veda yazısında çokça geçen güven kavramıyla da ilgisi yok. Zaten 'güven', ne politik ne de ideolojik

olarak pek bir şey ifade etmeyen bir duygu. *Ve esas mesele politikanın ideolojik değil, pratik bir konu olarak ele alınması. Feminizm adına bir dergi çıkarmanın politik sorumluluğunu taşımak, bu sorumluluğun hakkını vermek meselesi. Hepimizin okuru olduğu, yazarı olabileceği bir dergi. İnandığımız bir politika için okur ve yazar olarak sorumluluğumuz. (vurgu yazara aittir)” (Pazartesi 2000 Mart) diye açıklıyorlardı.*

Kalanların esas mesele olarak gördükleri “politikanın ideolojik değil, pratik bir konu olarak ele alınması. Feminizm adına bir dergi çıkarmanın politik sorumluluğunu taşımak ve bu sorumluluğun hakkını vermek meselesi”nin ne anlama geldiğini çözmek gerekiyor. Gidenlerin politikanın ideolojik bir şey olduğunu kalanların ise pratik bir konu olduğunu ifade etmeleri bu konudaki sorunlu kavrayışın sürdüğünü gösteriyor. Gidenlerin bu konuda ne düşündükleri bilinmediğinden⁹ ortaya çıkan güçlüğü kısmen de olsa aşmak için yapılan görüşmeler ve dergide yer alan bilgilerden yola çıkarak dergi için oldukça kilit bir önem sahip olan bu ayrılışın dergiyle ilgili kısmı ortaya konmaya çalışılacak.

“Hoşçakalın” yazısında, dergi grubu içinde uzun zamandır bir tartışma yaşandığı ve bu tartışmaların politik yanının derginin çizgisinde yapılmak istenen değişikliklerle ilgili olduğu ifade edilmişti. Bu değişikliğe neden gerek duyulmuştu? Dergide kalanlardan Nevin Cerav (uzun bir alıntı olacak ama bu konuda konuşan bulmak kolay olmadı) bu süreci şöyle anlatıyor.

Ben dergiye girdikten (Haziran 1996) yaklaşık iki yıl sonra derginin içeriğiyle ilgili tartışmalar başladı. Ayşe derginin artık kendini tekrar etmeye başladığını, çünkü artık kadınların özel alanlarıyla ilgili konularda hemen her yerde konuştuklarını, derginin

⁹ Koçali de kendisiyle yapılan görüşmede ayrılışa ilişkin olarak sadece “kişisel nedenler” dedi ve bu konuda konuşmak istemedi.

anlatmak istediklerini daha donanımlı bir şekilde vermesi gerektiğini ifade etti. Yani bu dergide çalışan, katkıda bulunan kadınların daha çok okumalarını, feminist alana ilişkin daha çok aktif olmalarını gerektiren bir istekti. Kuşkusuz dergide bulunan birçok kadın bunu yapıyordu ama az da olsa birkaç arkadaş böyle değildi. Dergi çıkarma faaliyeti hiçbir zaman bizim tek çalışma alanımız olmamalıydı ve öyle değildi zaten. Ama son yıllarda özellikle 1998'den sonra diğer kadın örgütleri ve gruplarıyla bağlantımız kötüydü. Artık dergiye çok fazla gelmiyor, bizimle irtibata geçmiyorlardı. Biz gittikçe sadece bir yayın haline gelmeye başlamıştık.

Bu duruma müdahale derginin geleceği açısından önemliydi ve bu nedenle de tartışmamız ve bu durumu değiştirmemiz gerekiyordu. Filiz Koçali ve onunla aynı görüşleri paylaşan arkadaşlar, Gülnur, Nesrin, Semra Emre, bizim yani Ayşe, ben, Minu İnkaya, Beril Eyüboğlu'nun içeriğin değişmesiyle ilgili düşüncelerimize karşı çıkıyorlardı. Onlar derginin mevcut haliyle devam etmesini istiyordu. Yani 1995 yılında tasarlandığı haliyle orta sınıf, şehirli kadınlara yönelik popüler bir dille yazılmış bir dergi olarak devam etmesini. Biz ise yine popüler bir dille yazılan ama bir adım atarak politik alt yapısı daha sağlam bir dergi olması gerektiğini istiyorduk. Yani dergiye okuyan kadınların okudukları dergiyle sınırlı kalmamasını gerektiğinde eylemlere katılmalarını, özgürleşme mücadelesi için bir adım atabilmeye daha yakın olan kadınları hedefliyorduk. Bu sadece Türkiye gündemindeki kadın haber ve konularını değil, ayrıca kendimizin de gündeme getirmek istediğimiz ve büyük basının itibar etmediği konuları ele almayı gerektiriyordu. Bunu yapmak daha fazla çalışmayı ve kişisel çabayı daha da yükseltmeyi gerektiriyordu, ayrıca tabii daha fazla zaman ayırmayı da.

Oysa derginin aynı çizgide devam etmesini isteyen arkadaşlar son zamanlarda dergiye daha az zaman ayırıyor, neredeyse ayın son bir haftası çalışıyorlardı. Dergi toplantıları yalnızca önümüzdeki sayıda kimin hangi konuyu yazacağı gibi son derece didaktik ve cansız bir şekilde geçiyordu. Oysa bizim ele alacağımız konuları, haberleri uzun uzun tartışıp Türkiye gündemini değerlendirmemiz ve bunun sonucunda dergi içeriğini saptamamız gerekiyordu. (2001)

Nevin Cerav'ın bu süreçle ilişkin anlatısı genel olarak Ayşe Düzkan'ın da anlattıklarıyla uyum içerisindedir.

Dergide yaşanan bu ayrılış büyük basında da yeraldı. Aktüel dergisinden Seda Ercan “Gündem Medya” başlıklı sayfasında “Aylık feminist dergi Pazartesi'deki anlaşmazlık, yazı işleri müdürü Filiz Koçali başta olmak üzere yedi kişinin ayrılmasıyla sonuçlandı. Sebep gidenler için ‘kişisel kırgınlık,’ kalanlar ise ‘profesyonelce bir değişim’ diyor.” spotuyla bu ayrılışı ve nedenlerini anlatıyor. Ercan, gidenlerin “kişisel” diye değerlendirdiği ve ser verip sır vermediği nedenlerin kalanlar için hayli farklı olduğunu söylüyor ve onların bu ayrılığı ‘politik bir topluluk içinden bir parçanın ayrılması’ şeklinde değerlendirdiklerini ifade ediyor. “Derginin

yayın kurulunda bulunan ve kalanlar arasında yer alan Handan Koç, bir feminist yayını örgütlü politikayla bağlantılı gördüklerini söyleyip durumu ‘Yeni insanlara olanak tanıyacak bir ortam yaratmak istedik, gidenler kalanlara uyum sağlayamayacaklarını düşündükleri için gitmeyi tercih etti’ diye değerlendiriyor. Onlara göre Pazartesi’nin şimdiki amacı yenilenmek. Politik ortamıyla ve iç ilişkileriyle; onlar kısaca buna ‘bozup yeniden yapma’ diyor. İstenen “daha politik, daha devrimci bir Pazartesi’.” (Ercan 2000, s 90)

“Hoşçakalın” yazısında bu tartışmaların netleştirilmediği, dergiye verilecek yön konusunda ortak bir karara varılamadığı söyleniyordu. 2000 Mart sayısında kalanların süreci değerlendirdikleri “yeniden merhaba” başlıklı yazıda ise; yaşanan tartışma sürecinin bir aşamasında eski yayın kurulunun dışa dönük bir çağrı hazırlama kararı aldığı, önce bu çağrının çerçevesini belirleyecek metni hazırlamakla Ayşe Düzkan’nın görevlendirildiği, bu metnin tartışılıp kabul edilmesinin ardından Yaprak Zihnioğlu’ndan bu çerçeveye bir çağrı yazması istenildiği, çağrı metninin tartışılacağı aşamada diğer (ayrılan) kadınların böyle bir çağrının öznesi olamayacaklarını ifade ettikleri belirtiliyordu.

3.2. Derginin Yeni Yayın Politikası ve İçeriği

Çerçevesi eski yayın kurulu tarafından kabul edilmiş olan söz konusu metnin iki şeye cevap verdiği düşünülüyor: Birincisi derginin beş yıllık sürecine ilişkin olarak yapılan kaba bir durum tahlilinin dinamiklerini sergiliyor, ikincisi derginin bundan sonraki yayın çizgisinin çerçevesini çiziyor.

Daha Politik Bir Pazartesi İçin

Pazartesi çalışanları ve yayın kurulu olarak bizler beş yıla yakın dergi sürecimizi gözden geçirdik ve yayın çizgimizin feminizme ve kadınlara kattığı ve katamadıklarını değerlendirmeye çalıştık. Amacımız beş yıl önce “popüler bir feminist dergi” amacıyla çıktığımız yolda başarılarımızı ve başarısızlıklarımızı ve bu derginin günün ihtiyaçlarına uyup uymadığını saptamaktı. Bu eleştiri süreci, yayın çizgimizi günün ihtiyaçlarına uyarlamamız gereğini ortaya çıkardı.

Yıllar içinde *Pazartesi*’nin popüler çizgisinin büyük basında örnek alınan ve hızla tüketilen bir kaynak olması, feminist sözün massedilmesi ve artık farklı bir noktadan konuşmak gerektiğini de... Bu nokta, bu alanda daha politik, daha saldırgan bir sözün üretilmesine yönlenmemizi getirecek. Kadınların kurtuluşu ve özgürleşmesi için ihtiyacımız olan feminist teorik birikime katkıda bulunan, özgürlük politikalarını geliştirmeyi hedefleyen bir çizgi. Arka planda feminist teoriyi, ön planda bu teoriye dayalı politikaları üretmeyi temel alan bir dergi...

Yayın Kurulu’nun ilk elde ulaştığı sonuçlar bunlar. *Pazartesi*’nin çevremizdeki feministlerden aldığı eleştirilerin bu ivmede önemli bir payı var. Hiç gecikmeden feministlerin deneyimlerine, teorik ve politik birikime *Pazartesi*’nin sayfalarını açmak istiyoruz. *Pazartesi* ilkesel olarak bütün feministlerin dergisidir, feminist hareketin dergisidir. Bu öncülden yola çıkarak çevremizdeki feminist grup ve kişilere aşağıdaki ilkeler çerçevesinde çağrıda bulunmak, birlikte tartışarak yayın çizgimizi netleştirmek istiyoruz.

Teorik olarak bütün kadınlara hitap etmeyi öngörsek de hedef okurumuzu bu çerçevede yeniden tanımlamamız gerekiyor. Daha çok kentli ve ücretli çalışan kadın kesimi ilk ulaşılacak okurumuz olacak. Bunların yanı sıra özgürleşme alanları olarak tanımladığımız alanlarda etkin olan, politikleşmiş eylemciler, özgürleştirici ideolojilerle tanışmış ya da tanışmakta olan genç kadınlar, öğrenciler ulaşmak istediklerimiz arasında.” (*Pazartesi* 2000 Mart)

Derginin tahlilinde sorunlu alanlar olduğu görülüyor. Derginin “popüler çizgisinin büyük medya tarafından kaynak olarak alınması ve hızla tüketilmesi” feminist sözün popüler bir biçimde yaygınlaşması açısından istenilir ve beklenilir bir durumdur. “Feminist sözün massedilmesi” ise daha geniş bir düzlemde tahlil edilmesi gereken bir olgudur ve derginin popüler çizgisi ile ilişkisinin nasıl tespit edildiği açıklanmamaktadır. Bu ilk nokta çok anlaşılır gözüküyor. Burada metni hazırlayan ve derginin mevcut popüler çizgisinden vazgeçilmesi için çok ısrarlı olan Ayşe Düzkan’ın söyledikleri ile durum biraz açığa kavuşabilir. En başından beri popüler bir derginin gerekliliği konusunda ısrar eden ve derginin mevcut popüler tarzını büyük oranda şekillendiren Düzkan tartışmalar sırasında, beş yılın sonunda artık derginin popüler çizgisini değiştirmek, daha politik, eylemci bir tarza yönelmek

gerektiğinde ısrar eden kişi olduğunu söylüyor. Çünkü ona göre artık *Pazartesi*'de kurulan popüler söylem büyük medya tarafından örnek alınarak süreç içinde kullanılmaya başlanmıştır. *Pazartesi*'nin yapmaya çalıştığı şey artık “orada” (*Radikal 2*, *Milliyet Pazar*, *Cumhuriyet Dergi*, başka gazetelerin ekleri vs. kastedilerek) yapılyordur, dolayısıyla dergi başka bir şey yapmalıdır. *Pazartesi* bu açıdan kendisini tekrarlar durumdadır. Dergi kendi içine kapanmıştır. Artık politik bir dergi olmanın gereğinden hareketle davranılmalı ve yeni kanallar oluşturulmalıdır. Feministlerle iyice zayıflayan bağlar tekrar güçlendirilmeli, genç feministlerle iletişim kurulmalıdır. (Düzkan Görüşme 2001) Düzkan'ın oldukça ironik bir pozisyon almasına neden olan en önemli saik medyaya karşı konumlanılarak anlamlandırılmaktadır. “Çünkü artık *Radikal 2* ile yarışılmaktadır ve beslendiğın yer ile seslendiğın yer aynı değildir.” Diğer bir önemli nokta ise politik olanın kavranışındadır. Bu ifadelerden ve kalanların genel olarak söylediklerinden derginin zaten politik bir dergi olarak görülmediğı “artık politik” bir dergi olması gerektiğinin düşünöldüğü ortaya çıkıyor.

Dergiye ilişkin tahlilin sorunlu görölen ikinci ayağın ı ise tahlilde hiç adı geçmeyen okurlar oluşturuyor. Daha çok sayıda kadına ulaşmak için popüler feminist bir dergi olarak yola çıkan *Pazartesi* beş yılın sonunda çizgisini değıştirme noktasında okurlarla ilişkisini, onların talep ve beklentilerini bir kriter olarak değeriendirme kapsamına almıyor. Bunda başından beri dergi ile okur arasında sağlam ve aktif bir ilişki kurulamamış olmasının önemli payı vardır ancak bu durumun bile yapılan tahlilde bir kıstas olarak görölmemesi dergi grubunun problemli bakışını gösteriyor.

Ayrılışın arkasından gelen okur mektuplarında (*Pazartesi* 2000 Mart) öne çıkan, bir feminist örgütlenmede yaşanan bu ayrılışın niteliğine ilişkin hayal kırıklığı ve öfkenin yanı sıra, derginin yeni süreci açısından yaşanan tartışmaların dışında bırakılmış olmak, edilgen bir konuma itilmek, “hoşçakalın” yazısı ve derginin cevabından daha fazlasını bilme ve anlama isteği olarak gözüküyor. Ama sanırım en önemli soru Fatma Mefkure adlı okuyucudan geliyor; “*Pazartesi*’nin işlevini tamamlayıp tamamlamadığı, yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun hale getirilip getirilmeyeceği yönünde tartışmalar başlamış. Bu ihtiyacın değişip değişmediğini kim, nasıl hepimiz adına saptadı? Bunu dahi bizimle yapamaz mıydınız?...”

Pazartesi dergisinde kalanlar tarafından, Mart sayısında okurlara daha önceden başlayan sürece ilişkin ve ayrılış nedenlerine yönelik gecikmeli de olsa bilgi veriliyor. Bir tür özür dilemenin yanında bilinmeyen başka konuların da açıklandığı (Ayşe’nin Mayıs ayından beri dergide çalışmadığı, sadece yayın kurulunda yer aldığı ve ara sıra dışardan yazı verdiği, Semra Emre’nin yaz ortasından beri dergiyle hiç ilişkisi kalmadığı, Nevin Cerav iki defa ayrılmak istediği halde istifasının kabul edilmediği, bütün bunların derginin künyesine olsun yansımaması gibi) bu yazı, sürecin hiçbir aşamasından haberdar edilmemiş okuyucu için şüphesiz ciddi bir hayal kırıklığı ve “aldatılma” hissini yaşatacak niteliktedir.

Nitekim Ankara *Pazartesi* Grubu’nun “artık *Pazartesi* Grubu olmadıklarını” açıkladıkları mektupta, çok sahiplendikleri halde dergi için yeni düzenleme yapılırken kendilerine okur olarak bile çağrı yapılmadığını, bu noktada aldatılmış olduklarını düşündüklerini söylemekte, tanımlanan okur kitlesi ve söylemin

kendilerini dışarıda bıraktığı söyleniyor. Grup, *Pazartesi*'nin “eylemci” olmayan ama hayatını dönüştürmeye çalışan kadınlara yalnız olmadıkları duygusunu vermeye devam etmesi gerektiğini, *Pazartesi* sayesinde tartışmaya, düşünmeye, konuşmaya başlamışken “hep aynı şeyleri konuşmaktan bıkan kadınlar” tarafından kadın hareketi için önemi tartışılmayacak olan derginin bir süreci kapattığı iddiasını doğru bulmadıklarını ifade ediyor. Hümayun Ebrişim, dergideki bu değişiklik için “sıradan kadınların sözlerini oluşturmaları için yeterince sabrın gösterilmediğini” , hareket içindeki bilgi birikimi ve eğitimi fazla olan kadınların bu özellikleri ile kadın hareketini sekteye uğrattığını, bu durumun hareket ile sıradan kadınlar arasında derin mesafeler yarattığını söylemiştir. (Ebrişim 2001)

Ebrişim'in sözleri, *Pazartesi*'nin tam da sıradan kadın-feminist kadın ayrımının ortadan kaldırılması için bir açılım yaratma fırsatı olabilecekken bu fırsatı yakalayamadığını düşündürdü.

“Daha politik Bir Pazartesi İçin” başlıklı çağrı metnini “Dergimiz” diye başlayan ve derginin amaçlarını ve bakış açısını ifade eden temel ilkeler takip ediyor. (*Pazartesi*, 2000 Mart) Bu ilkeler çerçevesinde feministlerle derginin yani yayın çizgisinin tartışılmak istendiği belirtiliyor. Bu ilkelerle göre dergi; kadınların özgürleşmesi ve kurtuluşu yönündeki değişik adımları izleyip aktaracaktır. Bütün dünya kadınlarının tecrübesinden ve teorisinden yararlanmakla birlikte kendi topraklarına öncelik tanıyacaktır. İktidar odaklarına mesafeyle yaklaşacaktır. Kadınların kurtuluşu için en önemli olanın kadınların öz örgütlenmelerinin yaratılması ve kendilerinin sağlayacağı dönüşümler olacağının farkındadır. Kadınlar arasındaki farkları

görmekle birlikte kadınların birliğine ve kadın politikalarının ortaklaştırılmasına öncelik tanıyacaktır. İlkeler feminist politikanın kavranışına odaklanan şu maddelerle devam ediyor:

Feminizmin kadınların özel alandaki ezilmesi konusundaki zengin tecrübesini ve edebiyatını tanır, bunu yansıtır. Ancak özel alanı da düzenleyen kamusal alana yönelik tecrübe ve politikaların yaratılmasına ve aktarılmasına önem verir. Kadınların kurtuluşu ve özgürleşmesi yönündeki radikal dönüşümlerin ancak bu iki alan arasında bağlantı kurularak mümkün olacağının bilinciyle hareket eder.

Kadın politikası esas temasıdır. Ancak bu politikanın yatak odasından, meclise uzanan bir zenginlik taşıdığının farkındadır.

Politikaya dönüştürülmeyen teorinin akademikliğinden ve dolayısıyla apolitikliğinden kaçınır. Teori aracı, politika ise amacıdır.

Bu metin ilk anda şunları düşündürüyor, “bunlar başından beri zaten yok muydu, vardıysa ve uygulanmıyorduysa sebep derginin popülerlik üzerine inşa edilmesi miydi? Ayrıca popüler ya da değil bir feminist dergi aslında bunları temel al(a)maz mıydı? Derginin başlangıcında tanımlanan popülerliğin kurucu öğeleri hatırlandığında popüler bir dergide dışarıda bırakılan teorinin politikanın aracı olarak derginin yeni çizgisinde içeri alındığı görülüyor. Sorunlu kavrayış devam ediyor. Artık dergi kadınların deneyimlerinin bilgisine değil, çağrı metninde söylendiği üzere “feministlerin deneyimlerine, teorik ve politik birikimlerine” sayfalarını açacaktır.

Dergi grubundan 8 kadının ayrılmasından sonra kalanlar, çağrı metnini çevrelerindeki feminist kişi ve gruplara göndermekle işe başlayarak, çağrıya cevap veren kadınlarla dergide bir dizi toplantı yaptılar. Toplantıları özetleyen yazılara bakıldığında¹⁰ tartışmaların derginin yeni yayın çizgisi ve buna uygun düşen çalışma tarzının belirlenmesi etrafında yapıldığı görülüyor. Yeni çalışma tarzı üzerine yapılan

tartışmalarda derginin eski yapısı ve çalışma ilişkilerinden kaynaklandığı düşünülen sorunların üstü örtük bir biçimde eleştirel olarak temel alındığı gözleniyor. “*Pazartesi*”nin yeni sürecinde yalnızca politika üretmeyi değil, politikanın üretilme tarzında da farklı bir perspektif yaratmayı amaçlıyoruz. Çünkü biliyoruz ki, politikanın nasıl üretildiği, politikanın niteliğini ve işlevini büyük ölçüde belirler. Derginin yeni yönelim sürecinde belirgin olarak ortaya çıkan hedef kolektivizm oldu.” diyen Nuray ve Şöhret, kolektivizmin neye karşı olduğu, ne olduğu ve zorlukları üzerine görüşlerini anlatıyor. (Pazartesi 2000, Mart)

Bu doğrultuda 2000 yılı Mart ayından sonra derginin bir kolektif olarak çıkmasına karar verildi. Künyeden de izlenebileceği gibi yazı kurulu yayın kurulu şeklindeki yapılar ortadan kaldırıldı, yerine “Ücretli-Tam Zamanlı Çalışanlar” (Ayşe Düzkan, Nevin Cerav ve Beyhan Demir), “Ücretli-Yarı Zamanlı Çalışanlar” (Handan Koç, Beril Eyüboğlu) ve “Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar” ifadeleri kullanılmaya başlandı. Ayşe Düzkan Sorumlu Yazı İşleri Müdürü oldu. Dergide çizer olarak yer alan Semra Can ve Ayşen Baloğlu bir süre sonra ayrıldı ve 2000 yılı ortasından itibaren dergiye katılan Gülay Batur çizer olarak devam ediyor. “Ücretli –Yarı Zamanlı Çalışanlar” ifadesinin ise 2001 yılı Ocak sayısı ile künyeden kaldırıldığı görülüyor. 2001 yılında derginin yaşadığı mali sıkıntıyla birlikte böyle bir tasarrufa gidildiği düşünülüyor. Dergiye katkı verenlerin de desteğiyle son durumda dergi üç kadın tarafından çıkarılıyor. Çalışma pratikleri açısından dergide gözlenen Düzkan’ın bir ağırlığı olduğu hissedilmesine rağmen “herkesin her şeyi yaptığı” bir çalışma düzeni göze çarpıyor. Ücret açısından ise Düzkan’ın Cerav ve Demir’den biraz daha fazla

¹⁰ Nuray-Şöhret “Kolektivizmden ne anlıyoruz”, ülfet “Bu sefer başka olsun”, Nuray-Şöhret “Fikre taraf olduk, kişilere değil”. Pazartesi 2000 Mart

aldığı ifade edildi. Bu durum grup arasında sorun olarak görülüyor, belli nitelikler ve bilgi birikimi ile ücret arasında bir denklik olmasının adil olduğu düşünülüyor. (Cerav 2001)

2000 Nisan ayıyla birlikte dergi künyesinde yeralan yeni bir ibare daha dikkat çekiyor: “Kadınlara Mahsus Gazete (Aylık Kadın Dergisi) Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.” Artık Pazartesi teorik ve tahlil yazılarına ağırlık vereceğinden bu ibarenin konulmasına gerek duyulduğu düşünülüyor.

Ayrılışın ardından çıkan Mart 2000 tarihli sayı, derginin bundan sonra nasıl bir çizgiye oturacağı ve neleri içereceğine ilişkin yeni düzenlemelerin ilk işaretlerini taşıyor. Ancak iki yıla yayılan tüm sayılar incelendiğinde derginin yeni amaçları ve hedef kitlesi doğrultusunda bir yeniden yapılanma içinde olmasına karşın bunu gerçekleştiremediği, derginin belirli bir formata kavuşturulamadığı ya da kavuşturulmak istenmediği gözleniyor. “İşbölümü ve uzmanlaşma kavramlarıyla arası zaten limoni olan dergimiz” (sayı 76, s 1) ifadesi de böyle bir yaklaşımın olabileceğini düşündürüyor. Ancak dergide yeni konu ve köşeler oluşturulmasına karşın devamının gelmemesi derginin henüz arayış ve oluşum sürecinde olduğunun ifadesi olarak ya da devamını sağlayacak kişilerin olmamasının yarattığı bir sorun olarak da görülebilir.

Tekrar Mart 2000 tarihli sayıya dönersek, “Merhaba” yazısında bu sayının eski ve yeni tanışılan arkadaşlarla birlikte hazırlandığı belirtildikten sonra “... bir süredir zayıfladığına inandığımız feministlerle olan bağın da daha çok feminist kadının

(*dergiye*) katılımıyla eskisinden daha da güçleneceğine inanıyoruz. Bu güçlenme ve hareketliliğin sizinle olan ilişkilerimize de yansıyacağını ve sizlerin de dergiye katkılarını artıracığını umuyoruz. Pazartesi kurulduğun beri kadınların gündemini, feminist açıdan aktarmaya çalıştı; bundan sonra da feminist bakış açısını ve feminist politik gündemi olabildiğince yansıtarak ve tanıtarak ele almak amacıyla” deniliyor.

Bu ifadeler, derginin başından beri bir biçimde dışarıda bıraktığı feministleri içeri alma amacını açık ederken “sizinle olan ilişkilerimizin de” diyerek kastettiği ve feminist olmadığını düşündüğü okuyucu ile arasına bir boşluk koyduğunu düşündürüyor. Buna benzer ifadeler bundan sonraki sayılarda da yer alıyor. Daha önce “biz kadınlar” denilirken bundan sonra “biz feministler ve siz okuyucular” şeklinde bir ayrıma gidildiği söylenebilir.

Bu sayıda derginin eski formatına uygun olan yapılar “orta sayfa”dır ve başlığı “ilk feminist eylemlerimizi konuştuk” şeklindedir. Bir de dış haberler. Bu sayıda iki yeni gelişme sözkonusudur. Birincisi “andıklarımız” başlıklı yeni ve süreklilik gösterecek bir köşedir. Bu köşe doğum ya da ölüm tarihleri o aya denk gelen çeşitli alanlardan kadınların kısa biyografilerine yer veriliyor. Bu köşe daha sonra “Anıyoruz” şeklinde değişerek devam ediyor.

İkincisi ise kitap ya da makalelerden kısaltılarak çevrilen “teorik” yazılardır. Kaynakçalı ve dipnotlu bu yazılar genellikle Yelda Yücel, Beril Eyüboğlu tarafından hazırlanıyor. Bu yazılar için Mart 2000 sayısında şöyle bir açıklama bulunuyor; “Pazartesi’de bundan böyle teorik yazılara daha fazla rastlayacaksınız, şaşırmayın!

Başka ülkelerde süren güncel feminist tartışmalar derginin yayın çizgisinin elverdiği oranda sayfalara yansıyacak. İlk yazı ‘feminizm’ kavramını tartıştığı için Bell Hooks’tan çevrildi. Bell Hooks, ABD’li siyah bir feminist olarak kadınlar arasındaki farklılıkların önemine vurgu yaparken ‘feminizmi cinsiyetçi baskıyı sona erdirmeye hareketi’ olarak niteliyor. Yazıyı dikkatle okuduğunuzda feminizm ile post-modernizm arasındaki sorunlu ilişki sizin de gözünüzden kaçmayacak.” (sayı 60, s26) Bu bölüm kapsamında ilerleyen sayılarda “Anne Philips ve eşitlik, adalet, temsil”, “Deneyim ve kurum olarak anneliğin kültürel anlamı”, “Kadın değerleri yalnızca birer anti-tez mi” başlıklı yazılar yer alıyor.

Nisan sayısından itibaren dergi sayfalarının kenarına yanlamasına bir şekilde “Haber, güncel, teori, pratik, kadın hareketi, Anne Philips, gazisi, sivil anayasa” gibi ifadeler konulmaya başlanıyor. Ancak bu klişe oluşturmaktan ziyade sayfalarda ne olduğunu belirtmek için yapılmış gibi görünüyor. Bu düzenlemedeki “teori” ve “pratik” ayrımı teorinin nasıl anlaşıldığına iyi bir örnektir. “Teori” sayfasında “Cinsel eğitimde cinsiyetçilik” başlıklı bir makaleden kısaltılarak çevrilen bir yazı yer alırken “pratik” sayfasında -ki aynı zamanda “orta sayfa” da olan- kız öğrencilerin okullarda uygulamaya konulan cinsel eğitim projesine ilişkin konuşmaları yer alıyor. Dergide görülen bu teori ve pratik ayrımı anlayışının feminist politika yapma kavrayışı ile ilişkilendirildiğinde işaret ettiği sorunlu yaklaşım açısından önemli olduğu düşünülüyor. Bu durumun daha önce ifade edilen popüler olmak ve politik olmak kavrayışıyla geçişlilik gösterdiği de açıktır.

Nisan sayısında dergide, bundan sonraki sayılarda da sürekliliği sağlanan yeni bir köşe daha açılıyor. Handan Koç ve Şöhret Baltaş tarafından hazırlanan “Feminist Ansiklopedi” köşesi. Bu köşenin ve “Anıyoruz” köşesinin “hafıza kaybına karşı” açıldığı ifade ediliyor. Ayrıca bu sayıda derginin 22. sayfasının “kısaca neden örgütlenemiyoruz?” sorusuna cevap aramak üzere bütün farklı örgütlenme deneyimlerine açık olduğunun duyurusu yapılıyor ve “97 Artık Örgütlü” mitingi ile oluşan Bağımsız Kadın inisiyatifi sürecinin değerlendirildiği yazıya yer veriliyor. Bu bölüm bir sayı daha devam ettikten sonra devam etmediği görülüyor.

2001 yılında 74. sayı ile dergide başka bir yeni uygulama dikkati çekiyor. Derginin ilk sayfasından önce “Bu ayın kadınları” daha sonra ise “Bu ayın kadınları ve erkekleri” başlığı altına kadın ve erkek isimleri sıralanmaktadır. Oldukça popüler bir tarz olan bu biçim ile “ayın iyileri ya da kötülerinin” belirlenmediği dergide bir biçimde yeralan kadın ve erkeklerin adlarının geçirildiği bir süre sonra anlaşılıyor. Bunun ne anlama geldiğinin bilgisine yer verilmemiş.

Derginin incelenen son sayısında sürekli olacağı söylenen yeni bir konu/bölüm daha açılmıştır. “başlarken...” başlıklı bu bölümün amacı “feminizm üzerine düşünürken, tartışırken farklı farklı yerlerde hepimizin önüne benzer sorular çıkıyor. Bunların bir kısmı bize karşı öne sürülen ideolojik argümanlar oluyor bir kısmı da pratik sorunlar karşısında çözümler. Bundan sonra her sayımızda böyle bir soruyu ele alacağız.” Şeklinde açıklanmakta, okuyucu soruları istenmektedir. İlk soru “cinsiyet biyolojik bir kategori mi?” sorusudur. (2001, sayı 80, s9) Gerçekten de adının da çağrıştırdığı

gibi tüm sürecin başa sarıldığı -yani hareket yeni başlayanlar için- izlenimini yaratıyor.

Dergi büyük ihtimalle kurulmaya çalışılan derginin gidişatını görmek açısından Ekim 2000 sayısında bir okur anketi düzenledi ve sonuçlarını duyurdu. (Pazartesi 2000 sayı 71) Ankete 93 (60'ı kadın, 33'ü erkek) okuyucudan cevap geldiği söylenerek dergi içeriğine ilişkin görüşler aktarılıyor. “Derginin kapağı ve iç tasarımı beğeniliyor, haberler çoğunlukla beğeniliyor, gündeme ilişkin yazılar kadınlara yönelik şiddeti açığa çıkaran haberler ve röportajlar en ilgi çeken bölümler. Buna karşılık dış haberler en az ilgi gören kısım. Kadın portreleri, karikatürler, toplumsal ve kültürel konularla ilgili yazılar da beğeni topluyor. Okurların yüzde 88'i kitap, müzik, film, tiyatro eleştirilerini ve medya ile ilgili eleştirel yazıları daha fazla görmek istiyor. Buna karşılık magazin haberleri ve bu konularla ilgili yazılar ve açık cinsellik anlatımları ilgi görmüyor!” Bu dönemde dergi tirajının 1500 civarında olduğu düşünüldüğünde cevap verenlerin azlığı dikkat çekicidir.

Pazartesi'nin son iki yılına bakıldığında yeni yayın çizgisinde sol hareket içinde bir yerden konuştuğu görülüyor. Bunu ele aldığı konular, artık politik bir örgüt olarak katıldığı eylemlerin yanı sıra özellikle dikkati çeken bir biçimde sol içindeki kişi, yayınlar ve çeşitli oluşumların derginin sorgulama alanına girmesinden çıkarmak mümkündür.¹¹

¹¹ Düzkan, “The solcu”; Birikim dergisinden Ömer Laçiner ile feminizm ve sosyalizm ilişkisi bağlamında sohbet “Meğer onlar bizim bildiğimiz gibi değilmiş!” 2000, sayı 62, s 15; Vedat Türkali'nin “Güven” isimli romanına eleştirel bir yazı, Sevim Türkoğlu “güven ‘inanç’ anlamında” , 2000, sayı 63, s 12; solcu olduğu bilinen bir tiyatrocunun hakkında çalıştığı genç kadınlardan gelen taciz iddiasının haberi “12 Eylül'e direndi, nefesine diremedi”, 2000, sayı 69, s 2,3)

Doğu ve Güneydoğuda yaşayan kadınlar ve yaşananlar, Batman’da artarak süren kadın intiharları, gözaltında cinsel taciz ve tecavüz vakaları, f tipine karşı duruş, cezaevi operasyonları, ölüm oruçları, insan hakları ihlalleri, bu alanda çalışan kadınlar Pazartesi’nin son dönemde sürekli gündemde tuttuğu konular oldu.

Bu dönemde ele aldığı konular nedeniyle derginin sıkıntılı durumlar yaşadığı da görülüyor. Burdur Cezaevinde 61 sol siyasi tutuklu ve hükümlüye yapılan saldırıyı anlatan “Cezaevinde Nazi Yöntemleri” başlıklı haberden dolayı Yazı İşleri Müdürü Ayşe Düzkan ve derginin sahibi olarak Kadın Kültür ve İletişim Vakfı’nın başkanı Nur Balkanlı hakkında dava açıldı. (2000, sayı 68, s 1)

Ayrıca Pazartesi’yi 1997 yılından bu yana destekleyen ve 2001 yılında desteğini yarı yarıya azaltarak sürdürmeyi kararlaştıran Heinrich Böll Vakfı’nın, bu desteği söylenenden altı ay önce bitirmesi kararının nedenleri arasında derginin Ocak 2001 sayısında yer alan cezaevleri ile ilgili yazının da olduğu belirtiliyor. Derginin editoryal köşesinde “Avrupa demokrasisiyle ilgili şüphelerimizi doğrulayan bu gelişmenin bağımsız bir yayın politikası sürdüren” Pazartesi için ve herkes için çok önemli olduğu ve karara itiraz edecekleri ifade ediliyor. (Pazartesi 2001 Şubat)

Pazartesi’nin bu dönemde tekrar politik bir örgüt olarak, eylemlerde yerini aldığı görülüyor. Ancak geçmişten farklı olarak 1 Mayıs Dünya Emekçiler Günü, 1 Eylül Dünya Barış Günü gibi eylemlere, aktif olarak mitinglere katıldığı dergide “Merhaba” bölümlerinde ifade ediliyor. Ayrıca 2 Temmuz Sivas Katliamı’nı ve

ölüm oruçlarının birinci yılını anmıştır. Ayrıca Pazartesi olarak Elite Model Look Yarışmasına yapılan baskını düzenlemiş ve gerçekleştirmiştir. Amerika’da 11 Eylül 2001 tarihinde İkiz Kulelere yapılan saldırının ardından başlayan savaş sürecinde Emekçi kadınlar Derneği ve İnsan Hakları Derneği ile birlikte savaş karşıtı bir basın açıklaması yapmış ve polis baskınına uğramıştır.

2000 yılında 25 Kasım Kadına yönelik şiddete karşı çeşitli kadın kuruluşlarının yaptığı ortak açıklamaya Pazartesi katılmamıştır. Bunun iki nedeni olduğu ifade ediliyor; “bir tanesi ülkemizde yıllardır süren savaşın kadınlara etkilerine değinilmemesi, ikincisi doğrudan erkeklere yönelik eleştiri ve talep içermemesi.” (2000 sayı 69, s 1)

Bu dönemde okuyucu açısından en dikkat çekici durum, derginin cezaevlerindeki okuyucularla daha yakın ve sürekli gündemde tutulan bir ilişki içinde olmasıdır. Pazartesi’nin daha önceden de cezaevinde okuyucuları olduğu anlaşılıyor. Dergi bu okurları için 2001 yılında kampanya başlattı. “Gloria’nın (*Steinem*) kurucularından olduğu feminist dergi Ms.’in ‘Siz de cezaevinden bir kadını Ms.’e abone edin’ kampanyası bize ilham verdi. Pazartesi’ nin cezaevlerinde bir sürü okuru var, biz bu okurlarımızı dergiye karşılıksız abone ediyoruz. Ancak yaşadığımız mali krizle birlikte posta masrafları artmaya başladı. Bu konuda hem bizim, hem de cezaevindeki okurlarımızın dayanışmanıza ihtiyacı var. Sizden cezaevlerinde abonelik çalışmamıza katkıda bulunmanızı rica ediyoruz. Bu abonelerden yarı fiyat alacağız. Operasyondan sonra cezaevlerinde okuyacak hiç bir şey kalmamış, sadece Pazartesi değil başka yayınlara da ihtiyaçları var.” (2001, sayı 72)

Pazartesi içinde bulunduğu mali sorundan dolayı okuyuculardan, sadece cezaevlerindeki okurlar için değil derginin varlığını sürdürmesi için nerdeyse her sayıda destek ve dayanışma istiyor. Böll Vakfı'nın desteğini kesmesinin ardından Global Fund For Women (Amerika) adlı feminist bir kuruluştan destek sağlanarak derginin 2001 Ekim-Kasım sayıları birleştirilerek çıkarılabildiği. Daha sonrası için dergi grubunun elinde ancak birkaç sayılık kaynak bulunduğu biliniyor. Dergi ekibi okurlardan her ay bir dergi satın almalarını, abone olmalarını istemek dışında Vakıf bünyesinde başka çözüm yolları da üretmeye çalışıyor. Duyurusunu yaptığı üzere, tanıtım, reklam, tasarım ve organizasyon amaçlı bir ajans olarak çalışmak bu yollardan birisidir. Derginin yayın hayatını sürdürmesi konusunda gayret de dergi de devam ediyor.

SONUÇ

Popüler feminist bir yayın olarak incelenmeye çalışılan Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi dergisini, hem feministlerin kendileri dışındaki kadınlara popüler bir söylemle sözlerini ulaştırma yönünde bir başlangıç denemesi olarak hem de bunu neden ve nasıl yapamadıklarının hikayesi olarak okumak mümkündür. Bu hikayenin bütün kurucu öğelerinin betimleyici düzeyden ya da tartışmalı noktalara işaret edilerek bırakılmasından öte bir çerçeve içinden analiz edilebilmesi için ise, Türkiye’de 1980 sonrası ortaya çıkan feminist hareketin-kadın hareketinin pek çok cepheden analizine ihtiyaç duyuluyor. Pazartesi özelinde, feminist kadınların başka kadınlara yönelik politik söz üretme ve ulaşma kanalları üzerine giderek artan ve çeşitlenen deneyimlerin bilgisinin açığa çıkarılması gerekiyor. Feminist kadınların yaptıkları çalışmalarla kendileri ve diğer kadınlarla ilişkileri arasındaki belirleyiciliğin sınırlarının konuşulması gerekiyor. Kavramlar, analiz araçları, hareketin seyri ve gelişim sürecine dair çalışmalara ihtiyaç duyuluyor. Bunların sınırlı olması bazı konularda neredeyse bir yokluk hali olarak ortaya çıkması hareketin içinden bir deneyimin kavranabilmesi ve tartışılabilmesinde sınırlılıklar yaratıyor.

Pazartesi dergisi feminist yayıncılık deneyimleri içinde önemli yapı taşları olan Somut, Feminist ve Kaktüs dergilerinin ve bu deneyimleri içinde barındıran Kadınların Kurtuluş Hareketi içinden çıkan bir feminist medya projesidir.

Kendisini önceleyen yayınlardan en önemli farkı feministlerin kendileri dışındaki kadınlara ulaşmak ve feminizmi yaygınlaştırmak amacıyla popüler feminist bir yayın

olarak yapılandırılmış olmasıdır. 90'lı yıllardaki feminist hareketin yaygın örgütlenme biçimi olan iş eksenli ve sürekliliği olan kurumsal yapılar modeli ile örgütlenmiştir.

6 yıllık yayın sürecine bakıldığında derginin düzenli bir periyotta çıkmayı (birleştirilerek çıkarılan Ekim-Kasım 2001 sayısı hariç) ve her ay bayilerde olabilmeyi başardığı görülmektedir. Pazartesi feminist alternatif yayınlar içinde ulusal dağıtım ağına giren ilk ve tek feminist dergidir.

6 yıllık yayın hayatı boyunca derginin başlangıçta tanımlanan yayın çizgisinin sürekliliği sağlanmamıştır. Dergide yayın politikası açısından iki değişiklik yaşanmış ve bunların sonucunda daha çok sayıda kadına ulaşmak için yapılandırılan dergi, feminizme ve aktif politikaya yakın duran kadınlara yönelik, “daha politik” olarak tanımlanan bir çizgiye oturtulmaya çalışılmıştır. İlk değişiklikte derginin sadece yayın politikası değişime uğrarken 2000 yılı Şubat ayında bir grup kadının ayrılmasından sonra dergi, örgütlenme yapısından çalışma pratiklerine kadar yeniden yapılandırılmıştır. Dergi popülerlikten politik olana kayışı ekseninde üç dönem içinde kavranabilir. Bu çerçevede derginin popüler olan, politik olan, teori, pratik konularda bir kavram kargaşası içinde olduğu, esas olarak feminist politika kavrayışı sorunlu görünüyor.

Pazartesi dergisinin feminist hareketin başka bir düzleme oturduğu ve görece görünmez olduğu bir dönemde çıkması, görece geniş bir kesime seslenme ve feminizmi yaygınlaştırma amacını gerçekleştirmesinde ciddi bir engel teşkil etmiştir.

Okurlarla ilk iki yıl okur toplantıları ve mektupları ile verimli ve aktif bir ilişki kurabilen dergi sonraki süreçte bu bağı sürekli kılamamıştır. Feministlerle daha hazırlık aşamasından itibaren derginin tüm yayın sürecinde dar bir çevre dışında organik bir bağın kurulması sağlanamamıştır. Pazartesi kadın hareketinin görünmez olduğu bir dönemde, sürekliliği olan, kolay ulaşılabilen ve ortada olan tek feminist odak olarak, okurlar ve medya tarafından feminist hareketin merkezi, temsilcisi olarak görülmüş, görülmek istenmiştir. Ancak Pazartesi, kadın hareketinin merkeziyetsiz, parçalı yapısı ve kendi örgütlenme anlayışı doğrultusunda bu beklentiye direnç göstermiştir.

Derginin feminist hareket içindeki duruşu, dergide yaşanan değişimleri etkileyen unsurlarla etkileşim içerisinde değişikliklere uğramıştır. Başlangıçta harekete mesafeli, sadece hareketin bir parçası olarak ve politik bir örgüt olarak davranmama şeklinde kendisini tanımlarken süreç içerisinde çeşitli nedenlerle bazen böyle, bazen politik bir örgüt olarak, sonra tekrar baştaki tanıma dönme, son dönemde tekrar politik bir grup olarak davranma gibi durumlar yaşanmıştır.

Pazartesi gerek yaşadığı bu değişimler nedeniyle gerekse oldukça zengin ve parçalı içeriğiyle bir bütünlük içinde kavranabilmenin sınırlarını zorlamaktadır. Derginin tamamına bütünlüklü bakıldığında parçalı, çoklu yapısının her alanda söz söyleme gayretinin sistematize etmek ve ilişkilendirmek açısından zorluklar yarattığı söylenebilir. Feminist popüler bir söylemi oluşturmak için girişilmiş pek çok çaba olmasına rağmen izini sürmek için yola çıktığınız pek çok şey kesintiye uğradığından

söylenecek olan havada kalmakta, pek çok söz fazla ama eksik bırakılmış gibi bir izlenim yaratmaktadır.

Pazartesi iki açıdan önemli görülmektedir; feministlerin kendileri dışındaki kadınlara politik söz üretmek ve onlara ulaşmak için bir kanal olarak popüler bir yayın oluşturma fikri ve çabası başlı başına önemli bir deneyimdir. Bu çabanın çeşitli nedenlerle amacına ulaşmamış olduğu görülmektedir. Bu konunun daha derin incelenmesine gerek vardır. Feministler ve “sıradan” kadınlar arasında yaratılan ya da olan ayrımın ortadan kaldırılması, bir birleşme zemininin kurulması açısından bir “başlangıç” olarak bu deneyimin değerlendirilmesinin harekete önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Pazartesi’nin diğer önemi ise bir feminist medya deneyimi olarak ele alındığında ortaya çıkmaktadır. Büyük medya kulvarına giren ilk feminist yayın olarak kadın dergilerine kıyasla kurmaya çalıştığı farklı tarz ve üslup yaratma çabası yeterince doyurucu olmasa da açılım yaratma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca geliştirdiği feminist habercilik anlayışı ve medyaya eleştirel tavır oluşturma konusunda önemli bir mesafe kat etmiştir. *Pazartesi* medya açısından kadın konusunda bir adres olmuş, bu çerçevede medyaya pek çok konuda kaynaklık etmiştir. Döneme dair gerek ülke gündemi, gerek feminist hareket açısından tartışmaların izini sürmek açısından da önemli bir kaynaktır.

KAYNAKLAR

AKGÖKÇE, Necla (1994) " Kadın ve Aile Dergisi Müslüman mı Modern mi?",

Türkiye'de Kadın Olmak, Edit. Prof. Dr. Necla Arat, Say Yay. İstanbul

ARAT, Yeşim (1993) "Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin

Düşündürdükleri" *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, Der. Şirin

Tekeli, İletişim Yay. İstanbul

ARAT, Yeşim (1991) "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin

Radikal Uzantısı", *Toplum ve Bilim* 53, Birikim Yay. İstanbul

ALEMDAR, Zeynep (1994) "Basın ve Kadın", *Türkiye'de Kadın Olmak*, Der. Prof.

Dr. Necla Arat, Say Yay. İstanbul

ALEMDAR, Korkmaz, ERDOĞAN, İrfan (1994) *Popüler Kültür ve İletişim*, Ümit

Yay. Ankara

ALANKUŞ - KURAL Sevda (1997) "Alternatif Kamular' ve İslamcı Kadınlar",

Toplum ve Bilim, 72/Bahar, İstanbul

BERKTAY, Fatmagül (1991) *Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak*, Pencere Yay.

İstanbul

BORA, Aksu (1994) "Örgütlenme Yeniden" *Dolaşan Mavi Çorap*, sayı 2, Ankara

BORA, Aksu KÖKER, Eser (1994) “Siyaset Yeniden!” *Birikim*, sayı 59, İstanbul

BİNARK Mutlu, İRVAN Süleyman (1995) *Kadın ve Popüler Kültür*, Ark Yay. Ankara

BAYDAR, Ahmet (1981) "Atatürk Dönemi Türk Basını Kadına Yönelik Periyodikler 1929-1938" *SBFBYYO Yıllığı*, Ankara

BUMİN, Kürşat (1998) *Medyakronik*, İletişim Yay. İstanbul

CANKOÇAK, A. (1989) “I. Kadın Kurultayı ve Kadın Tarafı Olmak” *Birikim*, sayı 2, İstanbul

DÜZKAN, Ayşe (1989) *1. Feminist Haftasonu Kitapçığı*, 11-12 Şubat 1989 Ankara

DÜZKAN, Ayşe (1993) “Türkiye’de Feministlerin Çok Önemli Bazı Başarılar Elde Ettiklerini Düşünüyorum” *Kadın Postası*, Ocak sayısı, İstanbul

DÜZKAN, Ayşe, AHISKA, Meltem (1994) "80'li Yıllarda Türkiye'de Feminizm" *Defter*, 21/Bahar, İstanbul.

DEMİRDİREK, Aynur, (1993) *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*, İmge Yay. Ankara

DEMİR, Hülya (1995) “Kadın Hareketi Onların da Bir Öyküsü Var” *Birikim*, Mart
İstanbul

MARDİN, Aslı (1996) "Türkiye'de Kadın Dergiciliği" *Eksik Etek*, Mart, İstanbul

DAVAZ-MARDİN, Aslı (1998) *Hanımlar Alemi'nden Rosa'ya*, Metis Yay.-Kadın
Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul

DANOVAN, Josephine (1997) *Feminist Teori*, İletişim Yay. İstanbul

ERCAN, Seda (2000) “Oldu Şimdi Pazar-Tesi” *Aktüel*, sayı 448, İstanbul

FRIEDAN, Betty (1983) *Kadınlığın Gizemi*, E Yay., İstanbul

GÜRBİLEK, Nurdan (1992) *Vitrinde Yaşamak*, Metis Yay. İstanbul

GERAGHTY, Christine (1996) *Kadınlar ve Pembe Dizi*, Afa Yay. İstanbul

GÜNÇIKAN, Berat (1996) “Ayıplarınız İçin Pazartesi” *Cumhuriyet Dergi* Sayı 520,
İstanbul

İLYASOĞLU, Aynur, İNSEL, Deniz (1985) "Kadın Dergileri" *Türkiye'de Dergiler
ve Ansiklopediler*, Gelişim Yay. İstanbul

KARDAM, Filiz (2000) “Projesiz Olmuyor Ama “Proje Olsun” Diye De Olmaz!”

Uçan Haber, sayı 9, Ankara

KÖKER, Eser (1997) “Feminist Alternatif Medya Üzerine” *Ankara Üniversitesi*

İletişim Fakültesi (İLEF) Yıllık 1995-1996, Ankara

KÖKER, Eser (2000) “Medya Çalışanlarının Cinsel Şiddeti Yorumlama Biçimleri ”

Televizyon Kadın ve Şiddet, Der. Nur Betül Çelik Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı Yay.

KIRCA, Süheyla (2000) *Popularizing Feminism: A Comparative Case Study of*

British and Turkish Women’s Magazines, Warwick Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi

KOÇALI, Filiz (1996) “Geçmişten Günümüze Kadın Dergiciliği” *Pazartesi*, Sayı 10

KOÇALI, Filiz (1998) “Cosmo Kızı Bir Hayal”, *Medya-Vizyon* Eylül-Ekim, İstanbul

MİNİBAŞ, Türkel (1992) "Basında Kadın", *Türkiye’de Kadın Olgusu*, Der. Prof. Dr.

Necla Arat, Say Yay. İstanbul

MUTLU, Erol (1995) *İletişim Sözlüğü*, Ark Yay. Ankara

MODLESKİ, Tania (1998) *Eğlence İncelemeleri*, Metis Yay. İstanbul

OVADIA, Stella (1993) “Kadınların kurtuluşu ev kadınlarının isyanı gerçekleşmeden ilerleyemez”, *Kadın Postası*, Ocak sayısı, İstanbul

ÖZTÜRKMEN, Arzu (2000) “A Short History of Kadınca Magazine and Its Feminism”, *Deconstructing Images of “The Turkish Woman”* (edit) Zehra Arat, St. Martin’s Press New York

Pazartesi Özel Tanıtım Sayısı (Mart 1995)

Pazartesi (1995 Nisan –2001 Aralık) sayıları

Pazartesi (1996) “Bir Yıl Nasıl geçti?” Orta sayfa, sayı 13, İstanbul

RAKOW, Lana (1995) “Popüler Kültüre Feminist Yaklaşımlar: Ataerkinin Hakkını Teslim Etmek”, *Kadın ve Popüler Kültür*, Der. Süleyman İrvan-Mutlu Binark, Ark Yay. Ankara

PHILLIPS, Anne (1995) *Demokrasinin Cinsiyeti*, Metis Yay. İstanbul

SAKTANBER, Ayşe (1993) "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne" *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, Der. Şirin Tekeli, İletişim Yay. İstanbul

SMITH, Roger (1997) "İmgeler ve Eşitlik: Kadınlar ve Ulusal Basın" *Medya, Kültür, Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yay. Ankara

SMITH, Marilyn Crafton (1989) "Women's Movement Media and Cultural Politics" *Women in Mass Communication*, Pamela Creedon (der) içinde, California: Sage Pub.

STEEVES, H. Leslie (1993) "Gender and Mass Communication in a Global Context" *Women in Mass Communication*, Pamela Creedon (der) içinde, California: Sage Pub.

STEEVES, H. Leslie (1994) "Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları" *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. Mehmet Küçük, Ark Yay. Ankara

STANLEY Liz, WISE Sue (1996) "Feminist Araştırma Sürecinde Metod, Metodoloji, Epistemoloji" *Kadın Araştırmalarında Yöntem* Der. Serpil Çakır, Necla Akgökçe, Sel Yay. İstanbul

SAVRAN, Gülnur (1993) "Bir Tür Feminizm Belki Yaygınlaştı, Ama Soluklaşarak..." *Kadın Postası*, Ocak sayısı, İstanbul

SAVRAN, Gülnur (1993) *Pazartesi Arşivi-Tutanaklar*

SAVRAN, Gülnur (1998) "Yolun Neresindeyiz?" *Pazartesi*, sayı 36, İstanbul

TANRIÖVER TUFAN, Hülya vd. (2000) Popüler Kültür ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Öğeler, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yay. Ankara

TURA, Nesrin (1997) "Nerede bu devlet, nerede bu feministler?" *Pazartesi* Şubat sayısı, İstanbul

TEKELİ, Şirin (1989) "80'lerde Türkiye'de Kadının Kurtuluşu Hareketinin Gelişmesi" *Birikim* 3/Temmuz, İstanbul

TEKELİ, Şirin (1989) "I. Kadın Kurultayı Ardından" *Birikim* sayı 2, İstanbul

TEKELİ, Şirin (1993) "Feminist Popüler Bir Dergi Hakkında" *Pazartesi Arşivi-Tutanaklar*

TOSKA, Zehra (1994) "Haremden Kadın Partisine Giden Yolda Kadın Dergileri Gündemleri ve Öncü Kadınlar" *Defter*, 21/Bahar, İstanbul

TOSKA, Zehra vd. (1993) *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası*, KEKBMV, Metis Yay. İstanbul

TİMİŞİ, Nilüfer (1996) *Medyada Cinsiyetçilik*, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yay. Ankara

UÇAN HABER (2000) "Pazartesi, a Popular Journal" Spesial Issue in English,
Uçan Süpürge Kadın İletişim Bülteni, Ankara

VON ZOONEN, Liesbet (1997) "Medyaya Feminist Bakış Açıları" *Medya, Kültür, Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yay. Ankara

VON ZOONEN, Liesbet (1992) "The Women's Movement and The Media: Constructing a Public Identity" *European Journal Communication* (7)

YÖNEY, Sevgi (1995) *Turkish Feminist Movement in the '80s: A Study on Two Feminist Journals: Kaktüs and Feminist*, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

ZİHNİOĞLU, Yaprak (1993) "Feminist bir dergi hakkında" *Pazartesi Arşivi-Tutanaklar*

BORA, Aksu Görüşme, 2001, Ankara

CERAV, Nevin Görüşme, Ağustos 2001, İstanbul

EBRİŞİM, Hümayun Görüşme, Temmuz 2001 Ankara

DÜZKAN, Ayşe Görüşme, Ağustos 2001 İstanbul

KOÇALI, Filiz Görüşme, Ağustos 2001, İstanbul

SAVRAN, Gülnur, Elektronik Posta ile Görüşme, 2001

TURA, Nesrin Elektronik Posta ile Görüşme, Eylül 2001

ÖZET

Bu tezin konusu Türkiye’de 1980 sonrası ortaya çıkan kadın hareketi içinden bir grup kadının çıkarmaya başladığı *Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi* dergisinin, bir feminist medya deneyimi olarak incelenmesidir. İstanbul’da 1995 yılı Nisan ayında, aylık olarak yayın hayatına başlayan ve halen devam eden *Pazartesi* dergisi ulusal dağıtım ağına giren, feminist periyodiklerin kısa ömürlülüğüne karşın 6 yıldır her ay çıkabilen ilk ve hala tek feminist yayındır. Pazartesi, daha önceki yayıncılık deneyimlerinden farklı olarak ilk kez feministlerin kendileri dışındaki kadınlara sözlerini ulaştırmanın bir aracı olacak biçimde, “popüler feminist bir yayın” olarak tanımlandı ve yapılandırıldı. 90’lı yıllardaki feminist hareketin yaygın örgütlenme biçimi olan belli sayıdaki kadının tanımlı bir iş ekseninde oluşturduğu kalıcı kurumsal yapılar modeli ile örgütlendi, finans sorunu uluslararası kuruluşlardan alınan proje desteğiyle çözümlendi.

Derginin biçimi, içeriği, yayın politikaları, okurla, medyayla, feministlerle ilişkileri, dergi ekibinin ve çalışma pratiklerinin oluşturulması, tanımlanan popülerlik kurgusuna göre şekillendirildi. İlk iki yıl tanımlandığı şekliyle popüler feminist bir yayın olan derginin yayın politikası daha sonra kırılmaya uğrayarak “popüler” olandan “politik” olana doğru iki aşamalı bir değişiklik sürecine girdi. Popüler olan ve politik olanın kavranışına ilişkin sorunlu durumu açığa çıkaran bu süreç cin betimleyici düzeyden çıkarak analitik düzeyde anlaşılabilmesi için Türkiye’deki feminist politikaya ilişkin analitik araçların oluşturulmasına gerek vardır.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the analysis of a journal called Women-Only Journal *Pazartesi* published by a group of women who belong to the women's liberation movement after the 1980s in Turkey as a feminist media experience. Unlike the other short-term feminist periodicals, *Pazartesi* happens to be the first and still the only feminist journal which started its publication in April 1995 in Istanbul as a monthly journal with a nation-wide distribution and completed its 6th year without any interval. Unlike the previous experiences of similar publications, *Pazartesi* is defined and structured as a "popular feminist journal" in such a way that for the first time, expression of feminists --outside of their circles- is addressed to women who are not necessarily feminists. The journal has been organized using the widespread feminist model of the 90' where a certain number of women formed a permanent institutional around a defined job, the financial problems have been solved by the support of international projects.

The journal's format, content, policies of its publication, the relations between the readers, feminists, media as well as the formation of its staff and the work schedules are formed according to a defined structure of popularity. The journal continued to be a popular feminist publication for the first two years as it was defined; then its publication policies has undergone a process of change which had two stages: the transition was from the "popular" to the "political". In order to understand this process which exposed the problematical perception of the popular and the political on an analytical level rather than a descriptive one, a formation of analytical tools is needed in relation to the feminist politics in Turkey.

DO NOT WRITE IN THESE SPACES